

USTAWA O KOSZTACH SĄDOWYCH W SPRAWACH CYWILNYCH

Komentarz

redakcja naukowa Przemysław Feliga
Przemysław Feliga, Marcin Uliasz

KOMENTARZE

WYDANIE **3**

USTAWA O KOSZTACH SĄDOWYCH W SPRAWACH CYWILNYCH

Komentarz

redakcja naukowa Przemysław Feliga

Przemysław Feliga, Marcin Uliasz

KOMENTARZE

WYDANIE 3

Stan prawny na 5 października 2020 r.

z uwzględnieniem zmian wchodzących w życie z dniem:

30.11.2020 r. (Dz.U. z 2020 r. poz. 956), 1.12.2020 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 398 ze zm.),

1.01.2021 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 2020 ze zm.), 20.02.2021 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1553),

1.03.2021 r. (Dz.U. z 2019 r. poz. 1655 ze zm.)

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Joanna Tchorek

Opracowanie redakcyjne

Michał Dymiński

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Komentarze do poszczególnych artykułów napisali:

Przemysław Feliga: art. 1–4, 10–14a, 22–25b, 29–34a, 52–64, 74–76b, 79–82, 94–118

Marcin Uliasz: art. 5–9, 15–21a, 26–28a, 35–51, 65–73, 77–78, 83–93a, 119–125

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8223-160-1

3. wydanie

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Wstęp	19
Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych . . .	21
Tytuł I. Przepisy ogólne	23
Art. 1. [Przedmiot regulacji]	23
Art. 2. [Koszty sądowe. Strona zobowiązana do uiszczenia kosztów]	35
Art. 3. [Pisma podlegające opłacie. Opłata kancelaryjna]	38
Art. 4. [Opłata od pisma wnoszonego przez kilka osób. Pismo niepodlegające opłacie]	47
Art. 5. [Wydatki]	55
Art. 6. (uchylony)	132
Art. 7. [Definicje – strona, pismo wnoszone do sądu]	132
Art. 8. [Stosowanie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego; brak niekorzystnych skutków uiszczenia wyższej opłaty]	134
Art. 9. [Delegacja ustawowa dla Ministra Sprawiedliwości]	139
Tytuł II. Opłaty	141
Dział 1. Przepisy ogólne	141
Art. 10. [Moment wniesienia opłaty]	141
Art. 11. [Rodzaje opłat]	157
Art. 12. [Opłata stała i jej wysokość]	160
Art. 13. [Opłata stosunkowa i jej wysokość]	167
Art. 13a. [Opłata w sprawach o roszczenia wynikające z czynności bankowych]	176
Art. 13b. [Opłata stała w sprawach o roszczenia wynikające z ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym]	182
Art. 13c. [Opłata stała w wybranych rodzajach spraw]	183

Art. 13d.	[Opłata stała w postępowaniu grupowym, jej wysokość i wyłączenia]	184
Art. 13e.	[Obniżenie opłaty w sprawach z udziałem konsumenta]	186
Art. 14.	[Opłata podstawowa, jej wysokość i wyłączenia]	193
Art. 14a.	[Koszty sądowe w przypadku powództwa oczywiście bezzasadnego]	200
Art. 15.	[Opłata tymczasowa i jej wysokość. Opłata ostateczna]	203
Art. 16.	[Uiszczenie różnicy pomiędzy opłatą ostateczną a opłatą tymczasową]	208
Art. 17.	[Uiszczenie opłaty przez osobę wstępującą do sprawy]	214
Art. 18.	[Pobieranie całej opłaty]	216
Art. 19.	[Pobieranie opłaty częściowej]	230
Art. 20.	[Minimalna wysokość opłaty częściowej]	257
Art. 21.	[Zaokrąglanie wysokości opłat]	258
Art. 21a.	[Przekazanie sprawy innemu sądowi a pobrane wcześniej opłaty] . . .	259
Dział 2.	Wysokość opłat we wszystkich rodzajach spraw	260
Art. 22.	[Zażalenia na postanowienie, od których pobierana jest opłata stała]	260
Art. 23.	[Opłata stała 100 zł]	264
Art. 24.	[Opłata stała 300 zł i 200 zł]	268
Art. 25.	[Opłata stała 100 zł. Opłata od skargi na orzeczenie referendarza]	273
Art. 25a.	[Opłata od pisma zawierającego zmianę powództwa]	276
Art. 25b.	[Opłata stała 100 zł od wniosku o doręczenie orzeczenia lub zarządzenia wraz z uzasadnieniem]	281
Dział 3.	Wysokość opłat w procesie	286
Rozdział 1.	Sprawy z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego	286
Art. 26.	[Pozwy podlegające opłacie stałej 600 zł]	286
Art. 26a.	[Pozwy podlegające opłacie stałej 300 lub 200 zł]	298
Art. 27.	[Pozwy podlegające opłacie stałej 200 zł]	301
Art. 27a.	[Opłata od pozwu w sprawie wydania orzeczenia zastępującego uchwałę o podziale spółdzielni]	308
Art. 27b.	[Opłata od pozwu rozpoznawanego w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń]	309
Art. 28.	(uchylony)	309
Art. 28a.	[Opłata od pozwu w sprawie o naruszenie prawa do znaku towarowego lub wzoru przemysłowego]	309
Rozdział 2.	Sprawy gospodarcze	310
Art. 29.	[Pozwy podlegające opłacie stałej 5000 zł]	310
Art. 30.	[Opłata od pozwu w sprawie z zakresu ochrony środowiska]	312
Art. 31.	[Pozwy podlegające opłacie stałej 1500 zł]	313
Art. 32.	[Wysokość opłat stałych w postępowaniu przed organami centralnymi administracji rządowej]	314

Art. 32a.	[Wysokość opłat stałych w postępowaniu przed organami regulacyjnymi]	319
Art. 33.	[Opłata stała w postępowaniu w sprawach zainicjowanych decyzją KRRiT]	321
Art. 34.	[Wysokość opłaty stałej od skargi na orzeczenie KIO]	323
Art. 34a.	[Opłaty stałe od wniosku o wezwanie na rozprawę świadka, biegłego lub strony]	326
Rozdział 3.	Sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych	331
Art. 35.	[Opłata podstawowa i opłata stosunkowa w sprawach z zakresu prawa pracy]	331
Art. 36.	[Opłata podstawowa w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych]	340
Dział 4.	Wysokość opłat w postępowaniu nieprocesowym	344
Rozdział 1.	Sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego	344
Art. 37.	[Wnioski z zakresu prawa rodzinnego podlegające opłacie stałej 100 zł]	344
Art. 38.	[Wysokość opłat stałych od wniosku o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej]	348
Rozdział 2.	Sprawy z zakresu prawa rzeczowego	353
Art. 39.	[Wnioski z zakresu prawa rzeczowego podlegające opłacie stałej 100 zł i 200 zł]	353
Art. 40.	[Opłata od wniosku o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie]	358
Art. 41.	[Opłaty stałe od wniosku o zniesienie współwłasności]	360
Rozdział 3.	Sprawy z zakresu prawa o księgach wieczystych	366
Art. 42.	[Opłaty stałe od wniosku o wpis w księdze wieczystej]	368
Art. 43.	[Wnioski o wpis w księdze wieczystej podlegające opłacie stałej 150 zł]	371
Art. 43a.	[Wnioski o wpis służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorcy telekomunikacyjnego, wpisy w związku z zapewnieniem przedsiębiorcy telekomunikacyjnemu dostępu do nieruchomości lub umożliwieniem umieszczenia na nieruchomości urządzeń telekomunikacyjnych]	374
Art. 44.	[Wnioski do sądu wieczystoksięgowego podlegające opłacie stałej 100 zł]	375
Art. 45.	[Liczba pobieranych opłat w postępowaniu wieczystoksięgowym]	378
Art. 46.	[Opłata od wniosku o wykreślenie wpisu w księdze wieczystej]	380
Art. 47.	[Wydatki związane z drukiem księgi wieczystej i teczki akt]	381
Art. 48.	[Opłata od wniosku o złożenie do zbioru dokumentów]	381
Rozdział 4.	Sprawy z zakresu prawa spadkowego	382
Art. 49.	[Wnioski z zakresu prawa spadkowego podlegające opłacie stałej 100 zł]	382
Art. 50.	[Pisma z zakresu prawa spadkowego podlegające opłacie stałej 100 zł]	385

Art. 51.	[Opłaty stałe od wniosku o dział spadku oraz od wniosku o dział spadku połączony ze zniesieniem współwłasności]	387
Rozdział 5.	Sprawy z zakresu działania Krajowego Rejestru Sądowego	393
Art. 52.	[Opłaty stałe od wniosków o rejestrację w rejestrze przedsiębiorców KRS]	393
Art. 53.	[Opłaty stałe od wniosków o rejestrację w rejestrze stowarzyszeń, innych organizacji społecznych i zawodowych, fundacji oraz publicznych ZOZ-ów]	395
Art. 54.	[Wnioski podlegające opłacie stałej 300 zł]	398
Art. 55.	[Opłata od wniosku o zmianę wpisu w rejestrze przedsiębiorców KRS]	400
Art. 56.	[Wnioski podlegające opłacie stałej 150 zł]	401
Art. 57.	[Uiszczanie tylko jednej opłaty w sprawach KRS]	403
Art. 58.	[Opłata stała od skargi na orzeczenie referendarza]	403
Art. 59.	[Opłata stała w pozostałych sprawach z zakresu KRS]	404
Art. 60.	[Opłata stała od wniosku o wpis zastawu rejestrowego w rejestrze zastawów]	405
Art. 61.	[Opłata od wniosku o zmianę wpisu w rejestrze zastawów]	406
Art. 62.	[Opłata stała od wniosku o wykreślenie zastawu z rejestru zastawów]	407
Art. 63.	[Opłata stała od wniosku o przyjęcie dokumentów]	408
Art. 64.	[Opłata stała od wniosku o uwierzytelnienie odpisu statutu]	409
Rozdział 6.	Inne sprawy rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym	410
Art. 65.	[Opłata stała od wniosku w sprawie dotyczącej przedsiębiorstwa państwowego]	410
Art. 66.	[Opłata stała od wniosku o umorzenie utraconego dokumentu]	411
Art. 67.	[Opłata stała od wniosków o złożenie i wydanie przedmiotu świadczenia z depozytu sądowego]	411
Art. 67a.	(uchylony)	412
Art. 67b.	[Opłata od wniosku o odwołanie zarządcy sukcesyjnego lub o przedłużenie okresu zarządu sukcesyjnego]	412
Dział 5.	Wysokość opłat w postępowaniu zabezpieczającym	415
Art. 68.	[Wnioski w postępowaniu zabezpieczającym podlegające opłacie stałej 100 zł]	415
Art. 69.	[Opłata od wniosku o udzielenie zabezpieczenia roszczenia pieniężnego złożonego przed wniesieniem pisma wszczynającego postępowanie]	419
Dział 6.	Wysokość opłat w postępowaniu egzekucyjnym	422
Art. 70.	[Wnioski w postępowaniu egzekucyjnym podlegające opłacie stałej 200 zł]	422
Art. 71.	[Wnioski w postępowaniu egzekucyjnym podlegające opłacie stałej 50 zł]	426

Art. 72.	[Wnioski w postępowaniu egzekucyjnym podlegające opłacie stałej 50 lub 150 zł]	431
Art. 73.	[Wnioski w postępowaniu egzekucyjnym podlegające opłacie stałej 1000 zł]	437
Dział 7. Wysokość opłat w postępowaniach upadłościowym i restrukturyzacyjnym 437		
Art. 74.	[Wnioski w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym podlegające opłacie stałej 1000 zł]	437
Art. 75.	[Pisma w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym podlegające opłacie stałej 200 zł]	439
Art. 76.	[Pisma w postępowaniu upadłościowym i restrukturyzacyjnym podlegające opłacie stałej 100 zł]	441
Art. 76a.	[Wniosek o ogłoszenie upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej]	443
Art. 76b.	[Sprzeciw, zażalenie na postanowienie sędziego-komisarza]	444
Dział 8. Opłaty kancelaryjne 448		
Art. 77.	[Wysokość opłaty kancelaryjnej]	448
Art. 77a.	[Zwolnienie z opłaty w przypadku pierwszego wniosku o wydanie odpisu orzeczenia kończącego postępowanie z klauzulą wykonalności]	459
Art. 78.	[Opłata od wniosku o wydanie kopii dokumentu]	463
Dział 9. Zwrot opłaty 465		
Art. 79.	[Zwrot z urzędu całości, trzech czwartych lub połowy uiszczonej opłaty]	465
Art. 80.	[Zwrot z urzędu różnicy między opłatą pobraną a należną]	503
Art. 80a.	[Sąd dokonujący zwrotu opłaty]	505
Art. 81.	[Termin przedawnienia roszczenia o zwrot opłaty sądowej]	508
Art. 82.	[Uprawnienie przewodniczącego lub referendarza sądowego do zwrotu opłat sądowych]	510
Tytuł III. Wydatki 514		
Dział 1. Przepisy ogólne 514		
Art. 83.	[Pokrywanie wydatków związanych z obowiązkiem działania sądu z urzędu]	514
Art. 84.	[Zwrot z urzędu nienależnej części kwoty zaliczki na wydatki]	519
Dział 2. Należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron w postępowaniu cywilnym 522		
Art. 85.	[Zwrot świadkowi kosztów podróży, noclegu i utrzymania]	522
Art. 86.	[Zwrot świadkowi utraconego zarobku lub dochodu]	532
Art. 87.	[Wyплата świadkowi należności z tytułu zwrotu kosztów podróży i noclegu oraz utraconych zarobków lub dochodów]	537

Art. 88.	[Zwrot kosztów osobie towarzyszącej świadkowi]	539
Art. 88a.	[Należności świadka zatrudnionego w organie władzy publicznej]	540
Art. 89.	[Wynagrodzenie biegłego lub tłumacza. Zwrot poniesionych wydatków]	542
Art. 89a.	[Oznaczenie wysokości wynagrodzenia lub zwrotu wydatków przy zlecaniu biegłemu sporządzenia opinii]	549
Art. 89b.	[Zgoda stron na wysokość przysługującego biegłemu wynagrodzenia lub zwrotu wydatków]	553
Art. 89c.	[Obniżenie przysługującego biegłemu wynagrodzenia lub zwrotu wydatków]	556
Art. 89d.	[Wynagrodzenie i zwrot wydatków przysługujące tłumaczowi]	560
Art. 90.	[Zwrot kosztów biegłemu i tłumaczowi]	561
Art. 90a.	[Zwrot biegłemu lub tłumaczowi utraconego zarobku lub dochodu]	562
Art. 90b.	[Zwrot kosztów biegłemu lub tłumaczowi w razie wezwania w kilku sprawach na ten sam dzień]	563
Art. 91.	[Zwrot stronie należności związanych z jej udziałem w sprawie]	564
Art. 92.	[Wniosek o przyznanie wynagrodzenia, zwrotu kosztów podróży i noclegu, utraconych zarobków lub dochodów]	567
Art. 93.	[Przyznanie i ustalenie należności przez sąd lub referendarza sądowego]	571
Art. 93a.	[Przyznawanie mediatorowi należności przez sąd]	575
Tytuł IV. Zwolnienie od kosztów sądowych		577
Art. 94.	[Zwolnienie Skarbu Państwu z obowiązku uiszczania opłat]	577
Art. 95.	[Pisma niepodlegające opłacie]	582
Art. 96.	[Osoby zwolnione od kosztów sądowych. Osoby tymczasowo ponoszące wydatki]	612
Art. 97.	[Tymczasowe ponoszenie przez Skarb Państwa wydatków obciążających pracownika]	639
Art. 98.	[Ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych]	643
Art. 98a.	[Ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa w postępowaniu prowadzonym na podstawie ustawy z 22.11.2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób]	645
Art. 99.	[Zwolnienie z opłaty oczywiście uzasadnionego zażalenia]	647
Art. 100.	[Skutki zwolnienia od kosztów sądowych w całości]	651
Art. 101.	[Częściowe zwolnienie od kosztów sądowych]	655
Art. 102.	[Zwolnienie osoby fizycznej z ponoszenia kosztów sądowych]	661
Art. 103.	[Zwolnienie osób prawnych i innych podmiotów niebędących osobami fizycznymi wyposażonych w zdolność sądową]	693

Art. 104.	[Wyłączenie obowiązku ponoszenia opłat przez organizacje pożytku publicznego. Zwolnienie organizacji społecznych od kosztów sądowych]	712
Art. 104a.	[Wyłączenie stosowania przepisów o zwolnieniu od kosztów w elektronicznym postępowaniu upominawczym]	717
Art. 105.	[Sąd właściwy do złożenia wniosku o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych]	720
Art. 106.	[Zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu wieczystoksięgowym]	725
Art. 107.	[Ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych]	731
Art. 108.	[Obowiązek zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi]	737
Art. 109.	[Odmowa zwolnienia od kosztów sądowych]	740
Art. 110.	[Cofnięcie zwolnienia od kosztów sądowych i jego skutki]	753
Art. 111.	[Ukaranie grzywną osoby zgłaszającej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych]	758
Art. 111a.	[Doręczenie postanowienia w sprawie kosztów]	762
Art. 112.	[Wpływ postępowania o zwolnienie od kosztów na postępowanie główne]	763
Art. 113.	[Obciążenie kosztami sądowymi przeciwnika strony]	778
Art. 114.	[Ustawowe prawo zastawu]	788
Art. 115.	[Zaspokojenie należności Skarbu Państwa z tytułu kosztów sądowych obciążających przeciwnika strony]	790
Art. 115a.	[Zaspokojenie należności z tytułu kosztów sądowych, których nie miał obowiązku uiścić wnioskodawca lub uczestnik w sprawie o zabezpieczenie spadku lub sporządzenie spisu inwentarza]	792
Art. 116.	[Termin przedawnienia roszczenia Skarbu Państwa]	797
Art. 117.	[Zasady ponoszenia kosztów w przypadku zawarcia ugody sądowej]	798
Art. 118.	[Uprawnienie referendarza sądowego w postępowaniu o zwolnienie od kosztów sądowych]	801
Tytuł V. Wykonanie orzeczeń w zakresie należności sądowych		806
Art. 119.	[Umorzenie, odroczenie, rozłożenie na raty należności sądowych]	806
Art. 120.	[Okres rozłożenia na raty lub odroczenia płatności i ich cofnięcie]	811
Art. 121.	[Umorzenie należności sądowych na wniosek]	813
Art. 121a.	[Umorzenie należności sądowych w związku z wyrokiem ETPC]	815
Art. 122.	[Umorzenie należności sądowych z urzędu]	816
Art. 123.	[Podmiot rozpoznający wniosek o rozłożenie na raty, odroczenie lub umorzenie należności sądowych]	817
Art. 124.	[Podmiot, do którego kieruje się wniosek o rozłożenie na raty, odroczenie lub umorzenie należności sądowych]	819
Art. 125.	[Uprawnienie referendarza sądowego do dokonywania czynności z zakresu odroczenia lub rozłożenia na raty należności sądowych]	819

Tytuł VI. Zmiany w przepisach obowiązujących	821
Art. 126–147. (pominięte)	821
Tytuł VII. Przepisy przejściowe i końcowe	822
Art. 148. [Stosowanie nowych przepisów oraz dotychczasowych przepisów wykonawczych]	822
Art. 149. [Stosowanie przepisów dotychczasowych]	822
Art. 150. [Utrata mocy obowiązującej ustawy dotychczasowej]	822
Art. 151. [Wejście w życie ustawy]	822
Bibliografia	823

Wykaz skrótów

Akty prawne

- d.n.ś.b.s. – dekret z 26.10.1950 r. o należnościach świadków, biegłych i stron w postępowaniu sądowym (Dz.U. Nr 49, poz. 445 ze zm.) – uchylony
- d.r.s.u.o.s. – rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 31.01.2006 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 27, poz. 199 ze zm.) – uchylone
- d.u.k.s.c. – ustawa z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.) – uchylona
- EKPC, Konwencja – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 523 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprost.)
- k.p. – ustawa z 26.06.1974 r. – Kodeks pracy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1320 ze zm.)
- k.p.c. – ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
- k.r.o. – ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)

k.s.h.	– ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.)
nowelizacja z 14.12.2006 r.	– ustawa z 14.12.2006 r. o zmianie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2007 r. Nr 21, poz. 123)
nowelizacja z 5.12.2008 r.	– ustawa z 5.12.2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571)
nowelizacja z 31.08.2012 r.	– ustawa z 31.08.2012 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1101)
p.g.g.	– ustawa z 9.06.2011 r. – Prawo geologiczne i górnicze (Dz.U. z 2020 r. poz. 1064 ze zm.)
p.o.ś.	– ustawa z 27.04.2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2020 r. poz. 1219 ze zm.)
pr. bank.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2019 r. poz. 2357 ze zm.)
pr. not.	– ustawa z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1192 ze zm.)
pr. restr.	– ustawa z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2020 r. poz. 814 ze zm.)
pr. up.	– ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.)
p.u.s.p.	– ustawa z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 365 ze zm.)
p.w.p.	– ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2020 r. poz. 286 ze zm.)
p.z.p.	– ustawa z 29.01.2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1843 ze zm.)
reg. sąd.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. poz. 1141)
r.o.s.w.b.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 24.04.2013 r. w sprawie określenia stawek wynagrodzenia biegłych, taryf zryczałtowanych oraz sposobu dokumentowania wydatków niezbędnych dla wydania opinii w postępowaniu cywilnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 989)
r.o.w.w.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 17.12.1996 r. w sprawie określenia wysokości wpisów w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 154, poz. 753 ze zm.) – uchylone
rozporządzenie nr 1896/2006	– rozporządzenie (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiające postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399, s. 1, ze zm.)

r.s.u.o.s.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 21.03.2016 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. poz. 408 ze zm.)
r.w.z.w.k.	– rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 9.03.2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. z 2018 r. poz. 536)
u.d.p.p.w.	– ustawa z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2020 r. poz. 1057 ze zm.)
u.IPN	– ustawa z 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. z 2019 r. poz. 1882 ze zm.)
u.k.k.	– ustawa z 28.02.2018 r. o kosztach komorniczych (Dz.U. z 2019 r. poz. 2363 ze zm.)
u.k.o.o.r.w.	– ustawa z 24.01.1991 r. o kombatanach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz.U. z 2020 r. poz. 517 ze zm.)
u.k.s.	– ustawa z 27.07.2001 r. o kuratorach sądowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 167)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.)
u.k.s.e.	– ustawa z 29.08.1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (Dz.U. z 2018 r. poz. 1309) – uchylona
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204)
u.l.n.d.	– ustawa z 18.10.2006 r. o likwidacji niepodjętych depozytów (Dz.U. Nr 208, poz. 1537 ze zm.)
u.l.s.	– ustawa z 15.06.2007 r. o lekarzu sądowym (Dz.U. Nr 123, poz. 849 ze zm.)
u.o.z.p.	– ustawa z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2020 r. poz. 685)
u.p.a.p.p.	– ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz.U. z 2019 r. poz. 1231 ze zm.)
u.p.k.o.c.z.	– ustawa z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (Dz.U. z 2016 r. poz. 325)
u.p.n.	– ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969)
u.p.p.u.w.	– ustawa z 29.07.2005 r. o przekształceniu prawa użytkowania wieczystego w prawo własności nieruchomości (Dz.U. z 2019 r. poz. 1314)

u.s.g.	– ustawa z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.)
u.s.p.	– ustawa z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2020 r. poz. 920)
ustawa o KRS	– ustawa z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz.U. z 2019 r. poz. 1500 ze zm.)
u.w.s.m.	– ustawa z 22.11.2002 r. o wyrównywaniu strat majątkowych wynikających z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela (Dz.U. Nr 233, poz. 1955)
u.z.r.r.z.	– ustawa z 6.12.1996 r. o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów (Dz.U. z 2018 r. poz. 2017)
z.o.z.d.s.	– zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.)
z.t.p.	– „Zasady techniki prawodawczej” (załącznik do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, Dz.U. z 2016 r. poz. 283)

Czasopisma i publikatory

Apel.-Lub.	– Apelacja Lubelska
AUW Prawo	– Acta Universitatis Wratislaviensis. Prawo
Biul. SAKa	– Biuletyn Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach
Biul. SN	– Biuletyn Sądu Najwyższego
Dz.Urz. MS	– Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości
EPS	– Europejski Przegląd Sądowy
M. Praw.	– Monitor Prawniczy
M.P.Pr.	– Monitor Prawa Pracy
NP	– Nowe Prawo
OSA	– Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAŁ	– Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi
OSN	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego
OSNAPIUS	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej i Izby Karnej
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

OSNC-ZD	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna. Zbiór Dodatkowy
OSNP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSP	– Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK-A	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Seria A
PiP	– Państwo i Prawo
PiZS	– Praca i Zabezpieczenie Społeczne
POSAG	– Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku
PPC	– Polski Proces Cywilny
PPE	– Przegląd Prawa Egzekucyjnego
PPH	– Przegląd Prawa Handlowego
Pr. Bank.	– Prawo Bankowe
Prob. Egz.	– Problemy Egzekucji
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	– Prokuratura i Prawo – wkładka
PS	– Przegląd Sądowy
PUG	– Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
ZNUŁ	– Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego

Inne

ENZ	– Europejski Nakaz Zapłaty
ETPC	– Europejski Trybunał Praw Człowieka
KIO UZP	– Krajowa Izba Odwoławcza przy Prezesie Urzędu Zamówień Publicznych
KRUS	– Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
NSA	– Naczelny Sąd Administracyjny
SA	– Sąd Apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UKE	– Urząd Komunikacji Elektronicznej

Literatura powoływana zapisem skróconym

L. Błystak [i in.], *Koszty...* – L. Błystak [i in.], *Koszty postępowań sądowych*, Warszawa 2008

K. Gonera, *Ustawa...* – K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2012

A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...* – A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2007

A. Oklejak, M. Sorysz, *Koszty...* – A. Oklejak, M. Sorysz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2007

F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty...* – F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty sądowe w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 1976

A. Stempniak [w:] *Kodeks...* – A. Stempniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 4b, Prawo i postępowanie spadkowe*, red. K. Osajda, Warszawa 2018

System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 3 – *System Prawa Procesowego Cywilnego, t. 3, Środki zaskarżenia, cz. 1–2*, red. J. Gudowski, Warszawa 2013

A. Zieliński, *Koszty...* – A. Zieliński, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2013

Wstęp

Celem niniejszego komentarza w trzecim wydaniu jest kompleksowe przedstawienie zagadnień wiążących się ze stosowaniem ustawy z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.). W publikacji omówiono i wyjaśniono liczne problemy natury prawnej z dwóch perspektyw: dogmatycznej oraz praktycznej. W zaprezentowanych uwagach zestawiono stanowiska przedstawiane w wykładniach doktrynalnej i operatywnej na tle kontrowersyjnych unormowań oraz podjęto próbę właściwego rozwiązania postawionego problemu prawnego. W tym względzie kierowano się wypracowaniem możliwie zharmonizowanego podejścia.

Komentarz został przygotowany przez dwóch autorów. Każdy z nich przedstawił własne poglądy i jest za nie odpowiedzialny. Dążono jednak do ujednolicenia wspólnych zapatrywań na tle interpretacji regulacji budzących wątpliwości.

Czytelnicy znajdą w publikacji szerokie odniesienia do piśmiennictwa (komentarzy, monografii, artykułów, glos i innych opracowań) oraz judykatury Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, a także licznych publikowanych oraz niepublikowanych orzeczeń sądów powszechnych.

W komentarzu omówiono najnowsze zmiany wprowadzone ustawami z 26.01.2018 r. o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 398), z 16.05.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1043), z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469), z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1553), z 19.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1655), z 30.08.2019 r. o zmianie ustawy o wspieraniu rozwoju usług i sieci telekomunikacyjnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1815), z 11.09.2019 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo zamówień pu-

blicznych (Dz.U. poz. 2020), ustawą z 30.04.2020 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 956).

Przedmiotem szczegółowych rozważań Autorów stały się regulacje wprowadzone nowelizacją z 4.07.2019 r.

W komentarzu przedstawiono i omówiono wątpliwości, które ujawniły się w nauce oraz w orzecznictwie sądów powszechnych na tle znowelizowanych przepisów.

Autorzy wyrażają nadzieję, że komentarz będzie przydatny dla przedstawicieli nauki oraz dla szerokiego grona praktyków: sędziów, adwokatów, radców prawnych oraz aplikantów tych profesji, referendarzy sądowych i asystentów sędziów. Niewątpliwie komentarz będzie pomocny dla wszystkich uczestników cywilnych postępowań sądowych, również tych, którzy na co dzień nie mają do czynienia z praktycznym stosowaniem prawa.

Autorzy

USTAWA

z dnia 28 lipca 2005 r.

o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

(tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 755; zm.: Dz.U. z 2020 r. poz. 807, 956)

TYTUŁ I

Przepisy ogólne

Art. 1. [Przedmiot regulacji]

Ustawa określa zasady i tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych, zasady ich zwrotu, wysokość opłat sądowych w sprawach cywilnych, zasady zwalniania od kosztów sądowych oraz umarzania, rozkładania na raty i odraczania terminu zapłaty należności sądowych.

Uwagi ogólne

1. Artykuł 1 ustawy z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.) reguluje zakres przedmiotowy ustawy. Obejmuje zasady i tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych, zasady ich zwrotu, wysokość opłat w sprawach cywilnych, zasady zwalniania od kosztów sądowych oraz umarzania, rozkładania na raty i odraczania terminu zapłaty należności sądowych.
2. Komentowany przepis nie był nowelizowany.

Charakter prawny kosztów sądowych w sprawach cywilnych

3. Artykuł 1 u.k.s.c. określa przedmiot ustawy w odniesieniu do kosztów sądowych w sprawach cywilnych (na temat pojęcia sprawy cywilnej w postępowaniu cywilnym zob. P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505³⁹*, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 8 i in.).
4. Komentowany przepis nawiązuje do kosztów sądowych jako tradycyjnie uznanego instrumentu polityki państwa służącego do regulowania relacji stron stosunków procesowych oraz – w szerszym ujęciu – stymulowania decyzji jednostek co do sposobu prowa-

dzenia swych interesów i doboru środków ich ochrony (zob. wyrok TK z 15.04.2014 r., SK 12/13, OTK-A 2014/4, poz. 41). Koszty postępowania służą osiągnięciu należytej sprawności organizacyjnej i orzeczniczej sądów oraz selekcji roszczeń szyszanujących i oczywiście niezasadnych od roszczeń uzasadnionych, mających na celu ochronę praw i wolności jednostki. Koszty sądowe spełniają liczne funkcje: społeczne, fiskalne, a także służebne wobec wymiaru sprawiedliwości (zob. J. Kot, *Zwolnienie od kosztów sądowych w świetle doktryny i orzecznictwa Sądu Najwyższego*, „Palestra” 1982/6–7, s. 28; K. Korzan, *Koszty postępowania cywilnego a nakłady państwa na utrzymanie wymiaru sprawiedliwości*, Gdańsk 1992, s. 30–44; J. Brol, M. Safjan, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Raport z badań*, Warszawa 1994, s. 14; W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1999, s. 101; J. Stasiak, *Zwolnienie od kosztów sądowych*, Warszawa 2010, s. 13–21; T. Demendecki, *Rozstrzyganie o kosztach w procesowym postępowaniu cywilnym rozpoznawczym w świetle polskiej regulacji kodeksowej. Studium teoretycznoprawne*, Lublin 2011, s. 75–90; wyroki TK: z 7.09.2004 r., P 4/04, OTK-A 2004/8, poz. 81; z 12.09.2006 r., SK 21/05, OTK-A 2006/8, poz. 103; z 12.12.2006 r., P 15/05, OTK-A 2006/11, poz. 171; z 16.06.2008 r., P 37/07, OTK-A 2008/5, poz. 80; z 21.07.2008 r., P 49/07, OTK-A 2008/6, poz. 108; z 16.12.2008 r., P 17/07, OTK-A 2008/10, poz. 179). Funkcja społeczna oznacza wpływ, jaki koszty postępowania wywierają na życie społeczne w sensie zarówno pozytywnym (ograniczenie pieniactwa, szyszanowania przeciwnika, minimalizacja zachęt do ochrony fikcyjnych interesów i chęci niesłusznego wzbogacenia się kosztem przeciwnika itp.), jak i negatywnym (np. utrudnienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości, zaburzenia funkcjonowania zasady faktycznej równości uczestników postępowania). Funkcje fiskalne polegają na uzyskaniu częściowego przynajmniej zwrotu kosztów funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. W wypadkach skrajnych realizacja tej funkcji może przerodzić się w nadmierny fiskalizm, stanowiący zagrożenie prawa do sądu, gdyż funkcja fiskalna kosztów sądowych nie ma dominującego znaczenia (por. uchwałę SN z 26.11.1992 r., III CZP 143/92, LEX nr 3849; odmiennie K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 38, według której cel fiskalny jest „dominujący, ale nie wyłączny”). Funkcje służebne wobec wymiaru sprawiedliwości przejawiają się przede wszystkim wpływem kosztów na zachowania stron w trakcie procesu (wyrok TK z 7.09.2004 r., P 4/04) (na temat funkcji kosztów sądowych zob. także wyroki TK: z 29.05.2002 r., P 1/01, OTK-A 2002/3, poz. 36; z 16.12.2003 r., SK 34/03; z 21.07.2008 r., P 49/07, z 14.01.2014 r., SK 25/11, OTK-A 2014/1, poz. 1).

5. Artykuł 1 u.k.s.c. określa przedmiot ustawy w odniesieniu do kosztów sądowych, ale wyłącznie w sprawach cywilnych. Przez sprawy cywilne należy rozumieć sprawy załatwiane w postępowaniu cywilnym. Obejmują one sprawy cywilne w znaczeniu zarówno materialnym, jak i formalnym. Sprawami cywilnymi w znaczeniu materialnym są sprawy wynikające ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy (art. 1 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.). Natomiast sprawami cywilnymi w znacze-

niu formalnym są inne sprawy (przede wszystkim sprawy administracyjne), które na mocy szczególnego przepisu ustawy zostały przekazane do załatwienia w postępowaniu cywilnym sądowi powszechnemu (por. W. Broniewicz, *Postępowanie...*, s. 35–36, zob. szerzej P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505*³⁹, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 11–12). Sprawy cywilne załatwiane są w sądowym postępowaniu cywilnym, niezależnie od jego rodzaju, oraz ich wzajemnych powiązań wewnątrzsystemowych w postępowaniu cywilnym (zob. S. Cieślak, *Powiązania wewnętrzne w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 133 i n.).

6. Koszty sądowe *per se* nie ograniczają prawa dostępu do sądu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzonej w Rzymie dnia 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.), pod warunkiem, że uwzględniają równowagę (rozsądny związek proporcjonalności) między interesem publicznym w pobieraniu kosztów sądowych a interesem prywatnym strony w dochodzeniu roszczeń (obrony praw) w postępowaniu sądowym (por. wyroki ETPC: z 19.06.2001 r., 28249/95, Kreuz v. Polska, § 60; z 26.07.2005 r., 39199/98, Podbielski i PPU Polpure v. Polska, HUDOC, § 64). Dostrzeżono tę zależność w postanowieniu SN z 21.09.2018 r., V CZ 63/18, LEX nr 2577313, w uzasadnieniu którego wyjaśniono, że państwo musi zapewnić, aby dostęp do sądu nie był dla jednostki niemożliwy ze względów ekonomicznych, i określić sposoby tego zapewnienia. Koszty sądowe nie mogą więc przybierać poziomu nadmiernie wysokiego, tzn. nieproporcjonalnego do możliwości finansowych strony. Oceny tej proporcjonalności są dokonywane w świetle szczególnych okoliczności konkretnej sprawy i etapu postępowania, na którym jest nakładany obowiązek ponoszenia kosztów. Również w kontekście art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) istnienia barier o charakterze ekonomicznym, w tym także fiskalnym, nie można utożsamiać z samym istnieniem obowiązku ponoszenia określonych kosztów sądowych jako ograniczenia prawa do dostępu do sądu (wyrok TK z 16.06.2008 r., P 37/07).
7. Koszty sądowe mogą ograniczać prawo dostępu do sądu w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP i art. 6 ust. 1 EKPC. Przypadki takie wystąpią, gdy nałożone koszty sądowe będą barierą ekonomiczną, która stworzy nadmiernie wysokie ryzyko fiskalne, wywołane nieprawidłowymi zasadami, wedle których kształtuje się obowiązek ponoszenia kosztów sądowych, zwłaszcza nadmiernie wygórowanym ich poziomem (zob. wyroki TK: z 16.06.2008 r., P 37/07; z 15.05.2012 r., P 11/10, OTK-A 2012/5, poz. 50; M. Świąder, Glosa do wyroku TK z 15.05.2012 r., P 11/10, M. Praw. 2013/13, s. 716 i n.). Innymi słowy, ograniczenie prawa do sądu polega na obciążeniu strony w konkretnej sprawie kosztami sądowymi w nadmiernej wysokości, tj. w takiej, że strona nie jest w stanie ich ponieść (por. wyrok ETPC z 26.07.2005 r., 71731/01, Kniat v. Polska, LEX nr 154893, § 40). Nałożenie takich kosztów powoduje zachwianie równowagi między interesem publicznym Skarbu Państwa w pobieraniu kosztów sądowych a interesem prywatnym strony w dochodzeniu jej roszczeń przed sądem

(por. wyrok ETPC z 2.02.2010 r., 32740/06, Nieruchomości sp. z o.o. v. Polska, § 37, HUDOC; zob. także postanowienia SA w Warszawie: z 31.01.2014 r., VI ACz 4410/13, niepubl.; z 31.01.2014 r., VI ACz 4234/13, niepubl.). Naruszenie tej równowagi powoduje nieproporcjonalne ograniczenie prawa strony dostępu do sądu, o którym stanowi art. 6 ust. 1 EKPC (zob. wyrok ETPC z 2.02.2010 r., 32740/06, Nieruchomości sp. z o.o. v. Polska, § 37; M. Krzyżanowska-Mierzevska [w:] *Europejska Konwencja Praw Człowieka. Poradnik praktyczny*, red. Ł. Bojarski, M. Krzyżanowska-Mierzevska, Warszawa 2011, s. 107).

8. Artykuł 1 u.k.s.c. jest konsekwencją swobody ustawodawcy przy wyborze metody ustalania opłaty w sprawach cywilnych (na temat celów, jakie ma realizować ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, zob. P. Pogonowski, *Realizacja prawa do sądu w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2005, s. 50–53). W granicach porządku konstytucyjnego ustawodawca korzysta w tym przedmiocie ze znacznej swobody regulacyjnej. Wybór metody sam w sobie nie jest niekonstytucyjny, ponieważ decydujące znaczenie ma nie algorytm obliczania kosztów, ale wpływ całego „unormowania kosztowego” na prawa i wolności gwarantowane ustawą zasadniczą. Ustawodawca może więc zaprojektować mechanizm obliczania opłaty sądowej w różny sposób, preferując określone funkcje kosztów sądowych dla danej kategorii spraw, odpowiednio wyważając interes publiczny i interes prywatny oraz realizując istotne z punktu widzenia prowadzonej przez siebie polityki prawa wartości. Jak wskazał TK w wyroku z 21.07.2008 r., P 49/07, sam wybór charakteru opłaty (stosunkowa czy stała), czy jej ustanowienie na określonym poziomie nie oznaczają jeszcze *per se* naruszenia gwarantowanego konstytucyjnie prawa do sądu. Można bowiem bronić zapatrywania, że wprowadzenie opłaty stałej stanowi najlepszą gwarancję równego dla wszystkich dostępu do sądu (wyrok TK z 16.12.2003 r., SK 34/03, OTK-A 2003/9, poz. 102). Cele wprowadzenia regulacji opłat powinny znajdować obiektywne i racjonalne uzasadnienie. Ustanowienie obowiązku formalnego (niezależnie od metody regulacji) wniesienia określonej opłaty nie jest niekonstytucyjne, o ile nie narusza istoty prawa do sądu (wyrok TK z 14.01.2014 r., SK 25/11).

Systematyka ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

9. Systematyka ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych tworzy logiczną konstrukcję aktu prawnego, która odpowiada zasadom techniki prawodawczej. Ustawa w sposób kompleksowy reguluje problematykę kosztów sądowych w sprawach cywilnych, co oznacza, że jest to akt podstawowy, charakteryzujący się odrębnością i samodzielnością. Podstawową jednostką systematyzacyjną jest tytuł, który dzieli się na dział, w ramach działu zaś wyróżnia się rozdziały.
10. Systematyka ustawy o kosztach sądowych przedstawia się następująco:
TYTUŁ I. Przepisy ogólne (art. 1–9 u.k.s.c.)

TYTUŁ II. Opłaty (art. 10–82 u.k.s.c.)

- Dział 1. Przepisy ogólne (art. 10–21a u.k.s.c.)
- Dział 2. Wysokość opłat we wszystkich rodzajach spraw (art. 22–25b u.k.s.c.)
- Dział 3. Wysokość opłat w procesie (art. 26–36 u.k.s.c.)
 - Rozdział 1. Sprawy z zakresu prawa cywilnego i rodzinnego (art. 26–28a u.k.s.c.)
 - Rozdział 2. Sprawy gospodarcze (art. 29–34a u.k.s.c.)
 - Rozdział 3. Sprawy z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych (art. 35–36 u.k.s.c.)
- Dział 4. Wysokość opłat w postępowaniu nieprocesowym (art. 37–67 u.k.s.c.)
 - Rozdział 1. Sprawy z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego (art. 37–38 u.k.s.c.)
 - Rozdział 2. Sprawy z zakresu prawa rzeczowego (art. 39–41 u.k.s.c.)
 - Rozdział 3. Sprawy z zakresu prawa o księgach wieczystych (art. 42–48 u.k.s.c.)
 - Rozdział 4. Sprawy z zakresu prawa spadkowego (art. 49–51 u.k.s.c.)
 - Rozdział 5. Sprawy z zakresu działania Krajowego Rejestru Sądowego (art. 52–64 u.k.s.c.)
 - Rozdział 6. Inne sprawy rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym (art. 65–67b u.k.s.c.)
- Dział 5. Wysokość opłat w postępowaniu zabezpieczającym (art. 68–69 u.k.s.c.)
- Dział 6. Wysokość opłat w postępowaniu egzekucyjnym (art. 70–73 u.k.s.c.)
- Dział 7. Wysokość opłat w postępowaniach upadłościowym i restrukturyzacyjnych (art. 74–76b u.k.s.c.)
- Dział 8. Opłaty kancelaryjne (art. 77–78 u.k.s.c.)
- Dział 9. Zwrot opłaty (art. 79–82 u.k.s.c.)

TYTUŁ III. Wydatki (art. 82–93 u.k.s.c.)

- Dział 1. Przepisy ogólne (art. 83–84 u.k.s.c.)
- Dział 2. Należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron w postępowaniu cywilnym (art. 85–93a u.k.s.c.)

TYTUŁ IV. Zwolnienie od kosztów sądowych (art. 94–118 u.k.s.c.)

TYTUŁ V. Wykonywanie orzeczeń w zakresie należności sądowych (art. 119–125 u.k.s.c.)

TYTUŁ VI. Zmiany w przepisach obowiązujących (art. 126–147 u.k.s.c.)

TYTUŁ VII. Przepisy przejściowe i końcowe (art. 148–151 u.k.s.c.)

11. Mimo że systematyka ustawy nie jest rozbudowana, ustawodawca nie ustrzegł się nieścisłości redakcyjnych. W art. 82 u.k.s.c. postanowiono, że zwrot opłat, o których mowa „w niniejszym rozdziale”, może również zarządzić przewodniczący lub refe-

rendarz sądowy. Natomiast przepis ten nie został ujęty w „rozdziale” jako jednostce systematyzacyjnej niższego stopnia w stosunku do działu, lecz w dziale 9 jako jednostce systematyzacyjnej niższego stopnia w stosunku do tytułu II. Opłaty. Taki podział przepisów ustawy przewiduje § 60 ust. 1 i 2 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.06.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (Dz.U. z 2016 r. poz. 283), według którego w celu systematyzacji przepisów ustawy artykuły można grupować w jednostki systematyzacyjne wyższego stopnia – artykuły grupuje się w rozdziały, rozdziały grupuje się w działy, a działy łączy się w tytuły. Wobec tego przez wyrażenie „w niniejszym rozdziale” należy rozumieć uregulowania zawarte w dziale 9 tytułu II ustawy.

Przedmiot regulacji ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

12. Artykuł 1 u.k.s.c. określa ogólnie przedmiot ustawy, wyznaczając jej granice. Przedmiot ustawy pozostaje w ścisłym związku z jej systematyką. Zagadnienia enumeratywnie wymienione w komentowanym przepisie zostały ujęte, co do zasady, zbiorczo w jednostkach systematyzacyjnych. Ich uszczegółowienie nastąpiło w kolejnych regulacjach. Obejmują one:
 - 1) zasady i tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych (art. 2–10, art. 83, 113 u.k.s.c.);
 - 2) zasady zwrotu kosztów sądowych: opłat (art. 70–82 u.k.s.c.), wydatków (art. 84 u.k.s.c.);
 - 3) wysokość opłat sądowych w sprawach cywilnych (art. 22–78 u.k.s.c.);
 - 4) zasady zwalniania od kosztów sądowych (art. 100–112 u.k.s.c.);
 - 5) zasady umarzania, rozkładania na raty i odroczenia terminu płatności należności (art. 119–125 u.k.s.c.).
13. Zagadnienia określone w art. 1 u.k.s.c. są również przedmiotem regulacji aktów wykonawczych wydanych przez Ministra Sprawiedliwości w drodze rozporządzeń na podstawie art. 9 u.k.s.c. i art. 1064 k.p.c. Dotyczą one:
 - 1) sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych, w tym wnoszonych na rachunek bankowy sądu lub w formie znaków opłaty sądowej według ustalonego wzoru, mając na względzie łatwość uiszczenia opłat przez strony oraz skutek w postaci zwrotu lub odrzucenia pisma, od którego przy jego wniesieniu nie została uiszczona należna opłata, które zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 21.03.2016 r. w sprawie sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. poz. 408 ze zm.);
 - 2) wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania, o którym stanowi art. 102 ust. 2 u.k.s.c., a także sposobu udostępniania osobom fizycznym wzoru druków tych oświadczeń w siedzibach sądów, mając na względzie komunikatywność niezbędnych pouczeń dla stron co do sposobu wy-

pełnienia, skutków niezłożenia lub złożenia nieprawdziwego oświadczenia, które zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 31.01.2006 r. w sprawie określenia wzoru oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby fizycznej ubiegającej się o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu cywilnym (Dz.U. z 2015 r. poz. 574);

- 3) wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w danej sprawie, mając na względzie rodzaj sprawy, stopień jej złożoności i nakład pracy kuratorów, które zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 9.03.2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. poz. 536);
- 4) sposobu prowadzenia egzekucji grzywien i kar pieniężnych orzeczonych w postępowaniu cywilnym, a także opłat sądowych i innych kosztów postępowania w sprawach cywilnych, przysługujących Skarbowi Państwa, mając na uwadze sprawność i skuteczność postępowania egzekucyjnego, które zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 29.07.2016 r. w sprawie sposobu prowadzenia egzekucji grzywien i kar pieniężnych orzeczonych w postępowaniu cywilnym, a także kosztów sądowych w sprawach cywilnych, przysługujących Skarbowi Państwa (Dz.U. poz. 1227).

14. Artykuł 1 u.k.s.c. nie wyłącza możliwości uregulowania kwestii w nim wymienionych także w innych aktach prawnych. Normy dotyczące kosztów sądowych w pozostałych regulacjach są przepisami szczególnymi w stosunku do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. W razie wątpliwości powinny one być wykładane w sposób ścisły (A. Oklejak, M. Sorysz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 53). Ustawodawca powinien mieć na względzie to, że ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych jest właściwym aktem prawnym do pełnego unormowania ważnych zagadnień objętych jej przedmiotem. Podejście takie spełnia wymogi § 2 z.t.p., według którego ustawa powinna wyczerpująco regulować daną dziedzinę spraw, nie pozostawiając poza zakresem swego unormowania istotnych jej fragmentów. Pozytywnie należy zatem ocenić tendencję ustawodawcy do odstąpienia od regulowania w odrębnych ustawach zagadnień określonych w art. 1 u.k.s.c. Przede wszystkim dotyczy to zwalniania stron od kosztów sądowych. Przed wejściem w życie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych stanowisko ustawodawcy w tym przedmiocie nie było jednolite. W licznych aktach prawnych unormowane zostały zagadnienia dotyczące zwolnienia od kosztów sądowych (zob. np. art. 3 ustawy z 17.07.1997 r. o szczególnych zasadach postępowania administracyjnego i sądowego w związku z usuwaniem skutków powodzi z lipca 1997 r., Dz.U. Nr 80, poz. 494 ze zm.), od kosztów postępowania (art. 13 ustawy z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, Dz.U. z 2018 r. poz. 2099 ze zm.), od opłat (zob. np. art. 5 ustawy z 20.08.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, Dz.U. z 2019 r. poz. 1500 ze zm.),

opłat sądowych, z wyłączeniem opłat kancelaryjnych (zob. np. art. 29 ust. 6 ustawy z 20.02.1997 r. o stosunku Państwa do Kościoła Zielonoświątkowego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 2015 r. poz. 13).

15. W ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie zamieszczono przepisów regulujących sprawy wykraczające poza zakres przedmiotowy ustawy wyznaczony art. 1 u.k.s.c.
16. Na tle art. 1 u.k.s.c. należy zwrócić uwagę na dwie nieścisłości terminologiczne, które zostały w nim zawarte. Po pierwsze, stanowi on, że ustawa reguluje tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych. Sformułowanie to nie jest trafne. Ustawa nie reguluje żadnego „trybu”, lecz sposób pobierania kosztów sądowych. Pojęcie trybu w postępowaniu cywilnym zastrzeżone jest dla trybu procesu i trybu postępowania nieprocesowego. Właściwie tę kwestię ujmuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości wydane na podstawie art. 9 pkt 1 u.k.s.c., które dotyczy – *verba legis* – sposobu uiszczania opłat sądowych w sprawach cywilnych. Po drugie, komentowana regulacja posługuje się pojęciem opłaty sądowej, podczas gdy według art. 2 ust. 1 u.k.s.c. koszty sądowe tworzą opłaty i wydatki. Wyodrębnienie terminologiczne opłaty sądowej, mimo że ustawa nie wymienia takiego składnika kosztów sądowych, narusza § 10 z.t.p., który stanowi, iż do oznaczenia jednakowych pojęć używa się jednakowych określeń, a różnych pojęć nie oznacza się tymi samymi określeniami.

Stosunek ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych do Kodeksu postępowania cywilnego

17. Artykuł 1 u.k.s.c. należy odczytywać łącznie z art. 8 ust. 1 u.k.s.c. Ostatnia z regulacji zawiera ogólne odesłanie do stosowania w postępowaniu dotyczącym kosztów sądowych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, chyba że ustawa stanowi inaczej. Regulacje te należy zatem stosować wprost. Uzupełniają one ustawę o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (zob. także M. Sorysz, *Nowa ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych – zagadnienia wybrane*, cz. 1, M. Praw. 2006/8, s. 412–413).
18. W postępowaniu dotyczącym kosztów sądowych należy stosować przede wszystkim:
- 1) regulacje dotyczące wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia (np. art. 19, 126¹ § 1, art. 187 § 1 pkt 1, art. 368 § 2, art. 398⁴ § 3 k.p.c.);
 - 2) regulacje dotyczące czynności sądowych związane z pobraniem opłat jako braków fiskalnych pism (np. art. 130 § 1, 1¹, 2, 4, art. 130²–130³ k.p.c.);
 - 3) regulacje dotyczące skutków procesowych niewykonania przez stronę czynności sądowych związanych z uiszczaniem opłat jako braków fiskalnych pism (np. art. 130 § 2, 5, 6, art. 344 § 3, art. 373, 398⁶ § 2 k.p.c.);
 - 4) regulacje dotyczące czynności sądowych związanych z pobraniem wydatków spowodowanych czynnościami strony (art. 130⁴ § 1–3 k.p.c.);

- 5) regulacje dotyczące skutków procesowych niewykonania przez stronę czynności sądowych związanych z uiszczeniem wydatków (art. 130⁴ § 4, 5 k.p.c.);
- 6) regulacje dotyczące zaskarżenia orzeczeń w przedmiocie kosztów sądowych (np. art. 394 § 1 pkt 6 k.p.c., art. 394^{1a} § 1 pkt 9 k.p.c.).

Stosunek ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych do aktów prawa międzynarodowego

19. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych realizuje postulaty:
 - 1) art. 6 ust. 1 EKPC;
 - 2) art. 14 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych podpisanego w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r., który Polska ratyfikowała w dniu 18.03.1977 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, zał.);
 - 3) art. 47 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 389).
20. W zamiarze realizacji dyrektywy Rady 2003/8/WE z 27.01.2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych przez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (Dz.Urz. WE L 26, s. 41; Dz.Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t. 6, s. 90), kwestie związane z kosztami sądowymi uregulowano w ustawie z 17.12.2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz.U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.).
21. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych znajduje zastosowanie także w odniesieniu do instytucji europejskiego prawa procesowego cywilnego, tj. np.:
 - 1) na podstawie art. 25 w zw. z art. 26 rozporządzenia Rady (WE) nr 1896/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 12.12.2006 r. ustanawiającego postępowanie w sprawie europejskiego nakazu zapłaty (Dz.Urz. UE L 399 z 30.12.2006 r., s. 1, ze zm.);
 - 2) na podstawie art. 19 rozporządzenia (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z 11.07.2007 r. ustanawiającego europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz.Urz. UE L 199, s. 1, ze zm.).
22. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych znajduje zastosowanie również w odniesieniu do innych instytucji międzynarodowego prawa postępowania cywilnego, tj. np.:
 - 1) art. 49–51 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Białoruś o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, sporządzonej w Mińsku dnia 26.10.1994 r. (Dz.U. z 1995 r. Nr 128, poz. 619);

- 2) art. 9 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Chińską Republiką Ludową o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i karnych, podpisanej w Warszawie dnia 5.06.1987 r. (Dz.U. z 1988 r. Nr 9, poz. 65);
- 3) art. 4–6 umowy między Rzeczpospolitą Polską a Arabską Republiką Egiptu o pomocy prawnej w sprawach cywilnych i handlowych, sporządzonej w Kairze dnia 17.05.1992 r. (Dz.U. z 1994 r. Nr 34, poz. 126);
- 4) art. 15–18 umowy między Polską Rzeczpospolitą Ludową a Republiką Iraku o pomocy prawnej i sądowej w sprawach cywilnych i karnych, sporządzonej w Bagdadzie dnia 29.10.1988 r. (Dz.U. z 1989 r. Nr 70, poz. 418).

Stosunek ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych do ustawy – Kodeks postępowania karnego

23. Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych znajduje uzupełniająco zastosowanie do tytułów egzekucyjnych powstałych w postępowaniu karnym podlegających egzekucji zgodnie z przepisami Kodeksu postępowania cywilnego. Takim tytułem egzekucyjnym jest prawomocny wyrok sądu karnego (art. 777 § 1 pkt 1 k.p.c.), zaopatrzony w klauzulę wykonalności (art. 776 k.p.c.), która nadawana jest przez sąd lub referendarza sądowego na żądanie osoby uprawnionej orzeczeniu podlegającemu wykonaniu w drodze egzekucji (art. 107 § 1 k.p.k.), w zakresie orzeczeń nakładających obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę oraz nawiązkę orzeczoną na rzecz pokrzywdzonego co do roszczeń majątkowych, jeżeli nadają się do egzekucji w myśl przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (art. 107 § 2 k.p.k.). O postępowaniu dotyczącym nadawania klauzuli wykonalności wymienionym orzeczeniom stanowią art. 25 § 1 i art. 26 k.k.w. Pierwszy z tych przepisów przewiduje, że egzekucję zasądzonych roszczeń cywilnych, orzeczonej grzywny, świadczenia pieniężnego oraz należności sądowych prowadzi się według regulacji Kodeksu postępowania cywilnego, jeżeli niniejsza ustawa nie stanowi inaczej. Oznacza to, że przepisy Kodeksu postępowania cywilnego określają sposób i zasady prowadzenia egzekucji wymienionych roszczeń, świadczeń, należności i grzywnien (zob. uzasadnienie uchwały SN z 9.06.2006 r., I KZP 12/06, OSNKW 2006/7–8, poz. 66). Wskazane odesłanie nie odnosi się zatem do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Z kolei art. 26 k.k.w. stanowi, że do tytułów egzekucyjnych mają zastosowanie przepisy art. 776–795 k.p.c. Innymi słowy, wszystkie uregulowania (zakres odesłania) obowiązują przy dokonywaniu czynności procesowych odnoszących się do tytułów egzekucyjnych wydanych w procesie karnym. Określają one, między innymi, kategorie orzeczeń stanowiących tytuły egzekucyjne, tryb nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności z urzędu lub na wniosek podmiotu uprawnionego, a także potwierdzają uprawnienie do złożenia zażalenia na postanowienia w tym przedmiocie (zob. uzasadnienie uchwały SN z 20.12.2007 r., I KZP 35/07, OSNKW 2008/1, poz. 1). Wymienione przepisy dotyczą rozstrzygania o kosztach postępowania klauzulowego z art. 794¹ k.p.c. Normę tę „wypełniają” przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Dlatego do opłat w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonal-

ności orzeczeniu o naprawienie szkody w wyniku popełnienia przestępstwa znajdują zastosowanie przepisy tej ustawy (tak postanowienie SN z 25.10.2018 r., I KZP 11/18, OSNKW 2018/12, poz. 77).

24. Każde prawomocne orzeczenie nakładające obowiązek naprawienia szkody, w tym jako warunek probacyjny z art. 72 § 2 k.k., jeżeli nadaje się do egzekucji, jest orzeczeniem co do roszczeń majątkowych i może stanowić tytuł egzekucyjny (tak też uzasadnienie postanowienia SN z 24.02.2010 r., I KZP 31/09, OSNKW 2010/4, poz. 32). W związku z tym w postępowaniu wykonawczym na podstawie art. 71 pkt 3 u.k.s.c. sąd karny pobiera opłatę od wniosku o nadanie klauzuli wykonalności złożonego przez osobę inną niż wskazana w tytule egzekucyjnym, na którą przeszły uprawnienia po powstaniu tytułu (tak postanowienie SN z 25.10.2018 r., I KZP 11/18, OSNKW 2018/12, poz. 77).

Wykładnia ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych

25. Przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych mają charakter publicznoprawny, fiskalny oraz restrykcyjny. Ustawodawca założył, że przedmiotowy akt prawny jest regulacją zwartą, dlatego jego przepisy powinny być wykładane ściśle. Z założenia racjonalnego ustawodawstwa wynika przede wszystkim domniemanie kompletności i spójności regulacji prawnej (por. np. uzasadnienie wyroku SN z 4.06.1993 r., I PRN 58/93, OSNCP 1994/2, poz. 45 i uchwały SN z 5.02.1987 r., III CZP 97/86, OSNCP 1988/2–3, poz. 32). Rygoryzm ten przemawia za tym, aby w odniesieniu do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych stosować w pierwszej kolejności reguły wykładni językowej lub semantycznej. Tymi rodzajami wykładni Sąd Najwyższy posłużył się m.in. w uchwale z 13.10.2006 r., III CZP 75/06, OSNC 2007/6, poz. 86. Przyjęto, że wykładnia językowa uchylonego art. 14 ust. 2 u.k.s.c. prowadziła do jednoznacznego wniosku, że w przepisie tym chodziło o pisma wymienione w art. 3 ust. 2 u.k.s.c., składane przez stronę, która przed ich wniesieniem została przez sąd zwolniona od kosztów sądowych. Wykładnie te gwarantują jednakowość wyników, a tym samym jednolitość praktyki oraz stabilność i pewność prawną. W związku z tym odstępstwa w kierunku innych typów wykładni wymagają ważnych powodów i szczególnej ostrożności (P. Ryłski, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Analiza funkcjonowania – wnioski de lege ferenda*, Warszawa 2015, s. 53).

Stosowanie wnioskowania *per analogiam* w przypadku ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych jest wyjątkowe. Może ono dotyczyć sytuacji nieuregulowania przez ustawę wysokości opłaty od pisma. Chodzi o sytuacje, w których przy użyciu innych metod interpretacyjnych tekstu prawnego nie da się wyprowadzić z niego normy prawnej „pasującej” do rozpoznawanego w sprawie stanu, a jednocześnie gdy są w tym tekście regulacje dotyczące kwestii o bardzo bliskim podobieństwie do przedmiotu rozstrzygnięcia. Dopiero wówczas można mówić o istnieniu luki prawnej, którą da się usunąć w drodze *analogiae legis* (zob. uzasadnienie uchwały SN

z 24.01.2007 r., III CZP 145/06, OSNC 2007/12, poz. 176). Tytułem przykładu SN w uzasadnieniu postanowienia z 12.10.2007 r., V CZ 92/07, OSNC 2008/12, poz. 143, uznał, że na tle ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie można podzielić poglądów wyrażanych w doktrynie, według których podstawę dla określenia rodzaju i wysokości opłaty od pism wnoszonych przez pozwanego w sprawie o ustalenie ojcostwa stanowi stosowany w drodze analogii art. 27 pkt 4 u.k.s.c., stanowiący, że od pozwu w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa lub macierzyństwa pobiera się opłatę stałą 200 zł. Wprawdzie w uzasadnieniu przytoczonego orzeczenia wskazano, że opłata w sprawie o ustalenie ojcostwa, ze względu na podobieństwo do sprawy o zaprzeczenie ojcostwa, powinna być taka sama jak w sprawie o zaprzeczenie ojcostwa, lecz poglądu tego nie można podzielić. Zastosowanie analogii możliwe jest tylko, gdy w ustawie występuje luka techniczna (konstrukcyjna). Natomiast ustawa o kosztach sądowych wyczerpująco reguluje kwestie rodzaju i wysokości opłaty od pozwu, obejmując wszystkie rodzaje spraw. Dlatego Sąd Najwyższy przyjął, że skarga kasacyjna pozwanego w sprawie o ustalenie ojcostwa podlega opłacie stałej w kwocie przewidzianej w art. 26 ust. 1 pkt 6 u.k.s.c. Wykładnia *per analogiam* została wyjątkowo zastosowana w uchwale SN z 21.12.2010 r., III CZP 107/10, OSNC 2011/9, poz. 93, w odniesieniu do kwalifikacji ryczałtu kuratora sądowego za czynności zlecone przez sąd na podstawie art. 598⁶ k.p.c. jako wydatku w rozumieniu art. 5 ust. 1 pkt 9 u.k.s.c. Sąd Najwyższy uznał, że kuratorowi zawodowemu przysługuje ryczałt określony w art. 91 ust. 1 pkt 3 i art. 91 ust. 2 w zw. z art. 91 ust. 3 u.k.s. za czynności zlecone przez sąd na podstawie art. 598⁶ k.p.c. Według Sądu Najwyższego ryczałt ten stanowi wydatek w rozumieniu art. 5 ust. 1 pkt 9 u.k.s.c., mimo że nie został wprost wymieniony w ustawie. Z kolei w uchwale SN z 16.03.2007 r., III CZP 4/07, OSNC 2008/2, poz. 18, posłużono się wykładniami funkcjonalną oraz celowościową. Uznano, że zażalenie na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia roszczenia majątkowego podlega opłacie w wysokości stałej w kwocie 30 zł (art. 19 ust. 3, art. 20 ust. 1 i art. 69 u.k.s.c.). Według Sądu Najwyższego za przyjęciem tego rozwiązania przemawia wiele argumentów natury funkcjonalnej. Przede wszystkim nie można pominąć oceny możliwych relacji między wysokością opłaty od wniosku o udzielenie zabezpieczenia (między 40 a 100 zł) a wysokością 1/5 opłaty od zażalenia w sytuacji, gdyby miała być ona ustalona w odniesieniu do wysokości opłaty od pozwu. Uwzględniając, że opłata stosunkowa może wynosić 100 000 zł, w sprawach o roszczenia majątkowe opłata od zażalenia mogłaby wynieść odpowiednio 20 000 zł i być tym samym 200 razy wyższa niż opłata od wniosku wszczynającego postępowanie w przedmiocie zabezpieczenia. Według Sądu Najwyższego trudno zaakceptować tego rodzaju skutek wykładni art. 19 ust. 2 u.k.s.c. opierającej się na poglądzie, że podstawę wyliczenia opłaty od zażalenia stanowi opłata pobierana od pozwu, zważywszy, że tak wysoką opłatę byłby zmuszony wnieść między innymi uprawniony domagający się udzielenia zabezpieczenia, składający zażalenie na postanowienie oddalające jego wniosek. Sąd Najwyższy pokreślił, że byłby on sprzeczny z ogólnymi założeniami przyjętymi w obowiązującej obecnie ustawie o kosztach sądowych. Poszerzono w niej znacznie

catalog spraw, dla których przewidziano opłaty w wysokości stałej, a jednym z podstawowych celów ustawy miało być obniżenie wysokości kosztów sądowych.

Art. 2. [Koszty sądowe. Strona zobowiązana do uiszczenia kosztów]

1. Koszty sądowe obejmują opłaty i wydatki.

2. Do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Uwagi ogólne

1. Artykuł 2 u.k.s.c. określa zakres przedmiotowy kosztów sądowych oraz podmiot zobowiązany do ich uiszczenia.
2. Komentowany przepis nie był nowelizowany.

Pojęcie kosztów sądowych

3. Artykuł 2 ust. 1 u.k.s.c. stanowi, że koszty sądowe obejmują opłaty i wydatki. Koszty sądowe stanowią część kosztów procesu (art. 98 § 1 k.p.c.) i są pojęciem od nich zakresowo węższym (zob. M. Machnij, *Kilka uwag o kosztach sądowych i kosztach procesu*, M. Praw. 2002/17, s. 790; T. Demendecki, *Rozstrzyganie...*, s. 35; por. A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2008, s. 14; A. Zieliński, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 64). Stają się one składnikiem kosztów procesu z chwilą ich poniesienia przez stronę, a gdy nie zostały one uiszczone, podlegają rozliczeniu w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie według zasad określonych w ustawie (por. A.A. Bąk, *Praktyczne aspekty orzekania o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, Toruń 2007, s. 15). W tym znaczeniu koszty sądowe są ciężarem procesowym, gdyż ich uiszczenie jest przesłanką uzyskania korzyści procesowych. Ciężar ten przekształca się w obowiązek procesowy, gdy czynności zostały już dokonane bez pobrania za nie z góry opłaty (w kwestii pojęć ciężaru procesowego oraz obowiązku zob. M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 191).

Pojęcie opłaty jako składnika kosztów sądowych

4. Opłaty są częścią składową kosztów sądowych.
5. Szczegółowe kwestie związane z opłatami zostały uregulowane w art. 10–82 u.k.s.c. tytułu II ustawy. Opłaty dzielą się na dwie grupy, tj. opłaty od pism, o których stanowi art. 3 ust. 2 u.k.s.c., oraz opłaty kancelaryjne z art. 3 ust. 3 u.k.s.c. Wprowadzie ustawo-

dawca posługuje się także terminem „opłaty sądowe” (zob. art. 1, 9 pkt 1, art. 81, 99, 100 ust. 1 u.k.s.c.), jednak nie jest to odrębny rodzaj opłat od opłaty wymienionej w art. 2 ust. 1 u.k.s.c. W istocie pojęcia opłaty oraz opłaty sądowej są normatywnie tożsame co do treści, choć w literaturze używa się drugiego z określeń częściej dla oznaczenia opłat z art. 3 ust. 2 u.k.s.c. – por. A.A. Bąk, *Praktyczne...*, s. 16; A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 14, którzy w ramach opłat sądowych rozróżniają „opłatę za wniesienie” (art. 3 ust. 2 u.k.s.c.) oraz „opłatę za wydanie” (art. 3 ust. 3 u.k.s.c.). Posłużenie się przez ustawodawcę w jednym akcie prawnym różnymi określeniami do oznaczenia jednakowych pojęć należy ocenić negatywnie. Przyjęta technika legislacyjna pozostaje w sprzeczności z § 10 z.t.p. Dlatego wymaga odpowiednich prac legislacyjnych. Usunięcie nieścisłości uzasadnia również brzmienie art. 3 ustawy z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.), który stanowił, że „opłatami sądowymi są wpis i opłata kancelaryjna”. Obowiązująca ustawa nie zawiera podobnego rozróżnienia.

6. Charakter prawny opłat nie jest jednolicie ujmowany. Wskazuje się, że opłaty są dochodem budżetu Skarbu Państwa (F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty sądowe w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 1976, s. 14) albo zryczałtowanym ekwiwalentem za udzielenie przez państwo usługi publicznej, jaką jest sprawowanie wymiaru sprawiedliwości w konkretnej sprawie (A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 14), albo że opłaty są quasi-ekwiwalentem czynności państwa w ramach wymiaru sprawiedliwości, wnoszonym w zasadzie z góry (A.A. Bąk, *Praktyczne...*, s. 16), czy też są pewnym ciężarem fiskalnym nałożonym na podmioty postępowania cywilnego (T. Demendecki, *Rozstrzyganie...*, s. 37). Przyjmuje się również, że opłaty nie są daniną publiczną w rozumieniu przyjętym w art. 217 Konstytucji RP. Nie są one bowiem podatkiem (źródło opłaty nie można poszukiwać w ustawie podatkowej) ani też „innymi świadczeniami pieniężnymi”, uzyskiwanymi jako dochody jednostek sektora finansów publicznych (zob. wyrok TK z 6.05.2003 r., P 21/01, OTK-A 2003/5, poz. 37; odmiennie B. Draniewicz, *Brak podstaw do uzupełnienia opłaty sądowej od pozwu po przekazaniu sprawy z EPU. Glosa do postanowienia SA w Warszawie z 29.08.2011 r.*, I ACz 1277/11, M. Praw. 2012/23, s. 1278–1279). Opłatę można uznać za składnik kosztów sądowych, którego zasady ponoszenia i wysokość określają przepisy. Stanowią one odpowiednik świadczenia pieniężnego, co do zasady zwrotnego, uiszczanego przy wniesieniu pisma do sądu za swoistą usługę publiczną świadczoną przez sąd jako wyspecjalizowaną jednostkę organizacyjną aparatu państwowego, w postaci rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy cywilnej, przy czym wartość tej usługi nie musi być ekwiwalentem wartości opłaty (por. K. Gonera, *Ustawa...*, s. 34–35; D. Kotłowski, O.M. Piaskowska, K. Sadowski, *Glosa do uchwały SN z 28.02.2008 r.*, III CZP 146/07, „Glosa” 2009/4, s. 43; T. Demendecki, *Rozstrzyganie...*, s. 37).
7. Sankcją za nieuiszczenie opłaty jest niepodjęcie przez sąd czynności na skutek wniesionego pisma (art. 126² § 1 k.p.c.). Jeżeli obowiązek uiszczenia lub uzupełnienia opłaty

powstał na skutek rozszerzenia lub innej zmiany żądania, z innych przyczyn niż wymienione w art. 130³ § 1 k.p.c., albo po wysłaniu odpisu pisma innym stronom, a w braku takich stron – po wysłaniu zawiadomienia o terminie posiedzenia, przewodniczący wzywa zobowiązanego do uiszczenia należnej opłaty w terminie tygodnia, a jeżeli mieszka on lub ma siedzibę za granicą i nie ma w kraju przedstawiciela – w terminie nie krótszym od miesiąca, przy czym gdyby doręczenie wezwania miało mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące. W razie bezskutecznego upływu terminu sąd prowadzi sprawę bez wstrzymywania biegu postępowania, a o obowiązku uiszczenia opłaty orzeka w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, stosując odpowiednio zasady obowiązujące przy zwrocie kosztów procesu (art. 130³ § 2 k.p.c.).

Pojęcie wydatków jako składnika kosztów sądowych

8. Wydatki są częścią składową kosztów sądowych.
9. Szczegółowe kwestie związane z wydatkami zostały uregulowane w art. 83–93 u.k.s.c. tytułu III ustawy. Pojęcie wydatków jest rozumiane w ustawie jednakowo. Ustawodawca nie posługuje się w akcie prawnym dla jego oznaczenia innym określeniem niż użyte w art. 2 ust. 1 *in fine* u.k.s.c.
10. Charakter prawny wydatków jest w zasadzie ujmowany jednolicie. Wskazuje się, że wydatki stanowi kwota precyzyjnie ustalona i rzeczywiście poniesiona w związku z dokonywaną czynnością procesową strony lub sądu (A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 14; T. Demendecki, *Rozstrzyganie...*, s. 47). Wprawdzie ustawodawca użył w art. 2 ust. 2 *in fine* u.k.s.c. sformułowania, z którego wynika, że wydatki powoduje pismo wniesione do sądu, jednak wyrażenie to nie jest trafne. Od pisma nie uiszcza się wydatków, lecz opłatę. Natomiast wydatki ponosi się w związku z czynnościami, które mają zostać podjęte przez sąd lub przez strony albo które zostały już przez te podmioty podjęte (tak również A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 14). Z kolei pisma powodujące wydatki nie podlegają żadnym opłatom, w tym bowiem zakresie ustawa nie przewiduje obowiązku ich ponoszenia (por. F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty...*, s. 39).
11. Sankcją za nieuiszczenie wydatków jest pominięcie przez sąd czynności na skutek pisma powodującego wydatki (art. 130⁴ § 5 k.p.c.), chyba że wymagane jest podjęcie czynności z urzędu (art. 232 zdanie drugie k.p.c.). W takim przypadku wydatki tymczasowo ponosi Skarb Państwa (art. 83 ust. 1 u.k.s.c.). Kwestię ciężaru poniesienia wydatku przez stronę określono w art. 130⁴ § 1 k.p.c. Przepis stanowi, że strona, która wnosi o podjęcie czynności połączonej z wydatkami, obowiązana jest uiścić zaliczkę na ich pokrycie w wysokości i terminie oznaczonym przez sąd. Jeżeli więcej niż jedna strona wnosi o podjęcie czynności, sąd zobowiązuje każdą stronę, która z czynności wywodzi skutki prawne, do uiszczenia zaliczki w równych częściach lub w innym sto-

sunku według swego uznania. Do uiszczenia wydatków wzywa stronę przewodniczący przez zobowiązanie do wniesienia zaliczki w wyznaczonym terminie nie dłuższym niż dwa tygodnie. Jeżeli strona mieszka lub ma siedzibę za granicą, wyznaczony termin nie może być krótszy niż miesiąc, przy czym gdyby doręczenie wezwania miało mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące (art. 130⁴ § 2 k.p.c.). Sąd podejmie czynność połączoną z wydatkami, jeżeli zaliczka zostanie uiszczona w oznaczonej wysokości, a w przeciwnym razie ją pominie (art. 130⁴ § 4 i 5 k.p.c.).

Pojęcie strony obowiązanej do uiszczenia kosztów sądowych

12. Artykuł 2 ust. 2 u.k.s.c. stanowi, że do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej.
13. Pojęcie strony użyte w komentowanym przepisie nawiązuje do definicji strony z art. 7 ust. 1 *in principio* u.k.s.c. Według tej regulacji stroną jest każdy uczestnik postępowania sądowego, w tym także świadek, biegły i tłumacz. Jest to pojęcie szersze od strony procesu cywilnego i obejmuje każdego uczestnika postępowania sądowego (zob. także uwagi do art. 7 ust. 1 u.k.s.c.; F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty...*, s. 40; Ł. Kozłowski, Glosa do uchwały SN z 10.04.2003 r., III CZP 20/03, PS 2005/9, s. 139–140; A. Zieliński, *Koszty...*, s. 65; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty postępowania sądowych*, Warszawa 2008, s. 256–257; na temat pojęcia strony w postępowaniu cywilnym zob. P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505*³⁹, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 245 i in.).
14. Z art. 2 ust. 2 u.k.s.c. nie wynika zakaz uiszczenia opłaty przez osobę trzecią. Dlatego skuteczne jest uiszczenie opłaty należnej na rzecz strony przez inną osobę (por. T. Demendecki, *Rozstrzygnięcie...*, s. 45).

Art. 3. [Pisma podlegające opłacie. Opłata kancelaryjna]

1. Opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie.
2. Opłacie podlegają w szczególności następujące pisma:
 - 1) pozew i pozew wzajemny;
 - 1a) pismo zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu;
 - 2) apelacja i zażalenie;
 - 3) skarga kasacyjna i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia;
 - 4) sprzeciw od wyroku zaocznego;
 - 5) zarzuty od nakazu zapłaty;

6) interwencja główna i uboczna;

7) wniosek:

a) o wszczęcie postępowania nieprocesowego,

b) o ogłoszenie upadłości,

c) o wpis i wykreślenie w księdze wieczystej,

d) o wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym i w rejestrze zastawów oraz o zmianę i wykreślenie tych wpisów;

8) skarga:

a) o wznowienie postępowania,

b) o uchylenie wyroku sądu polubownego,

c) na orzeczenie referendarza sądowego,

d) na czynności komornika;

9) odwołanie od decyzji oraz zażalenie na postanowienie Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Prezesa Urzędu Regulacji Energetyki, Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej, Prezesa Urzędu Transportu Kolejowego, Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz organu regulacyjnego, o którym mowa w ustawie z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz.U. z 2019 r. poz. 1437 i 1495 oraz z 2020 r. poz. 284 i 471).

3. Opłacie podlega wniosek o wydanie na podstawie akt: odpisu, wypisu, zaświadczenia, wyciągu, innego dokumentu oraz kopii, a nadto wniosek o wydanie odpisu księgi wieczystej (opłata kancelaryjna).

Uwagi ogólne

1. Artykuł 3 u.k.s.c. reguluje zasady uiszczania opłat od pism przy wnoszeniu ich do sądu oraz rodzaje pism, które podlegają opłacie.

2. Komentowany przepis został znowelizowany:

1) na podstawie art. 4 pkt 1 ustawy z 27.10.2017 r. o zmianie ustawy o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2180), w zakresie art. 3 ust. 2 pkt 9 u.k.s.c. przez:

a) zastąpienie nazwy: „Prezes Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty” nazwą: „Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej”, stosownie do zmian dokonanych na podstawie art. 2–4 ustawy z 29.12.2005 r. o przekształceniach i zmianach w podziale zadań i kompetencji organów państwowych właściwych w sprawach łączności, radiofonii i telewizji (Dz.U. Nr 267, poz. 2258 ze zm.), która weszła w życie 14.01.2006 r.;

b) rozszerzenie katalogu pism podlegających opłacie, o odwołanie od decyzji organu regulacyjnego, o którym mowa w ustawie z 7.06.2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz.U. z 2019 r. poz. 1437 ze zm.);

- 2) na podstawie art. 4 pkt 1 nowelizacji z 4.07.2019 r. przez dodanie pkt 1 lit. a, która weszła w życie 21.08.2019 r., na mocy którego rozszerzono katalog pism podlegających opłacie o pismo zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu.

Zasada odpłatności pism wnoszonych do sądu

3. Artykuł 3 ust. 1 u.k.s.c. ustanawia zasadę odpłatności pism wnoszonych do sądu. Według tej zasady opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie.
4. Z komentowanej regulacji wynika, że od pisma należy uiścić opłatę tylko wtedy, gdy ustawa przewiduje jej pobranie niezależnie od rodzaju pisma. Opłacie nie podlegają zatem wszelkie pisma, które wymagają podjęcia czynności przez sąd (zob. uchwałę SN z 12.05.2005 r., III CZP 19/05, OSNC 2006/4, poz. 57; por. A. Górski, L. Walentyłowicz, *Koszty...*, s. 16; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 252). Obowiązek uiszczenia opłaty i jej wysokość musi wynikać z przepisu. Podstawowym aktem prawnym normującym te kwestie jest ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Obowiązek uiszczenia opłaty oraz jej wysokość mogą zostać uregulowane również w innych ustawach (por. art. 17 ustawy z 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, Dz.U. z 2018 r. poz. 75) (zob. szerzej C.P. Kłak, *Opłata od skargi na przewlekłość postępowania*, „Rejent” 2011/10, s. 52; P. Feliga, *Skarga o stwierdzenie przewlekłości postępowania egzekucyjnego. Europejski Trybunał Praw Człowieka a sądy krajowe – podobieństwa i różnice w poglądach*, cz. 1, PPE 2012/3–6, s. 36 i n., cz. 2, PPE 2012/7–10, s. 43 i n.; P. Feliga [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1–505*³⁹, t. I, red. T. Szanciło, Warszawa 2019, s. 40 i in.).
5. Artykuł 3 ust. 1 u.k.s.c. pozostaje w ścisłym związku z art. 10 u.k.s.c., według którego opłatę należy uiścić przy wniesieniu pisma podlegającego opłacie. Ich łączne odczytanie prowadzi do wniosku, że regułą jest uiszczenie opłaty od pisma przy wniesieniu do sądu, jeżeli pismo to zgodnie z przepisami podlega opłacie.

Wyłączenia spod zasady odpłatności pisma wnoszonego do sądu

6. Z art. 3 ust. 1 u.k.s.c. *a contrario* wynika, że pismo wnoszone do sądu nie podlega opłacie, jeżeli ustawa nie przewiduje pobrania opłaty od pisma. *Prima facie* wydaje się, że wyłączenie spod zasady odpłatności pisma wnoszonego do sądu zostało uregulowane przez ustawodawcę w sposób wyczerpujący. Jednak analiza ustawy prowadzi do wniosku, że przedmiotowe wyłączenia mają charakter kombinowany i mogą przybrać różną postać.

7. W ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych można wyróżnić kilka rodzajów wyłączeń spod zasady odpłatności pisma wnoszonego do sądu. Nie pobiera się zatem opłaty od pisma:
- 1) jeżeli ustawa nie zawiera w ogóle regulacji dotyczących uiszczania opłaty od pisma (np. wniosek dowodowy, wniosek o odroczenie rozprawy, wniosek o zawieszenie postępowania i jego podjęcie, wniosek o umorzenie postępowania);
 - 2) jeżeli ustawa wyraźnie stanowi, że z mocy prawa:
 - a) konkretne podmioty nie uiszczają w ogóle opłat od pism (zob. art. 94 u.k.s.c.);
 - b) konkretne podmioty nie uiszczają opłat od pism określonego rodzaju (zob. art. 96 u.k.s.c.);
 - c) nie uiszcza się opłat od pism określonego rodzaju (np. art. 95 u.k.s.c.);
 - 3) jeżeli ustawa wyraźnie stanowi, że nie ponosi opłat od pisma strona zwolniona od kosztów sądowych na podstawie postanowienia sądu lub referendarza sądowego w zakresie przyznanego jej zwolnienia (np. art. 100 u.k.s.c.).
8. Wyłączenia spod zasady odpłatności pism wnoszonych do sądu regulują także inne ustawy niż ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, np.:
- 1) art. 126² § 2 k.p.c., zgodnie z którym nie żąda się opłaty od pisma, jeżeli już z jego treści wynika, że podlega ono odrzuceniu;
 - 2) art. 479³⁴ k.p.c., który stanowi, że w postępowaniu przed sądem ochrony konkurencji i konsumentów Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów nie ma obowiązku wnoszenia opłaty sądowej i zwrotu kosztów postępowań;
 - 3) art. 132 ust. 2 ustawy z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228), według którego syndyk nie ponosi opłat sądowych w związku z wytoczeniem powództwa o uznanie czynności upadłego za bezskuteczne w stosunku do masy upadłości (zob. szerzej P. Feliga, *Stanowisko prawne syndyka w procesie dotyczącym masy upadłości*, Warszawa 2013, s. 363);
 - 4) art. 306 ustawy z 15.05.2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2020 r. poz. 814 ze zm.), według którego zarządca ustanowiony w postępowaniu sanacyjnym nie ponosi opłat sądowych w związku z wytoczeniem powództwa o ustalenie bezskuteczności czynności;
 - 5) art. 14 ustawy z 1.07.2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów (Dz.U. z 2019 r. poz. 1405 ze zm.), zgodnie z którym wolne od opłat sądowych są postępowania w sprawach o wyrażenie zgody sądu opiekuńczego w przedmiocie pobrania szpiku lub komórek krwiotwórczych krwi obwodowej od małoletniego nieposiadającego pełnej zdolności do czynności prawnych (art. 12 ust. 3 tejże ustawy) oraz o wyrażenie zgody przez sąd rejonowy na pobranie komórek, tkanek lub narządu od żywego dawcy na rzecz osoby niebędącej krewnym w linii prostej, rodzeństwem, osobą przysposobioną lub małżonkiem (art. 13 tejże ustawy);
 - 6) art. 19 ust. 1 ustawy z 17.12.2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz

o prawie pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz.U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 ze zm.), który wskazuje, że wolne jest od opłat sądowych zażalenie na postanowienie sądu pierwszej instancji o odmowie przyznania prawa pomocy lub jego cofnięciu.

Pisma podlegające opłacie przy wniesieniu do sądu

9. Artykuł 3 ust. 2 u.k.s.c. wprowadza katalog otwarty rodzajów pism podlegających opłacie. Zestawienie oparte jest na enumeracji pozytywnej pism wnoszonych do sądu. Dlatego nie jest to wyliczenie taksatywne (por. A. Zieliński, *Koszty...*, s. 73; A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 16; M. Manowska, A. Rafalska, *Koszty procesu i koszty sądowe w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2017, s. 33). Przepis wymienia tylko przykładowe pisma podlegające opłacie. Pozostałe rodzaje takich pism wymienione zostały w przepisach szczególnych (zob. M. Manowska, *Nowa ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, PS 2006/5, s. 41). Tytułem przykładu do pism podlegających opłacie, które nie zostały ujęte w katalogu opisanym w art. 3 ust. 2 u.k.s.c., należą:
- 1) wniosek o ustalenie, że orzeczenie sądu państwa obcego lub rozstrzygnięcie innego organu państwa obcego podlega albo nie podlega uznaniu (art. 24 ust. 1 u.k.s.c.);
 - 2) skarga na orzeczenie Krajowej Izby Odwoławczej przy Prezesie Urzędu Zamówień Publicznych w sprawach zamówień publicznych (art. 34 u.k.s.c.);
 - 3) wniosek o wydanie zaświadczenia o utracie lub ograniczeniu wykonalności tytułu egzekucyjnego opatrzonego zaświadczeniem europejskiego tytułu egzekucyjnego (art. 71 pkt 10 u.k.s.c.);
 - 4) zarzuty przeciwko planowi podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 72 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c.);
 - 5) wniosek o wszczęcie egzekucji przez zarząd przymusowy przedsiębiorstwa lub gospodarstwa rolnego (art. 73 pkt 1 u.k.s.c.);
 - 6) wniosek o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego (art. 74 pkt 3 u.k.s.c.);
 - 7) wniosek o wszczęcie wtórnego postępowania upadłościowego (art. 75 pkt 2 u.k.s.c.).

Opłata podlegająca uiszczeniu przy wniesieniu pisma do sądu

10. Jak stanowi art. 3 ust. 1 u.k.s.c., od pisma pobiera się opłatę. Nie oznacza to, że od pisma należy pobrać jeden rodzaj opłaty albo jedną opłatę niezależnie od liczby osób wnoszących pismo oraz liczby roszczeń procesowych zgłoszonych w piśmie.
11. Od pisma wszczynającego postępowanie można pobrać opłatę stałą, stosunkową albo podstawową (art. 11 u.k.s.c.), ewentualnie opłatę tymczasową (art. 15 ust. 1 u.k.s.c.).
12. W przypadku współuczestnictwa procesowego, tj. gdy pismo wnoszone jest przez kilka osób (przypadki współuczestnictwa procesowego materialnego, formalnego, nie-

nazwanego), kwestie związane z uiszczaniem opłat od pism reguluje art. 4 ust. 1 i 2 u.k.s.c. (szerzej zob. uwagi do art. 4 u.k.s.c.).

13. W przypadku kumulacji roszczeń procesowych, tj. gdy pismem wszczynającym postępowanie cywilne dochodzonych jest kilka roszczeń procesowych, kwestie związane z uiszczaniem od opłaty pisma w odniesieniu do każdego z tych roszczeń normuje art. 4 ust. 1 u.k.s.c. (szerzej zob. uwagi do art. 4 u.k.s.c.).
14. Ustalenie opłaty od pisma pozostaje w ścisłym związku ze sposobem sformułowania żądania powództwa. Roszczenia procesowe mogą zostać sformułowane w sposób alternatywny, ewentualny albo jako upoważnienie przemienne (*facultas alternativa*).
15. W żądaniu alternatywnym mamy do czynienia z zobowiązaniem przemianym, przy którym prawo wyboru świadczenia przysługuje dłużnikowi (art. 365 ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.). Jeżeli wybór świadczenia należy do dłużnika lub osoby trzeciej, wierzyciel w powództwie może tylko żądać alternatywnego zasądzenia od pozwanego wszystkich wynikających z zobowiązań świadczeń (np. wydania określonej rzeczy albo zapłacenia określonej kwoty). W takim przypadku w pozwie powód wymienia dwa świadczenia, żądając ich zasądzenia, natomiast sąd, uwzględniając powództwo, zasądza oba roszczenia (zob. W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1998, s. 168; P. Feliga, *Ustawa o kosztach sądowych...*, s. 55–56; uchwała SN z 18.10.2013 r., III CZP 58/13, OSNC 2014/6, poz. 62; wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., VI ACa 569/19, LEX nr 3040493). Opłatę od pozwu obejmującego żądanie alternatywne pobiera się jako opłatę ustaloną w odniesieniu do roszczenia procesowego, od którego ustalono wyższą opłatę, niezależnie od jej rodzaju (por. A. Zieliński, *Koszty...*, s. 74; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 254).
16. W żądaniu ewentualnym mamy do czynienia z żądaniem wskazanym na miejscu pierwszym oraz żądaniem wskazanym na miejscu drugim, tj. żądaniem ewentualnym, zgłoszonym na wypadek nieuwzględnienia przez sąd żądania wskazanego na pierwszym miejscu. W takim przypadku sąd orzeknie o żądaniu ewentualnym tylko wtedy, gdy oddali to zgłoszone na pierwszym miejscu, jeśli natomiast uwzględni żądanie wymienione w pierwszej kolejności, to o żądaniu ewentualnym nie będzie orzekał (P. Feliga, *Ustawa o kosztach sądowych...*, s. 56; wyrok SA w Warszawie z 3.06.2020 r., VI ACa 569/19, LEX nr 3040493). Jest to przypadek – obok żądania alternatywnego oraz żądania przemianego – szczególnej kumulacji roszczeń (zob. wyrok SN z 26.1.1979 r., IV CR 403/78, OSP 1980/3, poz. 55). Istnieją tu bowiem formalnie dwa roszczenia, jednakże sąd orzeka tylko o jednym (orzeczenie SN z 7.09.1960 r., II CR 366/59, PUG 1961/12, s. 424). Dokonanie kumulacji roszczeń przez powoda, w tym wskazanie żądania głównego i ewentualnego, jest wiążące dla sądu (zob. uzasadnienie uchwały SN z 18.10.2013 r., III CZP 58/13, OSNC 2014/6, poz. 62).

Opłatę od pozwu obejmującego żądanie ewentualne pobiera się wyłącznie w odniesieniu do roszczenia zgłoszonego na pierwszym miejscu. Dla ustalenia zasadności opłaty oraz jej wysokości nie ma znaczenia roszczenie zgłoszone na drugim miejscu (żądanie ewentualne). Wartości tych roszczeń nie sumuje się na podstawie art. 21 k.p.c. Powinność uregulowania opłaty od żądania ewentualnego powstanie dopiero w przypadku nieuwzględnienia pierwszego żądania, o ile będzie ona wyższa od wysokości opłaty od żądania pierwszego. Jeżeli opłata od żądania ewentualnego będzie niższa niż opłata od żądania pierwszego, nadwyżka nie podlega zwrotowi (por. postanowienia SN: z 20.05.1987 r., I CZ 55/87, LEX nr 9315; z 6.12.2006 r., IV CZ 96/06, LEX nr 607281; z 28.10.2008 r., I PZ 25/08, OSNP 2010/5–6, poz. 70; uchwała SN z 18.10.2013 r., III CZP 58/13, OSNC 2014/6, poz. 62; J. Klimkowicz, *Glosa do postanowienia SN z 20.04.1966 r., I CZ 29/66, OSPiKA 1967/2, poz. 36*; M. Warzecha, *Opłacanie powództw dotyczących nieważności/nieistnienia uchwał organów spółek kapitałowych oraz powództw ewentualnych*, M. Praw. 2010/11, s. 644 i n.; K. Gajda-Roszczynialska, *Przedmiot procesu a badanie wstępne braków formalnych i opłaty żądania ewentualnego*, M. Praw. 2014/11, s. 591; A. Zieliński, *Koszty...*, s. 75; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 254).

17. W żądaniu określanym jako upoważnienie przemienne (*facultas alternativa*) powód żąda spełnienia wyłącznie jednego świadczenia, ale przyznaje pozwanemu możliwość zwolnienia się z zobowiązania przez spełnienie innego świadczenia, co prowadzi do wykonania zobowiązania. Opłatę od pozwu obejmującego upoważnienie przemienne pobiera się wyłącznie w odniesieniu do roszczenia procesowego objętego żądaniem powództwa, a nie co do innego świadczenia, które ma zostać spełnione przez dłużnika, w celu zwolnienia się od zobowiązania (zob. A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 254).

Opłata kancelaryjna

18. Artykuł 3 ust. 3 u.k.s.c. stanowi, że opłacie podlega wniosek o wydanie na podstawie akt: odpisu, wypisu, zaświadczenia, wyciągu, innego dokumentu oraz kopii, a ponadto wniosek o wydanie odpisu książki wieczystej (opłata kancelaryjna).
19. Artykuł 3 ust. 3 u.k.s.c. nawiązuje do art. 9 § 1 zdanie drugie k.p.c., według którego strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt.
20. W literaturze wyrażono trafne zapatrywanie, że w rozumieniu art. 3 ust. 3 u.k.s.c. odpis to poświadczona za zgodność z oryginałem kopia dokumentu wydanej z akt sprawy, natomiast kopia to odpis takiego dokumentu niepoświadczony za zgodność z oryginałem. Brak jest podstaw do wyodrębnienia wypisu i wyciągu. Pojęcia te są równoznaczne (zob. M. Manowska, *Nowa ustawa...*, s. 46).

21. Wysokość opłat kancelaryjnych – inaczej niż opłat od pisma – ustalana jest od rodzaju podejmowanej czynności, a nie od rodzaju sprawy, z którą ta czynność jest związana. Opłatom kancelaryjnym podlegają jedynie czynności wymienione w ustawie (por. A. Zieliński, *Koszty...*, s. 69, 80; na temat opłat kancelaryjnych zob. szerzej uwagi do art. 77 i 78 u.k.s.c.).

**Pismo zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa
lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości
przedmiotu sporu**

22. Na podstawie art. 4 pkt 1 nowelizacji z 4.07.2019 r. hipotezą art. 3 ust. 2 u.k.s.c. objęto pismo zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu. W uzasadnieniu projektu tej nowelizacji wyjaśniono, że „dotychczasowy stan prawny doprowadził do powstania bardzo rozbieżnych praktyk w zakresie pobierania opłat od pism procesowych zawierających oświadczenia o rozszerzeniu powództwa lub o innej jego zmianie powodującej wzrost wartości przedmiotu sporu”. Dlatego „dla przecięcia tych wątpliwości należy wprost przewidzieć taką czynność strony jako podstawę pobrania opłaty (proj. art. 3 ust. 2 pkt 1a u.k.s.c.) i wskazać sposób jej ustalenia (proj. art. 25a u.k.s.c.)” (zob. VIII kadencja, druk sejm. nr 3137, s. 187). Wyrażone przez ustawodawcę stanowisko nie jest zrozumiałe. Przede wszystkim nie jest jasne, na czym polegały zasygnalizowane rozbieżności w wykładni operatywnej. Obowiązek uiszczenia opłaty od pisma zawierającego oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu zawiera się w hipotezie art. 130³ § 2 k.p.c. w części warstwy normatywnej, która stanowi o obowiązku uiszczenia lub uzupełnienia opłaty z innych przyczyn niż wymienione w art. 130³ § 1 k.p.c. Wskazana modyfikacja nic nie zmienia w zakresie stosowania przepisu kodeksowego. Wobec ostatecznego zaniechania zmiany art. 130³ k.p.c. dodanie pkt 1 lit. a do ust. 1 art. 3 u.k.s.c. nie przyczyni się do zmiany praktyki orzeczniczej, aby każdorazowo wzywać do uzupełnienia brakującej opłaty od pism zawierających oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu (por. także nieco odmiennie A. Banaszewska [w:] J. Gołaczyński, D. Szostek, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw*, Warszawa 2019, art. 3 u.k.s.c., nb 3).
23. Artykułem 3 ust. 2 pkt 1a u.k.s.c. zastosowano stylistykę słowną, która budzi poważne wątpliwości jurydyczne (por. także A. Mendrek, *Nowe unormowania kosztów sądowych w sprawach cywilnych wynikające z nowelizacji z 4.07.2019 r.*, „Palestra” 2019/11–12, s. 219, na temat wzajemnego stosunku pojęć rozszerzenia i zmiany powództwa powodujących wzrost wartości przedmiotu sporu). Przepis posługuje się pojęciem zmiany powództwa, którym operuje art. 193 § 1 k.p.c. W jego rozumieniu zmiana powództwa polega na zmianie żądania lub podstawy faktycznej powództwa, czyli okoliczno-

ści faktycznych uzasadniających to żądanie przy zachowaniu ciągłości postępowania. Z kolei zmiana żądania powództwa może polegać na rozszerzeniu żądania powództwa lub wystąpieniu z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego (por. art. 193 § 3 k.p.c. i art. 383 k.p.c.). W tych przypadkach zmiana powództwa może prowadzić do zmiany wartości przedmiotu sporu, natomiast nie dojdzie do tego, gdy zostanie zmieniona podstawa faktyczna powództwa. Ustawodawca nie dostrzegł wskazanych zależności. Potwierdza tę tezę treść art. 25a u.k.s.c., który stanowi, że opłatę od pisma zawierającego oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu pobiera się w wysokości różnicy między opłatą należną od powództwa rozszerzonego lub zmienionego a opłatą należną przed rozszerzeniem lub zmianą powództwa, nie niższej jednak niż 30 zł. Przepis zawiera dwa istotne uchybienia terminologiczne. Po pierwsze, pojęcie „rozszerzone powództwo” obce jest językowi prawnemu Kodeksu postępowania cywilnego. Właściwe byłoby posłużenie się terminem w brzmieniu „rozszerzenie żądania powództwa”, które odpowiada lingwistycie art. 193 § 1 k.p.c. Po drugie, w przepisie posłużono się terminami rozszerzenia lub zmiany powództwa w taki sposób, jakby rozszerzenie powództwa nie stanowiło jego zmiany. Nasuwa się myśl, że u podstaw tego sformułowania legło błędne założenie metodologiczne, według którego „rozszerzenie powództwa” lub „zmiana powództwa” to dwie odmienne czynności procesowe. Tymczasem między nimi zachodzi stosunek nadrzędności pojęcia „zmiana powództwa” względem pojęcia „rozszerzenie powództwa” (przy uwzględnieniu, że ustawodawca miał na uwadze „rozszerzenie żądania powództwa”). Z relacji tej wynika, że każde rozszerzenie żądania powództwa stanowi zmianę powództwa, lecz nie każda zmiana powództwa wiąże się z rozszerzeniem jego żądania. W związku z tym art. 3 ust. 2 pkt 1a u.k.s.c. powinien stanowić, że opłatę pobiera się od pisma zawierającego oświadczenie o rozszerzeniu żądania powództwa lub wystąpieniu z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu.

24. Pismem w ujęciu art. 3 ust. 2 pkt 1a u.k.s.c. jest pismo procesowe wymienione w art. 193 § 2¹ k.p.c. Zmiana powództwa, z wyjątkiem spraw o roszczenia alimentacyjne, może być dokonana jedynie w piśmie procesowym, do którego art. 187 k.p.c. stosuje się odpowiednio.
25. Gdy powód wniósł pismo procesowe zawierające oświadczenie o rozszerzeniu żądania powództwa lub wystąpieniu z nowym roszczeniem zamiast lub obok roszczenia pierwotnego w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu, przewodniczący wzywa wnoszącego pismo w terminie tygodnia do uiszczenia opłaty obliczonej zgodnie z art. 25a u.k.s.c. (art. 130 § 2 zdanie drugie k.p.c.). W przypadku bezskutecznego upływu terminu sąd prowadzi sprawę bez wstrzymywania biegu postępowania, a o obowiązku uiszczenia opłaty orzeka w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, przy odpowiednim zastosowaniu zasad obowiązujących przy zwrocie kosztów procesu. Minimalna kwota podlegająca pobraniu w takim przypadku to 30 zł (art. 25a *in fine* u.k.s.c.).

Art. 4. [Opłata od pisma wnoszonego przez kilka osób.
Pismo niepodlegające opłacie]

1. Pismo wnoszone przez kilka osób podlega jednej opłacie. Jeżeli jednak przedmiotem sprawy są roszczenia lub zobowiązania jednego rodzaju i oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej (współuczestnictwo formalne), każdy współuczestnik uiszcza opłatę oddzielnie, stosownie do swojego roszczenia lub zobowiązania.

2. Opłatę od wniosku o dokonanie wpisu w księdze wieczystej pobiera się od osoby, która wystąpiła z takim wnioskiem, także wówczas, gdy na jego podstawie mają być ujawnione prawa osób, które nie są wnioskodawcami.

3. (uchylony)

Uwagi ogólne

1. Artykuł 4 u.k.s.c. dotyczy zasad opłacania pisma wnoszonego przez kilka osób oraz niepobierania opłaty od niektórych rodzajów pism.
2. Komentowany przepis został zmieniony na podstawie art. 4 pkt 2 nowelizacji z 4.07.2019 r. w ten sposób, że usunięto z jego warstwy normatywnej ust. 3, według którego nie pobiera się opłaty od wniosku o sporządzenie uzasadnienia oraz doręczenie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem, zgłoszonego w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji. Odpowiednie regulacje w tym zakresie zostały wprowadzone w art. 25b u.k.s.c., dodanym na podstawie art. 4 pkt 14 nowelizacji z 4.07.2019 r.

Pojęcie pisma wnoszonego przez kilka osób

3. Artykuł 4 ust. 1 zdanie pierwsze u.k.s.c. ustanawia zasadę, że pismo wnoszone przez kilka osób podlega jednej opłacie. Wyjątek od tej zasady dotyczy sytuacji, gdy osoby te są współuczestnikami formalnymi (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.). Wynika stąd, że zasada uiszczenia jednej opłaty od pisma wnoszonego przez kilka osób dotyczy wszelkiego rodzaju współuczestnictwa procesowego, poza współuczestnictwem formalnym. Odnosi się ona do współuczestnictw materialnego zwykłego (art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c.), jednolitego (art. 73 § 2 k.p.c.), koniecznego (art. 72 § 2 k.p.c.) i nienazwanego (konkurencyjnego) (por. postanowienia SN: z 1.08.1966 r., II CR 86/66, OSNCP 1967/2, poz. 33; z 18.11.2003 r., II CZ 103/03, niepubl.; z 21.04.2011 r., III UZ 8/11, LEX nr 1213421; zob. także F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty...*, s. 50–51; A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 17–18; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 254).
4. Pojęcie pisma, użyte w art. 4 ust. 1 u.k.s.c., należy interpretować w znaczeniu funkcjonalnym jako czynność procesową sporządzoną w formie pisma. W przepisie tym nie chodzi o pismo w znaczeniu technicznym, czyli w znaczeniu jednego dokumentu, który może obejmować kilka czynności procesowych sporządzonych w formie pisemnej (np. jedno

pismo jako dokument może obejmować: dwa sprzeciwy od wyroku zaocznego, trzy zażuty od nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, dwie apelacje od wyroku). Taka wykładnia prowadzi do wniosku, że jedno pismo w znaczeniu technicznym (dokument) może obejmować kilka czynności procesowych (środków zaskarżenia), dokonanych w formie pisemnej (tak postanowienia SN: z 18.05.2007 r., I PZ 7/07, LEX nr 951498; z 12.10.2007 r., I PZ 19/07, LEX nr 897934; z 21.11.2007 r., I PZ 18/07, LEX nr 861685; z 29.01.2008 r., II PZ 69/07, LEX nr 817526; z 25.08.2010 r., II UZ 15/10, LEX nr 661528).

5. Pismem w ujęciu art. 4 ust. 1 u.k.s.c. są także składane ustnie do protokołu, podlegające opłacie: pozew, wniosek wszczynający inny rodzaj postępowania lub inny wniosek (art. 7 ust. 2 u.k.s.c.). Dotyczy to przypadku, gdy ustawa dopuszcza możliwość złożenia pisma w takiej formie (zob. art. 466 k.p.c.).
6. Przez pojęcie „pismo wnoszone przez kilka osób” należy rozumieć czynność procesową sporządzoną w formie pisemnej, ewentualnie w formie ustnej – w przypadkach z art. 7 ust. 2 u.k.s.c. – które wnosi kilku uczestników postępowania sądowego (art. 7 ust. 1 u.k.s.c.).

Pozew i pozew wzajemny jako pisma wnoszone przez kilka osób

7. Czynnością procesową sporządzoną w formie pisma jest pozew (z zastrzeżeniem art. 466 k.p.c.). Od pozwu oraz pozwu wzajemnego pobiera się całą opłatę (art. 18 ust. 1 u.k.s.c.). Przepisy przewidujące pobranie opłaty od pozwu stosuje się również do opłaty od apelacji (art. 18 ust. 2 u.k.s.c.). Jeżeli wyrok rozstrzyga o powództwie głównym i powództwie wzajemnym, prawidłowe zastosowanie art. 18 ust. 1 i ust. 2 u.k.s.c. oznacza pobranie osobnej opłaty od apelacji dotyczącej wyroku orzekającego o powództwie głównym i od apelacji dotyczącej wyroku orzekającego o powództwie wzajemnym. W razie wniesienia pozwu wzajemnego dochodzi wprawdzie w tym samym procesie do szczególnego rodzaju kumulacji przedmiotowej roszczeń, jednak powództwo wzajemne pozostaje samodzielnym powództwem i tylko z racji swojego powiązania z powództwem głównym jest z nim łącznie rozpoznawane. Rozpoznanie obu powództw w jednej sprawie i wydanie wyroku, w którym sąd rozstrzyga jednocześnie o powództwie głównym i powództwie wzajemnym, nie oznacza, że powództwa te tracą swoją procesową odrębność. Z tych przyczyn nie można np. przy ustalaniu wartości przedmiotu zaskarżenia skargą kasacyjną sumować wartości przedmiotu rozstrzygnięcia w sprawie z powództwa głównego i wzajemnego i od tej sumy ustalać opłaty od skargi kasacyjnej (por. postanowienia SN: z 23.05.1997 r., I PZ 21/97, OSNAPiUS 1998/4, poz. 126; z 25.05.1999 r., I CZ 50/99, LEX nr 1632100; z 25.05.2001 r., V CZ 62/01, LEX nr 1168668).
8. Nie ulega wątpliwości, że każda ze stron – powód i powód wzajemny – uiszcza opłatę od swojego pisma (np. pozwu) podlegającego opłacie. W sytuacji zaskarżenia przez

jedną ze stron całości wyroku, w którym orzeczono co do powództwa głównego i co do powództwa wzajemnego, przyjmuje się, że skarżący w jednym piśmie procesowym zawiera w istocie dwa środki odwoławcze (apelacje) – odrębnie co do orzeczenia sądu rozstrzygającego o powództwie głównym, od którego ma obowiązek uiścić należną opłatę, odrębnie co do orzeczenia rozstrzygającego o powództwie wzajemnym, od którego również ma obowiązek uiścić należną opłatę. Skoro od dwóch pozwów (pozwu głównego i pozwu wzajemnego) należałoby uiścić odrębnie dwie opłaty (art. 18 ust. 1 u.k.s.c.), to również od apelacji, w której zaskarżono w całości wyrok sądu pierwszej instancji rozstrzygający o powództwie głównym i powództwie wzajemnym, należy uiścić dwie odrębne opłaty (albo opłatę stanowiącą kumulację – matematyczną sumę – opłat od powództwa głównego i wzajemnego, na podstawie art. 18 ust. 2 u.k.s.c.). Wyrok taki rozstrzyga bowiem dwie odrębne sprawy – połączone jedynie formalnie na podstawie art. 204 § 2 k.p.c. – a apelacja, w której zaskarżono taki wyrok w całości, odnosi się w istocie do dwóch odrębnych spraw (postanowienie SN z 18.12.2006 r., II PZ 60/06, OSNP 2008/3–4, poz. 40).

Interwencja uboczna jako pismo wnoszone przez kilka osób

9. Artykuł 4 ust. 1 zdanie pierwsze u.k.s.c. obejmuje swoją hipotezą także interwencję uboczną zgłoszoną przez kilka osób w jednym piśmie (tak również A. Oklejak, M. Sorysz, *Koszty...*, s. 75; K. Gonera, *Ustawa...*, s. 83; A. Zieliński, *Koszty...*, s. 84; odmiennie A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty...*, s. 18). Należy zauważyć, że na tle art. 5 ust. 2 d.u.k.s.c., który miał treść analogiczną do art. 4 ust. 1 u.k.s.c., Sąd Najwyższy wyraził odmienny pogląd, zgodnie z którym jeżeli kilka osób zgłasza interwencje uboczne w jednym piśmie procesowym, każda z nich uiszcza wpis od swojej interwencji (uchwała SN z 10.04.2003 r., III CZP 20/03, OSNC 2004/2, poz. 16). U podstaw rozważań Sądu Najwyższego legło przekonanie, że w przepisie tym chodzi o stronę procesu w ujęciu Kodeksu postępowania cywilnego. Natomiast interwenient uboczny taką stroną nie jest. Pogląd ten nie jest trafny. Artykuł 7 ust. 1 u.k.s.c. definiuje pojęcie strony właściwe dla regulacji zawartych w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (por. art. 27 ust. 1 d.u.k.s.c.). Gdyby przyjąć, że art. 2 ust. 2 u.k.s.c., który stanowi, że do uiszczenia kosztów sądowych zobowiązana jest strona wnosząca pismo do sądu podlegające opłacie lub powodujące wydatki (por. art. 5 ust. 1 d.u.k.s.c.), posługuje się pojęciem strony w rozumieniu Kodeksu postępowania cywilnego, przepis ten musiałby zawierać w tym przedmiocie wyraźne uregulowanie. Skoro art. 2 ust. 2 u.k.s.c. dotyczy wnoszenia pism do sądu przez stronę w rozumieniu art. 7 ust. 1 u.k.s.c. (por. art. 27 ust. 1 d.u.k.s.c.), to powinno być oczywiste, że art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze u.k.s.c. normuje sytuację, gdy dane pismo jest wnoszone przez kilka osób również mających przymiot strony w rozumieniu art. 7 ust. 1 u.k.s.c., a nie w rozumieniu przepisów Kodeksu postępowania cywilnego (zob. także Ł. Kozłowski, *Glosa do uchwały SN z 10.04.2003 r., III CZP 20/03*, PS 2005/9, s. 139–140).

Kumulacja roszczeń w jednym piśmie wnoszonym przez kilka osób

10. Artykuł 4 ust. 1 zdanie pierwsze u.k.s.c. nie wyłącza dopuszczalności sumowania opłat należnych od skumulowanych roszczeń w jednym piśmie (postanowienie SN z 18.12.2006 r., II PZ 60/06, OSNP 2008/3–4, poz. 40). Dlatego ustanowioną w komentowanym przepisie zasadę, że opłatę uiszcza się od pisma, a nie od liczby osób je wnoszących, należy uzupełnić o stwierdzenie, iż opłatę ustala się także w odniesieniu do liczby zgłoszonych roszczeń i ich rodzaju. Tytułem przykładu, jeżeli współuczestnicy materialni wnoszą pozew, którym dochodzą ochrony dóbr osobistych, naprawienia dwóch szkód majątkowych oraz zaniechania czynu nieuczciwej konkurencji, wtedy pozew podlega trzem różnym opłatom w zależności od rodzaju roszczeń procesowych będących przedmiotem procesu. Powodowie uiszczą opłatę stałą (art. 12 u.k.s.c.) od roszczenia o ochronę dóbr osobistych (art. 26 ust. 1 pkt 3 u.k.s.c.), opłatę stosunkową (art. 13 ust. 1 u.k.s.c.) obliczoną na podstawie wartości obydwóch roszczeń o naprawienie szkód majątkowych (art. 21 k.p.c.) oraz opłatę tymczasową (art. 15 ust. 2 u.k.s.c.) od roszczenia o zaniechanie czynu nieuczciwej konkurencji, jeżeli w chwili wniesienia pisma nie da się ustalić opłaty od tego roszczenia (art. 15 ust. 1 u.k.s.c.) (zob. postanowienia SN: z 13.05.2014 r., I PZ 7/14, LEX nr 1506373; z 16.01.2014 r., IV CZ 103/13, LEX nr 1433604). Gdy współuczestnicy będą wnosić jedną apelację (jedno pismo) od wyroku sądu pierwszej instancji oddalającego ich powództwo w całości lub w części w zakresie wyżej wymienionych roszczeń, zostanie pobrana jedna opłata od apelacji, z tym że zostanie ona ustalona od roszczeń będących przedmiotem zaskarżonego wyroku. Jeżeli każdy ze współuczestników wniesie apelację oddzielnie, wtedy każdy z nich będzie zobowiązany do uiszczenia opłaty od wniesionej przez siebie apelacji ustalonej od roszczeń będących przedmiotem zaskarżonego wyroku (por. także przykłady A. Zieliński, *Koszty...*, s. 18, 84; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 253, 260, 261)

Pismo podlegające opłacie wnoszone przez kilka osób w przypadku współuczestnictwa materialnego

11. W komentowanym przepisie przyjęto jako zasadę liczenie opłaty od pisma, a nie od liczby osób je wnoszących (zob. postanowienie SN z 24.03.2011 r., I PZ 2/11, LEX nr 1380856). Jeśli po stronie powodowej lub pozwanej występuje współuczestnictwo materialne (art. 72 § 1 pkt 1 k.p.c.), współuczestnictwo jednolite (art. 73 § 2 k.p.c.) lub współuczestnictwo konieczne (art. 72 § 2 k.p.c.), opłata nie zależy od liczby współuczestników wnoszących pismo, ale od liczby składanych przez nich pism podlegających opłacie. Gdy po stronie procesu zachodzi współuczestnictwo materialne, a współuczestnicy wnoszą jedno pismo jako apelację, od tego pisma uiszcza się jedną opłatę. Natomiast w razie wniesienia apelacji przez każdego ze współuczestników materialnych samodzielnie lub przez kilku współuczestników łącznie opłata od apelacji

przysługuje od każdego pisma. We wszystkich przypadkach opłatę tę oblicza się od całej wartości przedmiotu zaskarżenia, niezależnie od tego, ile osób, które łączy współuczestnictwo materialne, występuje po danej stronie procesu (zob. postanowienie SN z 21.10.2008 r., II PZ 32/08, OSNP 2010/5–6, poz. 68). Dlatego w sprawie z powództwa kilku współników, będących współuczestnikami sporu (art. 73 § 2 k.p.c.), o stwierdzenie nieważności uchwały zgromadzenia współników, ewentualnie o uchylenie takiej uchwały (art. 254 § 1 i 4 ustawy z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych, Dz.U. z 2017 r. poz. 1577 ze zm.), od pozwu oraz od apelacji powodów pobiera się jedną opłatę (art. 4 ust. 1 u.k.s.c.) (zob. postanowienie SN z 2.08.2007 r., V CZ 68/07, LEX nr 465614).

12. Obowiązek opłacenia pisma wniesionego wspólnie przez kilku współuczestników materialnych spoczywa na nich wszystkich, przy czym obojętne jest, czy należna opłata zostanie uiszczona w całości przez jednego z nich, czy też w częściach określonych przez samych współuczestników; w każdym razie musi być wniesiona w całości. W razie nieopłacenia pisma do uiszczenia opłaty lub jej brakującej części wzywani są wszyscy współuczestnicy z osobna. Mogą oni uiścić opłatę w terminie otwartym dla współuczestnika, który najpóźniej otrzymał wezwanie, co uzasadnione jest faktem, że na nich wszystkich spoczywa łączny obowiązek uiszczenia jednej opłaty.
13. Artykuł 4 ust. 1 u.k.s.c. nie wyjaśnia kwestii związanych z uiszczeniem opłaty od pisma wnoszonego przez kilku współuczestników materialnych (jednolitych, koniecznych), gdy jeden z tych współuczestników został zwolniony od obowiązku poniesienia opłaty od pisma. Jeżeli pozew lub środek zaskarżenia wnoszone są przez współuczestników materialnych (jednolitych, koniecznych), jeden zaś z tych współuczestników został zwolniony przez sąd od opłaty od pozwu lub apelacji, należną opłatę od tych pism powinni uiścić pozostali współuczestnicy. Udzielone zwolnienie od kosztów sądowych jest bowiem ściśle związane z sytuacją materialną danej osoby i w związku z tym – bez względu na rodzaj zachodzącego współuczestnictwa – nie rozciąga się na pozostałych współuczestników (zob. postanowienie SN z 8.11.2012 r., I CZ 154/12, LEX nr 1267160).
14. Zwolnienie od kosztów sądowych jednego tylko ze współuczestników materialnych nie ma wpływu ani na obowiązek uiszczenia opłaty przez pozostałych współuczestników, ani na wysokość opłaty od wniesionego wspólnie pisma; w takiej sytuacji zarządzenie wzywające do jej uiszczenia doręczane jest wyłącznie współuczestnikom niekorzystającym ze zwolnienia. Jeżeli sąd zwolni każdego ze współuczestników materialnych z opłaty do określonej kwoty, każdy z nich ma obowiązek wnieść opłatę, z której nie został zwolniony, choć różne są konsekwencje niewykonania tego obowiązku; zależą one bowiem od tego, czy współuczestnictwo materialne jest jednolite czy też nie. Skuteczne dokonanie czynności procesowej przez jednego współuczestnika jednolitego jest skuteczne wobec pozostałych współuczestników niedziałających (art. 73 § 2 k.p.c.).

Opłacenie pisma wniesionego przez jednego ze współuczestników materialnych jednolitych, w granicach przyznanego mu zwolnienia od kosztów sądowych, powoduje, że pismo uznać należy za opłacone i nadać mu dalszy bieg (por. postanowienie SN z 9.04.2015 r., II CZ 8/15, LEX nr 1678959).

Pismo podlegające opłacie wnoszone przez kilka osób w przypadku współuczestnictwa formalnego

15. Artykuł 4 ust. 1 zdanie drugie u.k.s.c. ustanawia wyjątek od zasady wyrażonej w art. 4 ust. 1 zdanie pierwsze u.k.s.c.
16. W kontekście art. 4 ust. 1 zdanie drugie u.k.s.c. należy przyjąć, że jeżeli pismo jest wnoszone przez kilka osób, między którymi zachodzi współuczestnictwo formalne, to w takim przypadku każdy ze współuczestników uiszcza opłatę oddzielnie, stosownie do swojego roszczenia lub zobowiązania. Komentowana regulacja traktuje zatem jako wyjątek sytuację współuczestnictwa formalnego, które zachodzi, kiedy roszczenia lub zobowiązania kilku osób są jednego rodzaju, oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej (art. 72 § 1 pkt 2 k.p.c.) (zob. postanowienia SN: z 12.10.2007 r., I PZ 19/07, LEX nr 897934; z 21.11.2007 r., I PZ 18/07, LEX nr 861685; z 29.01.2008 r., IV CZ 7/08, LEX nr 492175; z 29.01.2008 r., II PZ 69/07, LEX nr 817526; z 21.10.2008 r., II PZ 32/08, LEX nr 565106; z 5.11.2009 r., I CZ 54/09, LEX nr 1413476; z 25.08.2010 r., II UZ 15/10, LEX nr 661528).
17. Według art. 4 ust. 1 zdanie drugie u.k.s.c. każdy współuczestnik formalny uiszcza opłatę oddzielnie i w wysokości adekwatnej do wartości jego roszczenia lub zobowiązania. Dla strony połączonej węzłem współuczestnictwa formalnego jest tyle wartości przedmiotu sporu (zaskarżenia), ilu jest współuczestników składających jedno pismo (por. postanowienia SN: z 26.05.1998 r., III CZ 69/98, „Wokanda” 1998/9, poz. 7; z 24.03.2011 r., I PZ 2/11).
18. Jeżeli kilku powodów, między którymi zachodzi współuczestnictwo formalne, będzie wnosić pozew (jedno pismo), wtedy każdy z tych powodów ma obowiązek uiszczenia opłaty oddzielnie stosownie do swojego roszczenia lub zobowiązania. Gdy po stronie powodowej albo po stronie pozwanej występuje współuczestnictwo formalne, to w razie złożenia przez powodów albo przez pozwanych wspólnej lub oddzielnych apelacji, każdy z nich będzie musiał uiścić opłatę w wysokości proporcjonalnej do wartości zaskarżonej przez siebie części orzeczenia (postanowienie SN z 21.10.2008 r., II PZ 32/08). Przy współuczestnictwie formalnym występuje zatem tyle różnych przedmiotów sporu (zaskarżenia), ilu jest współuczestników formalnych. Każdy z nich mógłby występować w procesie samodzielnie, a co za tym idzie, w stosunku do każdego z tych współuczestników niezależny jest tok postępowania (np. można wydać wyrok częściowy lub rozłączyć sprawy do oddzielnego rozpoznania), wreszcie różne mogą być rozstrzygnięcia

w stosunku do każdego ze współuczestników (por. postanowienia SN: z 15.04.1997 r., I CKN 154/97, LEX nr 153214; z 26.05.1998 r., III CZ 69/98). Zaskarżenie orzeczenia wobec kilku współuczestników formalnych, choćby było dokonane w jednym piśmie procesowym, jest w istocie wniesieniem kilku środków zaskarżenia wobec odrębnych rozstrzygnięć, formalnie tylko zamieszczonych w jednym orzeczeniu. Stąd też każdy z tak wniesionych środków zaskarżenia podlega odrębnej opłacie (postanowienie SN z 24.03.2011 r., I PZ 2/11). W związku z tym skarga kasacyjna pozwanego pracodawcy od wyroku sądu drugiej instancji przywracającego do pracy dwóch powodów będących współuczestnikami formalnymi w sprawie, w której wartość przedmiotu sporu nie przewyższa kwoty 50 000 zł, podlega dwóm opłatom podstawowym (zob. postanowienie SN z 15.01.2007 r., I PZ 22/06, OSNP 2008/5–6, poz. 71).

19. Artykuł 4 ust. 1 zdanie drugie u.k.s.c. ma zastosowanie do przypadków, gdy współuczestnictwo formalne jest następstwem odpowiedniego sformułowania żądań pozwu (wniesienia go przez kilka podmiotów lub przeciwko kilku podmiotom) albo może wynikać z postanowienia sądu, który kierując się względami ekonomii procesowej, jest uprawniony połączyć do wspólnego rozpoznania kilka spraw, w których występują po stronie pozwanej lub powodowej te same podmioty (art. 219 k.p.c.). Postanowienie sądu o połączeniu spraw ma charakter techniczny (sprawy otrzymają jedną sygnaturę wcześniejszych akt) i nie prowadzi do skumulowania roszczeń w rozumieniu art. 191 k.p.c., jak również nie wpływa na właściwość sądu (postanowienie SN z 6.12.1973 r., I PZ 71/73, LEX nr 7351). W takiej sytuacji mamy do czynienia z jedną sprawą wyłącznie w znaczeniu formalnym (technicznym) (postanowienie SN z 24.03.2011 r., I PZ 2/11). Także przy współuczestnictwie formalnym, które ma miejsce w przypadku zastosowania art. 219 k.p.c., występuje tyle różnych przedmiotów sporu (zaskarżenia), ilu jest współuczestników formalnych, gdyż każdy z nich mógłby występować w procesie samodzielnie, tok postępowania w stosunku do każdego z nich jest niezależny (można wydać wyrok częściowy lub rozłączyć sprawy do oddzielnego rozpoznania), wreszcie różne mogą być rozstrzygnięcia w stosunku do każdego ze współuczestników (por. postanowienia SN: z 15.04.1997 r., I CKN 154/97; z 26.05.1998 r., III CZ 69/98; z 21.04.2011 r., III UZ 8/11).

Pismo podlegające opłacie wnoszone przez kilka osób w przypadku współuczestnictwa nienazwanego

20. W kontekście art. 4 ust. 1 u.k.s.c. istotne jest określenie rodzaju współuczestnictwa pracodawcy z ubezpieczonym jako zainteresowanego w sprawie o wyłączenie z ubezpieczenia. Według art. 477¹¹ § 1 k.p.c. stroną w postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest:
- 1) ubezpieczony,
 - 2) osoba odwołująca się od orzeczenia wojewódzkiego zespołu do spraw orzekania o niepełnosprawności,

- 3) inna osoba, której praw i obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja,
- 4) organ rentowy,
- 5) wojewódzki zespół do spraw orzekania o niepełnosprawności,
- 6) zainteresowany.

Ubezpieczonym jest osoba ubiegająca się o świadczenie z ubezpieczeń społecznych albo o emeryturę lub rentę, ubiegająca się o ustalenie istnienia bądź nieistnienia obowiązku ubezpieczenia, jego zakresu lub wymiaru składki z tego tytułu, ubiegająca się o świadczenia w sprawach należących do właściwości Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz ubiegająca się o świadczenie odszkodowawcze przysługujące w razie wypadku lub choroby pozostające w związku ze służbą wojskową albo służbą w Policji, Straży Granicznej, Straży Marszałkowskiej, Służbie Celno-Skarbowej, Państwowej Straży Pożarnej, Biurze Ochrony Rządu, Służbie Ochrony Państwa, Służbie Więziennej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służbie Kontrwywiadu Wojskowego, Służbie Wywiadu Wojskowego oraz Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (art. 476 § 5 pkt 2 k.p.c.). Inna niż ubezpieczony osoba, której praw lub obowiązków dotyczy zaskarżona decyzja, jest – jak ubezpieczony – adresatem decyzji organu rentowego, a decyzja ta wywołuje w stosunku do niej bezpośrednie skutki prawne. Z kolei zainteresowanym jest ten, czyje prawa lub obowiązki zależą od rozstrzygnięcia sprawy (szerzej zob. uzasadnienie wyroku SN z 2.10.2008 r., I UK 79/08, OSNP 2010/7–8, poz. 99 i tam powołane orzecznictwo). Wobec tego status ubezpieczonych może przysługiwać pracownikom zgłoszonym do ubezpieczenia przez pracodawcę, jeżeli organ rentowy odmówił im decyzjami takiego statusu. Natomiast pracodawcy, skoro decyzja dotyczy obowiązku ubezpieczenia jego pracowników, występujących z tego względu w sprawie jako ubezpieczeni, przysługuje status zainteresowanego w sprawie w rozumieniu art. 477¹¹ § 2 k.p.c. (wyroki SN: z 28.10.2004 r., II UK 66/04, OSNP 2005/10, poz. 149; z 2.10.2008 r., I UK 79/08; wyrok SA w Warszawie z 11.05.2004 r., III AUa 934/03, OSA 2005/4, poz. 11). Rola pracodawcy, jako zainteresowanego w rozumieniu tego przepisu, w sprawie o wyłączenie z pracowniczego ubezpieczenia społecznego sprowadza się, w zasadzie, do popierania sporu po jednej ze stron procesu ze względu na interes prawny w tym, aby rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na jej korzyść, co zbliża jej pozycję procesową do roli interwenienta ubocznego (art. 76 k.p.c.). W tym sensie osoba zainteresowana w sprawie o objęcie ubezpieczeniem społecznym jest współuczestnikiem procesowym. Jednocześnie nie jest współuczestnikiem formalnym z ubezpieczonym (lub organem rentowym), z oczywistych bowiem względów przedmiotem takiego procesu nie są roszczenia lub zobowiązania tych podmiotów oparte na jednakowej podstawie faktycznej i prawnej. W sprawie o objęcie ubezpieczeniem społecznym pracodawca nie jest również współuczestnikiem materialnym z ubezpieczonym (pracownikiem), ponieważ występuje w procesie z pozycji płatnika składek, pracownik zaś z pozycji ubezpieczonego. W tej sytuacji, skoro pracodawca, jako zainteresowany w procesie o objęcie pracownika ubezpieczeniem społecznym, jest współuczestnikiem procesowym, ponieważ występuje obok niego w procesie, a nie można uznać go za współuczestnika formalnego lub materialnego, to w rozważanej

sytuacji zachodzi jeden z przypadków współuczestnictwa nienazwanego, które charakteryzuje się tym, że nie wszystkie podmioty występujące po jednej stronie postępowania są jednakowo uprawnione albo zobowiązane. Należy więc uznać, że pismo wnoszone przez pracodawcę występującego jako zainteresowany w procesie o objęcie pracownika ubezpieczeniem społecznym i przez tego pracownika (ubezpieczonego) podlega jednej opłacie (art. 4 ust. 1 u.k.s.c.) (por. M. Cholewa-Klimek, *Postępowanie sądowe w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych*, Warszawa 2010, s. 141–142; postanowienia SN: z 20.10.2009 r., III UZ 9/09, LEX nr 560878; z 21.04.2011 r., III UZ 8/11).

Art. 5. [Wydatki]

1. Wydatki obejmują w szczególności:

- 1) koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych związane z nakazaniem przez sąd jej osobistym stawiennictwem;
 - 2) zwrot kosztów podróży i noclegu oraz utraconych zarobków lub dochodów świadków;
 - 3) wynagrodzenie i zwrot kosztów poniesionych przez biegłych, tłumaczy oraz kuratorów ustanowionych dla strony w danej sprawie;
 - 3a) zryczałtowane koszty przeprowadzenia dowodu z opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów;
 - 4) wynagrodzenie należne innym osobom lub instytucjom oraz zwrot poniesionych przez nie kosztów;
 - 5) koszty przeprowadzenia innych dowodów;
 - 6) koszty przewozu zwierząt i rzeczy, utrzymywania ich lub przechowywania;
 - 7) koszty ogłoszeń;
 - 8) koszty osadzenia i pobytu w areszcie;
 - 9) ryczałty należne kuratorom sądowym za przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w sprawach: o unieważnienie małżeństwa, o rozwód oraz separację, a także za uczestniczenie przy ustalonych przez sąd kontaktach rodziców z dziećmi;
 - 10) koszty wystawienia zaświadczenia przez lekarza sądowego;
 - 11) koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd.
2. Wydatki związane z doręczaniem pism sądowych nie obciążają stron, z wyjątkiem kosztów doręczenia za pośrednictwem komornika oraz dodatkowych kosztów doręczenia za granicą, w tym kosztów tłumaczenia.
3. Wydatki związane ze zwrotem opłat nie obciążają stron.

Uwagi ogólne

1. Przepis art. 5 u.k.s.c. dotyczy wydatków. Zawarto w nim przykładowy katalog wydatków oraz wyjątki dotyczące kosztów, które nie stanowią wydatków obciążających strony.

2. Przed wejściem w życie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych zagadnienie to było unormowane w art. 4 d.u.k.s.c.
3. Komentowany przepis był nowelizowany. Ustawą z 15.06.2007 r. o lekarzu sądowym (Dz.U. Nr 123, poz. 849 ze zm.) dodano w art. 5 ust. 1 pkt 10. W ustawie z 5.08.2015 r. o opiniodawczych zespołach sądowych specjalistów (Dz.U. z 2018 r. poz. 708 ze zm.) przewidziano dodanie w art. 5 ust. 1 pkt 3a. Kolejna zmiana została wprowadzona w drodze ustawy z 10.09.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. poz. 1595) i polegała na dodaniu w art. 5 ust. 1 pkt 11. Ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.) zmodyfikowano art. 5 ust. 2.

Wydatki w systemie kosztów sądowych

Wydatki jako składnik kosztów sądowych

4. Zgodnie z przepisem art. 2 ust. 1 u.k.s.c. kosztami sądowymi są opłaty i wydatki. Z systemowego punktu widzenia regulacje dotyczące wydatków należy jednak traktować kompleksowo i zaliczyć do nich przepisy odnoszące się do obowiązku lub ciężaru ich ponoszenia przez strony, jak również przesłanek, wysokości i trybu wypłacania wydatków przez sąd oraz zwolnienia od wydatków. Dopiero w świetle tak ujętego zakresu regulacji związanych z wydatkami istnieje możliwość określenia roli wydatków sądowych w systemie kosztów sądowych.
5. Przyjmuje się, że koszty sądowe odgrywają rolę fiskalną i нефiskalną. Rola fiskalna kosztów sądowych polega na zagwarantowaniu wpływów do budżetu państwa. Jest to widoczne przede wszystkim na gruncie opłat, decyzja ustawodawcy o ich wysokości oraz o zakresie zwolnień od opłat bezpośrednio bowiem oddziałuje na wysokość dochodów budżetu z tego tytułu. Opłata jest postrzegana jako rodzaj daniny publicznej należnej państwu w zamian za usługę z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Określa się ją także mianem „ciężaru fiskalnego” (K. Gonera, *Ustawa...*, s. 39) albo „ekwiwalentu za sprawowany przez państwo wymiar sprawiedliwości” (A. Oklejak, M. Sorysz, *Koszty...*, s. 81).
6. Funkcję fiskalną realizują jednak także wydatki, a w istocie regulacje dotyczące zwrotu wydatków. Gwarantują one, że nie zachodzi konieczność poniesienia kosztów czynności z sum budżetowych (ale z zaliczek wpłaconych przez strony). W sytuacji, gdy koszty czynności zostały już wyłożone ze środków budżetowych, przepisy te zapewniają pokrycie tego uszczerbku (obciążenie zwrotem wydatków).
7. Regulacje dotyczące zwrotu wydatków realizują zatem funkcję fiskalną, aczkolwiek nie chodzi tu o zwiększanie wpływów budżetowych (jak to ma miejsce w przypadku

opłat), ale o zapobieganie stratom w budżecie wywołanym kosztami czynności procesowych osób uczestniczących w postępowaniu sądowym albo czynności sądu. Odgrywają one zatem rolę kompensacyjną.

8. Wśród pozafiskalnych funkcji kosztów sądowych wymienia się natomiast dążenie do zapewnienia dyscypliny procesowej (T. Bukowski, *Rozstrzyganie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971, s. 47; K. Gonera, *Ustawa...*, s. 38). Koszty sądowe mają zatem m.in. przeciwdziałać zjawisku wszczynania procesów „dla szyskany” oraz skłaniać strony do prawidłowej i sprawnej realizacji ciężarów procesowych związanych z dostarczaniem materiału procesowego (twierdzeń i dowodów). Odnosi się to również do przepisów dotyczących wydatków. Nie budzi wątpliwości, że świadomość konieczności ich poniesienia przez stronę motywuje ją do zgłoszenia twierdzeń o faktach we właściwym czasie oraz wpływa na jej decyzje dotyczące zgłaszania wniosków o podjęcie czynności związanych z wydatkami (np. co do liczby świadków albo biegłych).
9. Funkcja pozafiskalna kosztów sądowych wyraża się także w preferencyjnym traktowaniu przez ustawodawcę niektórych kategorii spraw lub podmiotów uczestniczących w postępowaniu albo określonych sposobów rozwiązania sporu. Pierwszy aspekt jest realizowany przez regulacje wprowadzające zwolnienia od kosztów sądowych, w tym również od wydatków. Tytułem przykładu można wskazać zwolnienia od kosztów sądowych przewidziane w art. 96 u.k.s.c. oraz zwolnienia od wydatków wynikające z art. 97 i 98 u.k.s.c. Wynika stąd, że nie tylko przepisy dotyczące opłat, lecz także regulacje dotyczące wydatków są instrumentami priorytetowego traktowania przez ustawodawcę niektórych spraw lub podmiotów. Drugi aspekt (dotyczący ugodowego rozwiązania sporu) nie znajduje odzwierciedlenia w przepisach odnoszących się do wydatków. Niemniej należy stwierdzić, że wydatki (podobnie jak opłaty) realizują zarówno funkcje fiskalne, jak i pozafiskalne przypisywane kosztom sądowym.

Pojęcie wydatku

10. Przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych posługują się terminem „wydatek” w różnych kontekstach. Po pierwsze, może być on ujmowany z punktu widzenia sądu. Jest to podejście, które znajduje najczęstsze zastosowanie na gruncie przepisów tej ustawy. Wydatki są kosztami czynności procesowych, które w przypadkach przewidzianych w przepisach są pokrywane przez sąd (w znaczeniu instytucjonalnym) ze środków budżetu państwa albo z zaliczek wpłaconych przez strony. Sąd lub referendarz sądowy, podejmując decyzję o dokonaniu czynności procesowej związanej z wydatkami, decyduje jednocześnie o konieczności pokrycia kosztów tej czynności przez sąd, o ile ziszczą się warunki przewidziane w obowiązujących przepisach. Nie są kosztami sądowymi wydatki pokrywane bezpośrednio przez stronę. Przykładowo, jeżeli strona zleca tłumaczowi przetłumaczenie dokumentu albo zleca komornikowi sądowemu doręczenie pisma i pokrywa związane z tym koszty bezpośrednio na rzecz

tych podmiotów, to takie wydatki strony nie stanowią w ogóle kosztów sądowych. Strona może uzyskać zwrot tych kosztów w ramach kosztów procesu, o ile są spełnione warunki przewidziane w przepisach dotyczących tego rodzaju kosztów (m.in. niezbędność kosztów i celowość czynności).

11. Po drugie, pojęcie wydatków może być ujmowane z punktu widzenia strony. Przepis art. 2 ust. 2 u.k.s.c. stanowi, że do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej. Strona nie uiszcza jednak wydatków, ale może być zobowiązana do „zwrotu wydatków” ponoszonych przez sąd, czyli do zrekompensowania wydatków sądu. Przepis art. 2 ust. 1 u.k.s.c., który przewiduje, że koszty sądowe obejmują opłaty i wydatki, nie jest zatem prawidłowo zredagowany. Bardziej adekwatne było bowiem brzmienie jego odpowiednika w ustawie z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.), według którego koszty sądowe obejmowały „zwrot wydatków”. Z drugiej jednak strony sformułowanie „zwrot wydatków” również nie jest zbyt fortunne. Może ono bowiem sugerować, że obowiązek ten spoczywa na stronie tylko wówczas, gdy była ona beneficjentem z tytułu wydatku (czyli uzyskała od sądu kwotę wypłaconą z tego tytułu), a ponadto że obowiązek sfinansowania wydatku spoczywa na stronie dopiero po poniesieniu wydatku przez sąd (gdyż zwrócić można coś, co już zostało wydane lub wypłacone).
12. Z przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz Kodeksu postępowania cywilnego wynika jednak, że „zwrot wydatków” oznacza konieczność zrekompensowania kosztów wykładanych przez sąd na poczet różnych należności (np. należności świadków lub biegłych). Ponadto powinność ta może być realizowana zarówno przed wyłożeniem tych kosztów przez sąd (w formie zaliczek wpłacanych przez stronę), jak i po ich wyłożeniu (obciążenie obowiązkiem zwrotu wydatków w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji).
13. Podsumowując, należy stwierdzić, że z punktu widzenia strony pojęcie zwrotu wydatków oznacza ciężar uiszczenia zaliczki na poczet wydatków albo obowiązek pokrycia wydatków wyłożonych przez sąd.

Należności a wydatki

14. W wielu przepisach ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych pojawiają się również pojęcia: należności (np. tytuł działu 2 w tytule III oraz art. 91 u.k.s.c., art. 92 ust. 2–4 u.k.s.c. i art. 93 u.k.s.c.), należności z tytułu wydatków (por. art. 84 u.k.s.c.) albo należności sądowe (art. 119–125 u.k.s.c.).
15. Jedynie pojęcie należności sądowych zostało zdefiniowane w przepisach komentowanej ustawy. Z przepisu art. 119 u.k.s.c. wynika bowiem, że są to należności Skarbu

Państwa z tytułu nieuiszczonych kosztów sądowych oraz grzywien orzeczonych w postępowaniu cywilnym. W przepisie tym zastrzeżono jednak, że tak rozumiane pojęcie należności sądowych odnosi się wyłącznie do dalszych przepisów (na co wskazuje użyte wyrażenie „zwanymi dalej”) zawartych w tytule V u.k.s.c. („Wykonanie orzeczeń w zakresie należności sądowych”). Definicja ta nie odnosi się zatem do pojęcia należności używanego we wcześniejszych przepisach ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

16. Wyraz „należność” w języku polskim oznacza kwotę, którą należy komuś wypłacić, albo kwotę, która komuś się należy. Pojęcie należności jest zazwyczaj tożsame z kwotą, którą należy wypłacić osobie uprawnionej do jej otrzymania (np. świadkowi lub biegłemu). Wynika stąd, że w świetle przepisów komentowanej ustawy dotyczących wydatków wyrazy „należność” i „wydatek” są z reguły synonimami (np. zwrot „należności świadka” jest tożsamy ze sformułowaniem „wydatki na rzecz świadka”). Różnica między tymi zwrotami polega na tym, że termin „wydatek” jest używany zazwyczaj w kontekście obowiązku sądu, natomiast wyraz „należność” – w kontekście uprawnienia podmiotu, któremu należy się kwota pieniężna.
17. W niektórych przypadkach zakres desygnatów każdego z tych pojęć będzie jednak odmienny. Jako przykład można podać sytuację, w której wysokość kosztów ponoszonych przez sąd będzie odmienna (wyższa lub niższa) od kosztów, które należą się według przepisów ustawy. Może to wynikać z błędnego obliczenia wysokości przyznanych kosztów albo objęcia nimi takiego składnika, który nie jest przewidziany w obowiązujących przepisach. W takim przypadku istnieje różnica między „wydatkiem” a „należnością”.
18. Pojawia się wątpliwość, czy do kategorii należności mogą być zaliczone również takie koszty, które nie są wydatkami w rozumieniu przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Wynika to z art. 91 u.k.s.c., który dopuszcza przyznanie stronie należności w związku z jej udziałem w postępowaniu sądowym w wypadku, gdy obowiązujące przepisy przewidują ich przyznanie. Odwołanie do „obowiązujących przepisów” obejmuje też przepisy aktów prawnych innych niż komentowana ustawa. Nie jest zatem jasne, czy koszty, które na podstawie innych przepisów mogą być przyznane stronie, stają się wydatkami z mocy art. 91 u.k.s.c., czy są odrębnymi należnościami. Zdaniem J. Litowskiego nie można wykluczyć tego, że należności przyznane stronie przez przepisy innych aktów prawnych nie będą jednocześnie stanowiły wydatku, którego definicję zawiera art. 5 u.k.s.c. Nie zawsze zatem pojęcie należności zawiera się całkowicie w zakresie przedmiotowym instytucji wydatku (J. Litowski, *Prawo strony do żądania zwrotu należności powstałych w procesie cywilnym*, PS 2007/6, s. 148–149).
19. Wydaje się jednak, że art. 91 u.k.s.c. odwołuje się do innych przepisów przyznających stronie takie należności, właśnie w tym celu, aby były one traktowane jako wydat-

ki w rozumieniu przepisów ustawy. Wynika to również z usytuowania tej regulacji w tytule III u.k.s.c. (pt. „Wydatki”). Należy zatem przyjąć, że „należność” jest z reguły synonimem terminu „wydatek”. Wyjątek dotyczy sytuacji, w której na poczet tej należności wydatkowano kwotę odmienną od należnej.

20. W art. 84 ust. 1 u.k.s.c. użyto wyrażenia: „należności z tytułu wydatków”. Przepis ten stanowi, że sąd z urzędu zwraca stronie wszelkie należności z tytułu wydatków, stanowiące różnicę między kosztami pobranymi od strony a kosztami należnymi. Nie wdając się w analizę różnych możliwych kierunków interpretacji tego nieprecyzyjnego sformułowania, należy przyjąć, że chodzi tu o zwrot należności stanowiącej różnicę między zaliczkami na poczet wydatków a wydatkami. W tym przypadku pojęcie należności również oznacza kwotę podlegającą wypłacie na rzecz strony, która uiściła zaliczkę albo zaliczki. Należność ta powstaje tylko wtedy, gdy wysokość zaliczek jest wyższa niż wysokość wydatków.

Wydatki a koszty procesu

21. W doktrynie wskazuje się, że pojęcie kosztów procesu obejmuje również koszty sądowe. Odnosi się to także do kosztów innych postępowań niż proces (np. kosztów postępowania nieprocesowego, zabezpieczającego oraz egzekucyjnego w sprawach należących do sądu jako organu egzekucyjnego). W tym zakresie można jednak wyróżnić dwa podejścia. Pierwsze z nich prezentuje T. Bukowski, który zalicza opłaty sądowe i wydatki do kosztów procesu *sensu stricto* (T. Bukowski, *Rozstrzyganie...*, s. 9). Również M. Machnij stwierdza, że koszty sądowe są jednym z elementów wchodzących w skład kosztów procesu (M. Machnij, *Kilka uwag...*, s. 791). Podobne stanowisko zajmuje J. Gudowski, wskazując, że przez koszty procesu należy rozumieć m.in. koszty sądowe, a więc opłaty sądowe oraz podlegające zwrotowi wydatki sądowe (J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 1, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, s. 598). Analogiczny pogląd prezentują H. Ciepla (H. Ciepla [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. K. Piasecki, Warszawa 2010, s. 479) oraz T. Demendecki (T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. A. Jakubecki, Warszawa 2017, s. 162). M. Manowska wskazuje natomiast, że w treści art. 98 k.p.c. nie sprecyzowano pojęcia kosztów sądowych, a art. 5 u.k.s.c. „wydatki ponoszone przez strony wymienia w formie katalogu otwartego” (M. Manowska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1, red. M. Manowska, Warszawa 2015, s. 282). Można też spotkać pogląd, według którego „w każdym przypadku koszty sądowe są składową kosztów procesu” (T. Demendecki, *Rozstrzyganie o kosztach w sądowym postępowaniu cywilnym. Studium teoretycznoprawne*, Łódź 2019, s. 35). Teza ta nie jest trafna, gdyż nie zawsze koszty sądowe wchodzą w skład kosztów procesu.
22. Drugie podejście prezentuje natomiast H. Pietrkowski, który podkreśla, że na potrzeby praktyki sądowej konieczne jest rozróżnianie kosztów procesu od kosztów

sądowych (H. Pietrkowski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach cywilnych*, Warszawa 2005, s. 123). Rozróżnienie to jest akcentowane w tych wypowiedziach, według których do kosztów procesu są zaliczane wyłącznie „poniesione” koszty sądowe (A.A. Bąk, *Praktyczne...*, s. 15–16; A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 177; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 142).

23. Ten ostatni pogląd znajduje wyraźną podstawę w treści art. 98 § 2 k.p.c. Przepis ten stanowi, że do niezbędnych kosztów procesu należą m.in. „poniesione koszty sądowe”. Wprawdzie w art. 98 § 3 k.p.c. nie posłużono się wyrażeniem „poniesione koszty sądowe”, lecz użyto ogólnej nazwy „koszty sądowe”, ale należy to pojęcie rozumieć identycznie jak na gruncie art. 98 § 2 k.p.c.
24. Koszty sądowe to opłaty i zwrot wydatków, które strona (uczestnik) postępowania jest obowiązana uiścić na rzecz sądu. Ciężar lub obowiązek poniesienia tych kosztów jest zatem realizowany w ramach stosunku publicznoprawnego istniejącego między stroną (uczestnikiem) a organem państwowym (relacja wertykalna). Cechy tego stosunku są zbliżone do stosunku administracyjnego, gdyż jego strona (czyli organ procesowy: sąd, przewodniczący, prezes lub referendarz sądowy) mocą swojej decyzji kreuje, kształtuje treść albo umarza powinność spoczywającą na drugiej stronie tego stosunku prawnego (stronie postępowania). Nawiązując do prezentowanej w doktrynie koncepcji stosunku procesowego, należałoby przyjąć, że obowiązek lub ciężar uiszczenia kosztów sądowych (w tym zwrotu wydatków) to elementy stosunku procesowego zachodzącego między stroną (uczestnikiem) postępowania a organem procesowym (szerzej na temat stosunku procesowego: Z. Resich, *Przesłanki procesowe*, Warszawa 1966, s. 6 i n.; W. Berutowicz, *Cywilnoprocesowe stosunki prawne*, PiP 1971/3–4, s. 590 i n.; M. Sawczuk, *O aktualności teorii stosunku prawnego cywilnoprocesowego*, AUW Prawo 1990/170, s. 195 i n.).
25. Natomiast instytucja zwrotu kosztów procesu, uregulowana w Kodeksie postępowania cywilnego, dotyczy kosztów należnych od jednej na rzecz drugiej strony procesu. Strona będąca beneficjentem tych kosztów może jedynie wnioskować o ich przyznanie, ale nie ma kompetencji do decydowania o istnieniu i zakresie zwrotu kosztów (relacja horyzontalna). Kompetencja ta należy do organu procesowego (np. sądu albo referendarza sądowego). Zwrot kosztów procesu jest zatem realizowany w ramach stosunku procesowego obejmującego strony i organ procesowy.
26. Różnica między kosztami sądowymi i kosztami procesu pojawia się także na tle zasad ich uiszczenia. W przypadku kosztów sądowych podmiotem zobowiązanym do ich uiszczenia jest strona wnosząca pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki (art. 2 ust. 2 u.k.s.c.). Zasada ta doznaje modyfikacji w razie działania i dokonywania czynności z urzędu przez sąd albo referendarza sądowego (art. 83 ust. 1 u.k.s.c.) oraz w razie zwolnienia od kosztów (z mocy ustawy albo orzeczenia sądu lub referenda-

rza sądowego). Zasady ponoszenia kosztów procesu są zaś unormowane w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (np. zasada odpowiedzialności za wynik procesu, zasada słuszności oraz zasada zawinienia).

27. Kolejna odmienność między kosztami sądowymi i kosztami procesu dotyczy etapu postępowania, w którym powstaje obowiązek lub ciężar poniesienia kosztów. Uiszczenie kosztów sądowych (opłat i zaliczek) następuje co do zasady w trakcie postępowania sądowego. Natomiast obowiązek zwrotu kosztów procesu powstaje dopiero w wyniku uprawomocnienia się postanowienia w tym przedmiocie, które jest zamieszczane w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Wynika to z art. 108 § 1 k.p.c., który ustanawia tzw. zasadę finalizmu rozstrzygnięcia o kosztach procesu (określaną też mianem ostatecznego rozdziału kosztów procesu). Wprawdzie T. Bukowski stwierdza, że rozstrzygnięcie o kosztach jest aktem ciągłym, który trwa „od poczęcia procesu” aż do uprawomocnienia się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, ale teza ta dotyczy zarówno orzeczeń w przedmiocie kosztów sądowych (np. zwolnienia od tych kosztów), jak i orzeczeń w przedmiocie kosztów procesu (T. Bukowski, *Rozstrzygnięcie...*, s. 170 i n.).
28. „Poniesione koszty sądowe” to nakłady finansowe strony, czyli równowartość kwot uiszczonych lub podlegających uiszczeniu na poczet kosztów sądowych (opłat sądowych i zwrotu wydatków). Skoro koszty procesu to „zwracalne” nakłady strony (uczestnika), wyrażone w pieniądzu, to należy objąć tym pojęciem również nakłady strony na poczet kosztów sądowych. Wynika stąd, że koszty sądowe nie są składnikiem kosztów procesu. Do kosztów procesu może być jedynie zaliczona równowartość nakładów (wydatków) strony na sfinansowanie kosztów sądowych (w tym także wydatków sądu).

Pokrycie wydatków

29. Wydatki są pokrywane przez sąd (w znaczeniu instytucjonalnym). Sąd wypłaca bowiem kwoty z tego tytułu na rzecz osoby lub instytucji, której się one należą. Termin „pokrycie wydatków” oznacza zatem dokonywane przez sąd wypłaty, zmierzające do zaspokojenia kosztów czynności połączonych z wydatkami. Od poniesienia wydatków w rozumieniu ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych należy oczywiście odróżnić uiszczenie przez Skarb Państwa (jako strony postępowania) wydatków zasądzonych przez sąd lub referendarza sądowego tytułem kosztów procesu. Przepisy komentowanej ustawy nie znajdują zastosowania do tego rodzaju świadczeń.
30. Przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych dotyczące pokrycia wydatków nie są konsekwentne. W ustawie tej nie ma żadnych regulacji, które wprost dotyczyłyby pokrycia wydatków z zaliczek uiszczonych przez strony. Natomiast w tych przepisach, które przewidują poniesienie wydatków z sum budżetowych, najczęściej używa się zwrotów: „wydatki ponosi Skarb Państwa” albo „wydatki ponosi tymcza-

sowo Skarb Państwa” (np. art. 96 ust. 3 oraz art. 97–98a u.k.s.c.). Używany jest też zwrot „wydatki obciążają tymczasowo Skarb Państwa” (art. 100 ust. 1 u.k.s.c.). W treści art. 83 ust. 1 u.k.s.c. wskazano natomiast, że kwotę potrzebną na pokrycie wydatków „wykłada tymczasowo Skarb Państwa”. Mimo tych różnic należy przyjąć, że we wszystkich tych przepisach chodzi o pokrycie wydatków z sum Skarbu Państwa.

31. W związku z pokrywaniem wydatków pojawia się wątpliwość dotycząca formy decyzji procesowej o wypłacie kosztów czynności połączonej z wydatkami. Nie jest bowiem jasne, czy w tym zakresie jest wymagane postanowienie sądu lub referendarza sądowego, czy wystarczające jest wydanie zarządzenia przez przewodniczącego. Zgodnie z art. 354 k.p.c., jeżeli Kodeks nie przewiduje wydania wyroku lub nakazu zapłaty, sąd wydaje postanowienie. Powszechnie przyjmuje się również, że jeżeli przepisy przewidują dokonanie czynności przez przewodniczącego, to ma ona formę zarządzenia. Wynika stąd, że decydujące znaczenie dla określenia formy decyzji procesowej o pokryciu wydatków (postanowienie lub zarządzenie) będzie miało ustalenie, czy przepis wymaga, aby decyzja ta była podejmowana przez sąd, czy przez przewodniczącego. Jeżeli przepis przewiduje, że określone należności przyznaje sąd (np. art. 93 ust. 1 u.k.s.c. dotyczący należności świadków, biegłych, tłumaczy i stron), to wymagane jest wydanie postanowienia. To samo odnosi się do sytuacji, w których przepisy powierzają dokonanie takiej czynności referendarzowi sądowemu. Wyjątek od tej zasady wynika z art. 93 ust. 1a u.k.s.c., który przewiduje, że przewodniczący może zarządzeniem w całości uwzględnić wniosek świadka o przyznanie każdej z należności, o których mowa w art. 85 i art. 86, jeżeli jego uwzględnienie nie pociągnie za sobą zobowiązania strony do uiszczenia dalszych kwot albo strona zgodziła się na pokrycie należności świadka w żądanej przez niego wysokości. Regulacja ta jest „wycinkowa” i nie odnosi się do wszystkich rodzajów wydatków. Należy zatem przyjąć, że w każdym przypadku, w którym przepisy nie wymagają wydania postanowienia o przyznaniu należności (pokryciu wydatków) określonego rodzaju, to decyzja może być podjęta w formie zarządzenia przewodniczącego.
32. W konsekwencji przewodniczący w formie zarządzenia decyduje np. o pokryciu wydatków związanych z kosztami ogłoszenia albo kosztami dojazdu sędziego i protokolanta na miejsce oględzin. W tych przypadkach nie obowiązuje wymóg wydania postanowienia przez sąd. Nie uchybia to ogólnej regule stosowanej w praktyce, że zarządzenie może być zamieszczone w orzeczeniu (w postanowieniu albo wyroku).

Reguły finansowania wydatków

Zasada finansowania wydatków przez strony

33. W świetle przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych można wyróżnić trzy reguły finansowania wydatków: finansowanie wydatków przez strony,

tymczasowe finansowanie wydatków przez Skarb Państwa oraz definitywne finansowanie wydatków przez Skarb Państwa. Pierwsza z nich jest zasadą, a dwie pozostałe mają charakter wyjątkowy.

34. Z art. 2 ust. 2 u.k.s.c. wynika, że do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej. Ta regulacja, zamieszczona w przepisach ogólnych, oznacza, że ciężar pokrycia wydatków spoczywa na stronie.
35. W odróżnieniu od modelu przyjętego w ustawie z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, czynności dotyczące finansowania wydatków (oraz opłat) przez stronę nie zostały uregulowane w obecnie obowiązującej ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, ale w Kodeksie postępowania cywilnego. Artykuł 130⁴ § 1 k.p.c. przewiduje, że strona, która wnosi o podjęcie czynności połączonej z wydatkami, obowiązana jest uiścić zaliczkę na ich pokrycie w wysokości i terminie oznaczonych przez sąd. Jeżeli więcej niż jedna strona wnosi o podjęcie czynności, sąd zobowiązuje każdą z nich, która z czynności wywodzi skutki prawne, do uiszczenia zaliczki w równych częściach lub w innym stosunku według swego uznania. Przewodniczący wzywa stronę zobowiązaną do wniesienia zaliczki, aby w wyznaczonym terminie nie dłuższym niż dwa tygodnie zapłaciła oznaczoną kwotę. Jeżeli strona zobowiązana mieszka lub ma siedzibę za granicą i nie ma w kraju przedstawiciela, termin, o którym mowa w § 1, wynosi miesiąc, przy czym gdyby doręczenie wezwania miało mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące. W art. 130⁴ § 3 k.p.c. przewidziano tryb uzupełnienia zaliczki. Sąd podejmuje czynność połączoną z wydatkami, jeżeli zaliczka zostanie uiszczona w oznaczonej wysokości. W przeciwnym razie sąd pominię czynność połączoną z wydatkami.
36. Należy w tym miejscu rozróżnić terminy „ciężar procesowy” i „obowiązek procesowy”. Ciężarem procesowym jest powinność strony, której niewykonanie skutkuje niekorzystnym dla niej wynikiem procesu. Obowiązek procesowy oznacza natomiast powinność, która może być wykonana przymusowo (np. przez nałożenie grzywny, aresztu lub wykonania w drodze egzekucji sądowej). Różnica między tymi dwiema modalnościami dotyczy przymusowego wykonania powinności. W przypadku ciężaru procesowego nie istnieje możliwość zastosowania środków przymusu. Artykuł 130⁴ k.p.c. jednoznacznie wskazuje, że uiszczenie zaliczki przez stronę jest ciężarem procesowym. Nieuiszczenie zaliczki nie uzasadnia bowiem zastosowania środków przymusu (np. wszczęcia egzekucji w celu wyegzekwowania zaliczki), ale prowadzi do pominięcia czynności wnioskowanej przez stronę. Pominięcie czynności może doprowadzić do wydania orzeczenia niekorzystnego dla tej strony (np. pominięcie dowodu zgłoszonego przez powoda, a w rezultacie – oddalenie powództwa).

37. Ciężar uiszczenia zaliczki na poczet wydatków związanych z „wnioskowaną” czynnością jest powiązany z obowiązującą w procesie zasadą kontryktoryjności. Z art. 3 k.p.c. wynika bowiem, że strony mają obowiązek wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Jeżeli strona wnioskuje o przeprowadzenie czynności połączonej z wydatkami, to powinna wyłożyć zaliczkę na poczet tej czynności.
38. Pismo powodujące wydatki (w rozumieniu art. 2 u.k.s.c.) oznacza wniosek „o podjęcie czynności połączonej z wydatkami” (art. 130⁴ § 1 k.p.c.).
39. Sytuacja, w której dwie strony lub więcej stron wnosi o podjęcie czynności związanej z wydatkami, dotyczy przede wszystkim współuczestnictwa procesowego, a w postępowaniu nieprocesowym – wniosków zgłoszonych przez dwóch lub więcej uczestników. Nie można jednak wykluczyć takich przypadków, w których przeciwstawne strony procesu (powód i pozwany) wnoszą o podjęcie tej samej czynności w celu wykazania prawdziwości ich przeciwstawnych twierdzeń (np. o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego w celu wykazania istnienia albo nieistnienia określonego faktu). W takich przypadkach sąd zobowiązuje każdą stronę wnoszącą o podjęcie tej czynności do uiszczenia zaliczki. Przepis wprowadzie posługuje się sformułowaniem „stronę, która z tego faktu wywodzi skutki prawne”, ale nie jest to trafne. W razie współuczestnictwa (albo uczestnictwa w postępowaniu nieprocesowym) może się okazać, że jeden ze współuczestników (uczestników postępowania nieprocesowego) wnosi o podjęcie czynności w celu ustalenia faktu, z którego inni współuczestnicy (uczestnicy postępowania nieprocesowego) również będą wywodzili skutki prawne. Przykładem może być wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego w celu ustalenia określonego faktu. Na gruncie analizowanego art. 130⁴ § 1 k.p.c. należy przyjąć, że zachodzi wówczas podstawa do obciążenia zaliczką wyłącznie tego współuczestnika (uczestnika postępowania nieprocesowego), który wnosi o podjęcie czynności. Artykuł 130⁴ § 1 k.p.c., w tej części, w której dotyczy strony, „która z tego faktu wywodzi skutki prawne”, należy odnosić wyłącznie do strony (współuczestnika albo uczestnika postępowania), która wnioskuje o podjęcie czynności połączonej z wydatkami. W razie zgłoszenia przez dwie lub więcej stron wniosku o dokonanie tej samej czynności powodującej wydatki, zaliczka powinna być rozdzielona między te strony. Są one wówczas zobowiązane do uiszczenia zaliczki w równych częściach, ale zasada ta może doznawać wyjątku. Przepis ten upoważnia bowiem do określenia wysokości zaliczek „według (...) uznania”. Nie chodzi tu jednak o dowolność, lecz o decyzję podejmowaną przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy. Powodowie – współuczestnicy wnioskujący o podjęcie czynności połączonej z wydatkami, którzy dochodzą różnych kwot (np. jeden dochodzi kwoty o 2/3 wyższej niż drugi) – powinni być obciążeni ciężarem uiszczenia zaliczki w częściach proporcjonalnych do dochodzonych kwot (jeden – 2/3, a drugi – 1/3). Dywersyfikacja ta może być też uzasadniona różnicą wielkości udziału uczestnika we wspólnym prawie (np. przy zniesieniu współwłasności albo dziale spadku).

40. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu orzeczenia z 7.01.1966 r., PZ 84/65, OSP 1966/9, poz. 208, stwierdził, że w sytuacji, w której dwie strony lub więcej stron wnosi o podjęcie czynności połączonej z wydatkami, nie jest dopuszczalne wezwanie tylko jednej z nich do uiszczenia zaliczki.
41. W niektórych przypadkach należy jednak dopuścić możliwość obciążenia zaliczką jednej strony, mimo że o dokonanie czynności połączonej z wydatkami wnoszą obie strony. Chodzi o sytuacje, w których ciężar dowodu spoczywa tylko na jednej z nich albo stopień zainteresowania jednego z uczestników (wnioskujących o podjęcie czynności) wynikiem postępowania nieprocesowego jest tak zróżnicowany, że nieuzasadnione byłoby obarczanie go ciężarem zaliczki (A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 365–366).
42. Jeżeli obie strony wnioskuje o przeprowadzenie dowodu połączonego z wydatkami, przy czym ciężar tego dowodu spoczywa tylko na jednej z nich, to wzywanie drugiej strony do uiszczenia zaliczki może okazać się zbędne. Jest to szczególnie widoczne w tych przypadkach, w których ogólna reguła ciężaru dowodu (wynikająca z art. 6 k.c.) doznaje modyfikacji na skutek domniemań prawnych. Jeżeli zatem np. pozwany zarzuca, że dokument, na który powołuje się powód, został podrobiony i obie strony wniosą o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego w celu stwierdzenia, czy taki fakt miał miejsce, to ciężar uiszczenia zaliczki powinien być nałożony wyłącznie na pozwanego. W razie nieuiszczenia zaliczki sąd może pominąć ten dowód i przyjąć, że dokument jest autentyczny. Ustalenie to będzie wynikiem domniemania autentyczności dokumentu wynikającego z art. 252 albo 253 k.p.c. W opisanym przykładzie uiszczanie zaliczki przez powoda i przeprowadzenie wnioskowanego przez niego dowodu z opinii biegłego byłoby zbędne.
43. Odnosząc się natomiast do przypadku, w którym należałoby odstąpić od wzywania jednego z wnioskujących do uiszczenia zaliczki ze względu na niewielki stopień zainteresowania w sprawie, można, tytułem przykładu, wskazać sprawę o zniesienie współwłasności, w której wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego rzeczoznawcy składają dwaj uczestnicy (spośród większej ich liczby), przy czym jednemu z nich przysługuje udział we współwłasności wynoszący 1/60, a drugiemu udział wynoszący 1/2. Obciążanie zaliczką pierwszego współwłaściciela byłoby w tej sytuacji nieuzasadnione, gdyż obciążająca go część zaliczki byłaby niewielka w stosunku do całej zaliczki i jedynie komplikowałaby to późniejsze rozliczenia z tego tytułu.
44. Przepisy art. 130⁴ § 1 i 2 k.p.c. wskazują, że wysokość i termin uiszczenia zaliczki ustala sąd, a przewodniczący wzywa stronę do zapłacenia tej kwoty. Oznaczenie wysokości i terminu uiszczenia zaliczki wymaga wydania postanowienia przez sąd. Postanowienie w tym przedmiocie może być wydane także przez referendarza sądowego, ale tylko w tych sprawach, w których referendarz sądowy na podstawie

szczególnego przepisu jest upoważniony do dokonywania czynności w tego typu sprawach. Kompetencji tej nie da się natomiast wywieść z treści art. 130⁵ k.p.c., gdyż przepis ten upoważnia referendarza sądowego jedynie do wydawania zarządzeń, o których mowa w art. 130–130⁴ k.p.c.

45. Należy też zwrócić uwagę na podział kompetencji między organami procesowymi. Z art. 130⁴ § 1 i 2 k.p.c. wynika, że do kompetencji przewodniczącego należy jedynie wezwanie do uiszczenia zaliczki w wysokości i terminie określonym w postanowieniu sądu. Takie zróżnicowanie kompetencji trudno uznać za racjonalne. Wydaje się bowiem, że decyzja dotycząca wysokości i terminu uiszczenia zaliczki oraz wezwanie do jej uiszczenia to czynności, które powinny należeć do kompetencji tego samego organu. W praktyce rzadko zresztą się zdarza, żeby te czynności były rozdzielane, gdyż zazwyczaj w postanowieniu jest zamieszczane rozstrzygnięcie, w którym wzywa się stronę do uiszczenia zaliczki, określając jej wysokość i termin jej uiszczenia. Taki podział kompetencji jest zresztą niekonsekwentny, gdyż w treści art. 130⁴ § 3 k.p.c. nie przewidziano konieczności wydania przez sąd postanowienia o ustaleniu wysokości zaliczki uzupełniającej, a wystarczającą podstawą uzupełnienia zaliczki jest to, że przewidywane wydatki są większe od wniesionej zaliczki.
46. Termin do uiszczenia zaliczki jest terminem sądowym. Jest on wyznaczany przez przewodniczącego (art. 130⁴ § 2 k.p.c.). Jego długość powinna być dostosowana do okoliczności konkretnej sprawy, a przede wszystkim uzależniona od wysokości żądanej zaliczki. W przypadku wyższych kwot termin powinien być dłuższy. Przepis wyznacza maksymalny termin, wskazując, że nie może być on dłuższy niż dwa tygodnie. Wyjątek dotyczy wezwania strony, która mieszka lub ma siedzibę za granicą. W takim przypadku ustawa określa jedynie termin minimalny, czyli nie krótszy niż miesiąc, a jeżeli doręczenie wezwania ma mieć miejsce poza terytorium Unii Europejskiej, oznacza się termin nie krótszy niż trzy miesiące.
47. Termin do uiszczenia zaliczki może być skrócony albo przedłużony przez przewodniczącego na podstawie art. 166 k.p.c., przy czym modyfikacje te nie mogą naruszać przepisu art. 130⁴ § 2 k.p.c. o terminie maksymalnym albo minimalnym. Dopuszczalne jest też przywrócenie terminu do uiszczenia zaliczki (art. 168 i n. k.p.c.).
48. Odnosząc się do kwestii dopuszczalności zaskarżenia postanowienia sądu wydane-go na podstawie art. 130⁴ k.p.c., należy zwrócić uwagę na to, że na gruncie przepisu art. 22 ust. 1 d.u.k.s.c. decyzja dotycząca wymiaru zaliczki podlegała zaskarżeniu zażaleniem. Przepis ten wzbudzał wątpliwości, gdyż do zaskarżalnych decyzji procesowych zaliczał „zarządzenie przewodniczącego w przedmiocie obowiązku uiszczenia kosztów sądowych”, a nie wymieniał postanowienia sądu odnoszącego się do tego obowiązku. W orzecznictwie przyjmowano jednak, że z treści tego przepisu wynika również zaskarżalność postanowień sądu (postanowienie SN z 8.06.1977 r., IV CZ 60/77,

OSN 1978/3, poz. 52). Wraz z wejściem w życie przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych regulacje dotyczące zaskarżania decyzji odnoszących się do kosztów sądowych zostały zamieszczone w art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym przed 07.11.2019 r.). W przepisie tym nie wymieniono jednak decyzji w przedmiocie obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, ale wskazano, że zaskarżeniu podlega postanowienie lub zarządzenie, którego przedmiotem jest wymiar opłaty. W uzasadnieniu projektu ustawy wyraźnie podkreślono dążenie do ograniczenia dopuszczalności zaskarżenia niektórych decyzji procesowych w przedmiocie kosztów sądowych. W związku z tą zmianą pojawił się pogląd, że postanowienie o wysokości (wymiarze) i terminie uiszczenia zaliczki nie podlega zaskarżeniu zażaleniem. Może być ono przedmiotem kontroli instancyjnej dopiero w postępowaniu apelacyjnym. Adam A. Bąk, prezentując ten pogląd, zaznacza, że ustawodawca nie przewidział kontroli tej decyzji mimo jej doniosłości (A.A. Bąk, *Praktyczne...*, s. 179).

49. Według odmiennego stanowiska, przepis art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. dopuszczał zażalenie na „obciążenie kosztami sądowymi”. Postanowienie zobowiązujące do uiszczenia zaliczki oraz zarządzenie wzywające do jej uzupełnienia były uznawane za decyzje o obciążeniu strony kosztami sądowymi (A. Daczyński [w:] L. Błystak [i in.], *Koszty...*, s. 242).
50. Należy jednak przyjąć, że „obciążenie kosztami sądowymi” to rozstrzygnięcie wydane na podstawie art. 113 u.k.s.c., czyli zamieszczane w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji (A.A. Bąk, *Praktyczne...*, s. 177). Przemawiają za tym nie tylko argumenty natury językowej (w treści art. 113 u.k.s.c. używany jest kilkakrotnie, w różnych konfiguracjach, zwrot „obciążyć kosztami”), lecz także to, że obciążenie kosztami sądowymi kreuje obowiązek uiszczenia tych kosztów, który może być przymusowo wykonany (w postępowaniu egzekucyjnym lub upadłościowym). Natomiast postanowienie sądu o uiszczeniu zaliczki przez stronę skutkuje wyłącznie nałożeniem ciężaru procesowego. Ponadto, gdyby pojęcie obciążenia kosztami odnosiło się także do uiszczania kosztów sądowych w trakcie postępowania, to zbędne byłoby odrębne wskazanie w treści art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. decyzji w przedmiocie „wymiaru opłaty”. Za poglądem, że chodzi tu wyłącznie o obciążenie kosztami sądowymi w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji, przemawia również zastrzeżenie, że zażalenie na tę decyzję przysługuje, „jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy”.
51. W uchwale SN z 25.07.2019 r. (III CZP 15/19, LEX nr 2698434) stwierdzono, że na zarządzenie przewodniczącego, wzywające stronę do wniesienia zaliczki na wydatki związane z przeprowadzeniem dowodu z opinii biegłego, przysługuje zażalenie. W uzasadnieniu tego poglądu zwrócono uwagę na potrzebę liberalnej wykładni przepisów dotyczących dopuszczalności zaskarżenia decyzji procesowych. Według Sądu Najwyższego „zaskarżalność zarządzenia przewodniczącego o ustaleniu wysokości zaliczki na koszty przeprowadzenia dowodu” nie została wprost wyartykułowana w art. 394 § 1 k.p.c. (w brzmieniu

obowiązującym przed 7.11.2019 r.), ale może zostać wyprowadzona z jego treści rozważonej w powiązaniu z art. 95 ust. 2 pkt 2 u.k.s.c. Ten ostatni przepis przewiduje zwolnienie z opłaty sądowej zażalenia na postanowienie sądu dotyczące wysokości opłaty albo wysokości wydatków. W uzasadnieniu tej uchwały wskazano również, że „zaliczka, która służy do sfinansowania wydatków i odpowiada zazwyczaj ich przewidywanej wysokości, podpada pod pojęcie wydatków”. Zwrócono też uwagę na to, że jest niezrozumiałe rozróżnienie, do jakiego doszłoby w razie zastosowania wykładni językowej opartej na założeniu, że pominięcie w art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym przed 7.11.2019 r.) wymiaru zaliczki na wydatki, wskazuje na wyłączenie możliwości poddania kontroli zażaleniowej zasadności określenia wysokości żądanej zaliczki. Skutkiem byłoby ustanowienie zażaleniowej kontroli prawidłowości wymiaru opłaty, której wysokość jest ze znaczną precyzją określona w przepisach ustawy, a więc wydatku przewidywalnego dla stron i potencjalnie wywołującego mniej zastrzeżeń. Jednocześnie nie byłaby zapewniona analogiczna kontrola zasadności wymiaru zaliczki na wydatki, który dokonywany jest z dużo większą dowolnością i przy zastosowaniu kryteriów trudniej uchwytnych i weryfikowalnych dla strony, przy czym często dotyczy kwoty o znacznej wysokości. Konieczność zachowania spójności systemowej wymaga więc jednakowego potraktowania zaskarżalności postanowień i zarządzeń przewodniczącego dotyczących wymiaru opłaty i wymiaru zaliczki na wydatki. Nałożenie obowiązku uiszczenia zaliczki na wydatki jest przejawem obciążenia strony kosztami sądowymi w czasie trwania procesu. Co do zasady obciążenie tymi kosztami podlega zaskarżeniu zażaleniem, jeżeli strona nie składa środka zaskarżenia co do istoty sprawy. Odnosząc się do tej nietrafnej argumentacji, należy podkreślić, że argument historyczny (zmiana stanu prawnego na skutek wejścia w życie komentowanej ustawy) jednoznacznie przemawia przeciwko przyjętemu stanowisku. Utożsamianie zaliczki z wysokością wydatków jest błędem logicznym wynikającym, jak się zdaje, z terminologii przyjętej w art. 2 d.u.k.s.c. Przepis ten przewidywał, że do kosztów sądowych należą opłaty i zwrot wydatków. Zwrot wydatków oznaczał pokrycie wydatków przez stronę polegające na uiszczeniu zaliczki. Niezaskarżalność postanowienia ustalającego wysokość zaliczki wynika stąd, że jest to wpłata tymczasowa („etapowa”). Definitywny charakter ma dopiero ustalenie wysokości wydatku (po dokonaniu czynności związanej z tym wydatkiem) i dopiero ta decyzja podlega zaskarżeniu. Na tym etapie dochodzi też do rozliczenia zaliczki i ewentualnego zwrotu nadpłaconej części, a decyzja w tym przedmiocie również jest zaskarżalna. Aprobata konstrukcji przyjętej w uchwale oznacza możliwość wielokrotnego zaskarżania decyzji sądu z zakresu wydatków sądowych (najpierw wymiar zaliczki, ewentualnie wymiar zaliczki uzupełniającej, a potem ustalenie wydatku i ewentualny zwrot zaliczki). Celem zmian wprowadzonych ustawą o kosztach sądowych w sprawach cywilnych było wyeliminowanie takiej sytuacji. Wbrew zapatrywaniu wyrażonemu w uzasadnieniu uchwały, zróżnicowanie zaskarżalności decyzji określających wymiar opłaty i wymiar zaliczki, jest zrozumiałe, gdyż opłata jest ustalana jednorazowo i co do zasady jej wysokość nie jest już modyfikowana w dalszym postępowaniu, a zaliczka ma charakter tymczasowy, gdyż wysokość wydatków jest ustalana dopiero w dalszym postępowaniu.

Ta różnica podważa tezę o potrzebie zachowania spójności systemowej. Pogląd, według którego postanowienie lub zarządzenie o wymiarze zaliczki to obciążenie strony kosztami sądowymi w rozumieniu art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. (w brzmieniu obowiązującym przed 7.11.2019 r.) jest błędny. Argumentacja odwołująca się do zachowania jednolitości w zakresie dopuszczalności zażalenia na postanowienie lub zarządzenie o wymiarze opłaty oraz zaliczki, niezależnie od jej błędnego charakteru, stała się nieaktualna. W wyniku zmian wprowadzonych ustawą z 4.07.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1469 ze zm.) rozdzielono katalogi postanowień i zarządzeń podlegających zaskarżeniu tzw. zażaleniem pionowym i poziomym (art. 394 § 1 k.p.c. oraz art. 394^{1a} § 1 k.p.c.). W żadnym z tych przepisów nie wymieniono postanowienia ani zarządzenia, którego przedmiotem jest wymiar opłaty. Nie oznacza to, że wymiar opłaty mieści się w zakresie desygnatów nazwy „obciążenie kosztami sądowymi”. Wymiar opłaty nie podlega odrębnemu zaskarżeniu, ale w razie wadliwego jej ustalenia strona może to kwestionować w zażaleniu albo skardze na zarządzenie o zwrocie nieopłaconego pisma. Podobnie jest z zaliczką na poczet wydatków, gdyż zarzuty odnośnie do jej wysokości można zgłaszać w apelacji od wyroku.

52. Konsekwencje uiszczenia albo nieuiszczenia zaliczki zostały uregulowane w art. 130⁴ § 4–5 k.p.c. Sąd podejmuje czynność połączoną z wydatkami tylko wtedy, gdy zaliczka zostanie uiszczona w oznaczonej wysokości. Uiszczenie zaliczki w oznaczonej wysokości oznacza wywiązanie się strony z nałożonego na nią ciężaru, zarówno pod względem ilościowym (kwota o odpowiedniej wysokości), jak i czasowym (z zachowaniem terminu zakreślonego przez sąd). Nieuiszczenie zaliczki ma zatem miejsce wtedy, gdy strona uchybiła wezwaniu, wpłacając zaliczkę w wysokości niższej niż żądana przez sąd albo po upływie zakreślonego terminu (wyrok SA w Gdańsku z 4.12.2013 r., V ACa 700/13, LEX nr 1428045). Za bezskutecznością zaliczki uiszczonej po terminie przemawia art. 167 k.p.c., który stanowi, że czynność podjęta przez stronę po upływie terminu jest bezskuteczna.
53. Jeżeli zaliczka nie została uiszczona, to czynność związana z wydatkami nie jest podejmowana. W takim przypadku sąd pomija tę czynność. Zwroty „sąd pomija”, „sąd pominie” albo „pominąć dowód” zostały użyte w wielu przepisach Kodeksu postępowania cywilnego (np. art. 205¹² § 1 k.p.c., art. 235 § 1 k.p.c. oraz art. 302 § 1 k.p.c.). Pominiecie, o którym mowa we wskazanych przykładowo przepisach, oznacza nieuwzględnienie twierdzeń lub dowodów. Artykuł 130⁴ k.p.c. odnosi się natomiast do wydatków związanych nie tylko z czynnościami dowodowymi, lecz także z innymi czynnościami (np. ogłoszeniami albo osadzeniem i pobytem w areszcie). Konsekwencją nieuiszczenia zaliczki jest więc odmowa dokonania czynności wnioskowanej przez stronę (np. sąd pomija dowód albo oddala wniosek o przeprowadzenie czynności).
54. W praktyce zdarza się, że sąd jednocześnie postanawia dokonać czynności związanej z wydatkami (np. dopuszcza dowód z opinii biegłego) i wezwać stronę do uiszczenia

zaliczki, pod rygorem pominięcia. Jeżeli w takim przypadku strona uchybi wezwaniu do uiszczenia zaliczki, to sąd powinien pominąć czynność związaną z wydatkami. Konieczne jest wówczas wydanie postanowienia, w którym sąd daje wyraz tej decyzji (np. zmienia lub uchyla postanowienie o dokonaniu czynności albo – co spotyka się w praktyce – „postanawia pominąć” tę czynność). Zazwyczaj pominięcie czynności skutkuje wydaniem orzeczenia (kończącego postępowanie w sprawie) niekorzystnego dla strony, która uchybiła wezwaniu do uiszczenia zaliczki. Jeżeli sąd pomija czynność, na poczet której została uiszczona zaliczka, to – co do zasady – należy ją z urzędu zwrócić stronie (art. 80–82 w zw. z art. 84 ust. 2 u.k.s.c.).

55. Odmowa dokonania czynności wnioskowanej przez stronę nie wyklucza możliwości przeprowadzenia tej czynności z urzędu (zwrócił na to uwagę SA w Gdańsku w uzasadnieniu wyroku z 4.12.2013 r., V ACa 700/13, LEX nr 1428045). Decyzja o dokonaniu czynności przez sąd z urzędu oznacza odstępianie od reguły finansowania czynności przez strony.
56. Artykuł 130⁴ § 3 k.p.c. nie wskazuje rygoru związanego z uzupełnieniem zaliczki. Przepis ten odsyła do art. 130⁴ § 2 k.p.c., w którym nie określono konsekwencji niewykonania ciężaru uiszczenia zaliczki. Należy jednak przyjąć, że w razie nieuzupełnienia zaliczki zastosowanie znajdą przepisy art. 130⁴ § 3 i 4 k.p.c., które przewidują pominięcie czynności połączonej z wydatkami w razie nieuiszczenia zaliczki. Skoro uzupełnienie zaliczki następuje zwykle w trakcie realizacji czynności połączonej z wydatkami albo nawet po jej dokonaniu, to wynika stąd, że pominięcie czynności może nastąpić także w tym czasie. Pominięcie czynności w razie nieuzupełnienia zaliczki zazwyczaj nie wyłącza konieczności pokrycia przez sąd wydatków związanych z tą czynnością. Jeżeli zatem np. biegły złożył już w sądzie pisemną opinię wraz z wnioskiem o przyznanie mu wynagrodzenia przewyższającego wysokość wpłaconej zaliczki, to sąd jest obowiązany pokryć wynagrodzenie biegłego bez względu na to, czy strona uzupełni zaliczkę. Innymi słowy, pominięcie czynności połączonej z wydatkami ma wpływ na treść rozstrzygnięcia, które zapadnie w sprawie (skutki o charakterze wewnętrznym dla danego postępowania), ale nie eliminuje prawa osoby niezainteresowanej wynikiem postępowania (np. biegłego, tłumacza, świadka) do uzyskania należności przewidzianej prawem (brak skutków o charakterze zewnętrznym). Przepisy Kodeksu postępowania cywilnego i ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie odnoszą się do takiej sytuacji. W praktyce sądy pokrywają wówczas wydatki z zaliczki wpłaconej przez stronę, a brakująca kwota jest wykładana tymczasowo z sum Skarbu Państwa. Wydaje się, że mimo braku wyraźnej podstawy prawnej jest to optymalne rozwiązanie, które rodzi konieczność późniejszego obciążenia strony lub stron kwotą wyłożoną przez Skarb Państwa. Nie chodzi w tym przypadku o koszty, których strona nie miała obowiązku uiścić, a zatem art. 113 w zw. z art. 83 ust. 2 u.k.s.c. nie znajduje zastosowania wprost. Ponadto art. 83 ust. 2 u.k.s.c. dotyczy wydatków poniesionych przez Skarb Państwa w związku z czynnością podjętą z urzędu. W analizowanej sy-

tuacji czynność jest zaś podejmowana na wniosek strony, a następnie pomijana przez sąd wskutek nieuzupełnienia zaliczki. Wobec braku przepisów odnoszących się wprost do takiej sytuacji należałoby odwołać się do ogólnej regulacji zawartej w art. 2 ust. 2 u.k.s.c., według której do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki. Z przepisu tego wynika, że w omawianej sytuacji obowiązek pokrycia kosztów wyłożonych tymczasowo przez Skarb Państwa spoczywa na stronie, która wniosła o dokonanie czynności połączonej z wydatkami. Nieuiszczenie zaliczki uzupełniającej i pominięcie tej czynności nie zwalnia jej od obowiązku sfinansowania tego wydatku. W takim przypadku sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie w danej instancji, bez względu na treść rozstrzygnięcia, powinien orzec o pobraniu (ściągnięciu) brakującej kwoty od strony, która nie uiściła zaliczki uzupełniającej, na rzecz Skarbu Państwa. Wynika stąd, że wezwanie do uiszczenia zaliczki uzupełniającej powinno nastąpić pod rygorem pominięcia czynności połączonej z wydatkami oraz obciążenia wezwanej strony brakującą kwotą w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.

57. Powyższy problem nie pojawia się wtedy, gdy zaliczka uzupełniająca nie zostanie uiszczona, ale sąd dopuści z urzędu czynność połączoną z wydatkami. Wówczas znajduje zastosowanie reguła tymczasowego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa (o czym niżej).
58. Problematyka uiszczania zaliczek na poczet wydatków została uregulowana także w innych przepisach. Przykładem jest art. 1056 § 3 k.p.c., odnoszący się do kosztów wykonania aresztu w celu przymuszenia dłużnika do dokonania czynności, której inna osoba nie może za niego wykonać (tzw. czynności niezastępowalnej). Przepis ten przewiduje, że wierzyciel jest zobowiązany z góry złożyć komornikowi sumę potrzebną na sprowadzenie dłużnika do miejsca osadzenia i na wyżywienie go przez czas trwania przymusu (czyli pobytu w areszcie). Nie dotyczy to przypadku, gdy wierzyciel korzysta ze zwolnienia od kosztów sądowych. Problematyka ta nie dotyczy jednak kosztów sądowych, ale kosztów komorniczych. Koszty, o których mowa w art. 1056 § 3 k.p.c., nie zostały wprawdzie wymienione w art. 6 u.k.k., ale należą one do wydatków komornika. Przykładów obciążania zaliczkami na poczet wydatków sądowych dostarczają przepisy ustawy z 18.09.2001 r. – Kodeks morski (Dz.U. z 2018 r. poz. 2175 ze zm.). Zgodnie z art. 348 § 2 tego Kodeksu, w toku postępowania w sprawach związanych z ograniczeniem odpowiedzialności za roszczenia morskie i dochodzeniem roszczeń z tytułu szkód spowodowanych zanieczyszczeniem przez statki, sąd może zarządzić wpłacenie przez wnioskodawcę zaliczki na poczet wynagrodzenia i wydatków bieżącego komisarza, któremu, według art. 348 § 1 Kodeksu, należy się wynagrodzenie. Również art. 350 Kodeksu przewiduje, że koszty postępowania o ustanowienie i o podział funduszu ponosi wnioskodawca, a na pokrycie tych kosztów wnioskodawca wpłaca ustaloną przez sąd zaliczkę, niezależnie od ustanawianego funduszu.

59. Zaliczka wpłacona przez stronę na poczet wydatków związanych z określoną czynnością powinna być wykorzystana zgodnie z jej celem. Sąd nie może dowolnie dysponować kwotą wpłaconą tytułem zaliczki i przeznaczać jej na pokrycie wydatków związanych z innymi czynnościami (np. pokryć należności świadka z zaliczki wpłaconej na poczet dowodu z opinii biegłego). Takie rozstrzygnięcie wymagałoby uzyskania zgody strony, która wpłaciła zaliczkę.
60. Na marginesie należy dodać, że termin „zaliczka” występuje w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego również w odmiennym znaczeniu. Przepis art. 277 zdanie drugie k.p.c. przewiduje, że przewodniczący może przyznać świadkowi zaliczkę na koszty podróży i na utrzymanie w miejscu przesłuchania. Podobną regulację zawarto w art. 288 zdanie drugie k.p.c., z tym że dotyczy ona zaliczki przyznawanej biegłemu na poczet wydatków. W przepisach tych nie chodzi zatem o sumę pieniężną wpłacaną sądowi na poczet wydatków, ale o sumy wykładane przez Skarb Państwa na poczet wydatków. Cytowane przepisy określają je mianem zaliczki, gdyż ostateczna wysokość należności z tego tytułu nie jest jeszcze znana, gdyż będzie mogła być określona dopiero w przyszłości. Zaliczka, o której mowa w tych przepisach, może być pokryta z sum budżetowych (tymczasowo albo definitywnie) albo z zaliczki uiszczonej przez stronę, która wniosła o przesłuchanie świadka lub dopuszczenie dowodu z opinii biegłego. W tym ostatnim przypadku mamy zatem do czynienia z dwiema zaliczkami (pierwsza w rozumieniu art. 130⁴ k.p.c. oraz druga w rozumieniu art. 277 zdanie drugie k.p.c. albo art. 288 zdanie drugie k.p.c.), ale każda z nich ma inne znaczenie.

Reguła tymczasowego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa

61. Przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych przewidują, że w niektórych przypadkach wydatki są ponoszone tymczasowo przez Skarb Państwa. Reguła ta ma charakter wyjątkowy wobec zasady finansowania wydatków przez stronę, która wnosi o podjęcie czynności połączonej z wydatkami. Przypadki, w których znajduje zastosowanie ten wyjątek, można podzielić na dwie grupy.
62. Po pierwsze, Skarb Państwa ponosi tymczasowo wydatki związane z czynnościami wnioskowanymi przez stronę, która jest zwolniona od kosztów sądowych w zakresie wydatków. Nie ma znaczenia fakt, czy zwolnienie to wynika z ustawy (por. art. 97 oraz art. 100 ust. 1 u.k.s.c.), czy z orzeczenia sądu (art. 100 ust. 2 u.k.s.c.).
63. Po drugie, Skarb Państwa ponosi tymczasowo wydatki związane z czynnościami podejmowanymi z urzędu. Wynika to z art. 83 ust. 1 u.k.s.c., który stanowi, że jeżeli przepisy ustawy przewidują obowiązek działania i dokonywania czynności połączonej z wydatkami z urzędu, sąd zarządzi wykonanie tej czynności, a kwotę potrzebną na ich pokrycie wykląda tymczasowo Skarb Państwa. Dotyczy to także dopuszczenia i przeprowadzenia przez sąd dowodu niewskazanego przez stronę. Tymczasowe ponoszenie

wydatków przez Skarb Państwa polega na tym, że w trakcie postępowania wydatki są pokrywane ze środków budżetowych. Natomiast w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji sąd rozstrzyga o obciążeniu strony (uczestnika) poniesionymi wydatkami, o ile zachodzą do tego podstawy (por. art. 83 ust. 2 i art. 97 u.k.s.c.). Decyzja o obciążeniu tymi wydatkami znajduje podstawę w art. 113 u.k.s.c. (por. też art. 96 ust. 4 u.k.s.c.). W razie braku możliwości obciążenia strony (uczestnika postępowania) tymi wydatkami sąd przejmuje je na rachunek Skarbu Państwa. Decyzja ta oznacza, że Skarb Państwa ostatecznie ponosi wydatki wynikające z czynności przeprowadzonych w postępowaniu. Tymczasowość wyraża się zatem w tym, że przed wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie w instancji nie da się przewidzieć, czy i kto ostatecznie poniesie koszty czynności.

64. Należy też zwrócić uwagę, że używane w powyższych przepisach ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych pojęcie Skarbu Państwa musi być rozumiane jako państwo (fiskus). Regulacje dotyczące finansowania wydatków przez Skarb Państwa oraz obciążenia kosztami na rzecz Skarbu Państwa odnoszą się bowiem do zadań publicznych państwa, czyli do sfery określanej mianem *imperium*. Przepisy te nie odnoszą się do Skarbu Państwa jako osoby prawnej, która w stosunkach cywilnoprawnych jest podmiotem praw i obowiązków dotyczących mienia państwowego nienależącego do innych państwowych osób prawnych (sfera *dominium*). Uzasadniony jest zatem pogląd, że nie jest możliwe definitywne oddzielenie tych dwóch sfer działalności państwa (M. Dziurda, *Reprezentacja Skarbu Państwa w procesie cywilnym*, Kraków 2005, s. 30–33).
65. Nie da się wykluczyć, że na poczet wydatków związanych z czynnością podjętą z urzędu zostanie wpłacona zaliczka. Może to nastąpić wówczas, gdy strona, która wniosła o dokonanie czynności połączonej z wydatkami, uiściła zaliczkę niższą niż określona przez sąd lub wpłaciła ją po upływie określonego terminu albo nie wpłaciła zaliczki uzupełniającej, ale sąd zdecydował o dokonaniu tej czynności z urzędu. Pojawia się wówczas wątpliwość, czy sąd, pokrywając wydatki związane z taką czynnością, powinien pokryć je w całości, tymczasowo, z sum Skarbu Państwa, czy też częściowo pokryć je z wpłaconej zaliczki, a jedynie brakującą kwotę wyłożyć tymczasowo z sum budżetowych. Zgodnie z art. 83 u.k.s.c. kwotę potrzebną na pokrycie wydatków związanych z czynnościami podjętymi przez sąd z urzędu „wykłada tymczasowo Skarb Państwa”. Wobec kategorycznego brzmienia tego przepisu należy wykluczyć pokrywanie tych wydatków, choćby w części, z zaliczki uiszczonej przez stronę. W przeciwnym razie doszłoby do sfinansowania przez stronę kosztów czynności zarządzanej z urzędu. Dopiero w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie sąd orzeka o tych wydatkach, stosując odpowiednio art. 113 u.k.s.c. (por. też art. 96 ust. 4 u.k.s.c.). Nie zawsze zatem kosztami z tego tytułu zostanie obciążona strona żądająca dokonania czynności (połączonej z wydatkami), która to czynność została ostatecznie przeprowadzona przez sąd z urzędu.

Reguła definitywnego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa

66. Dalej idącym wyjątkiem od zasady finansowania wydatków przez strony jest definitywne ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa. Różnica między tym rozwiązaniem a tymczasowym ponoszeniem wydatków przez Skarb Państwa polega na tym, że już od początku postępowania wiadomo, iż strona (uczestnik postępowania) nie zostanie obciążona wydatkami. Definitywne ponoszenie wydatków przez Skarb Państwa stanowi wyraz szczególnego uprzywilejowania określonych kategorii spraw. Reguła ta jest stosowana w sprawach, w których sąd kontroluje prawidłowość decyzji wydanych przez organy publiczne. Z tego względu nie znajduje uzasadnienia obciążanie wydatkami strony inicjującej taką kontrolę.
67. Przykładem takiej regulacji jest art. 98 u.k.s.c., który przewiduje, że w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wydatki ponosi Skarb Państwa. Sprawy te nie są sprawami cywilnymi w znaczeniu materialnym, lecz tylko formalnym, gdyż wynikają ze stosunków ubezpieczenia społecznego. Rola sądu polega na kontroli decyzji organów rentowych, które są organami administracyjnymi. Odpowiada to ogólniejszemu założeniu, według którego wydatki w sprawach administracyjnych nie mogą być przerzucane na obywateli, którzy ponoszą już daniny w formie podatków (Z. Miczek, *Koszty sądowe w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych*, PiZS 2006/7, s. 33).
68. Podobna regulacja dotyczy postępowania prowadzonego na podstawie ustawy z 22.11.2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2019 r. poz. 2203 ze zm.). Artykuł 98a u.k.s.c. przewiduje, że w takich sprawach wydatki ponosi Skarb Państwa. W powyższych sprawach w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji nie zamieszcza się żadnego rozstrzygnięcia dotyczącego poniesionych wydatków.
69. Reguła definitywnego ponoszenia wydatków przez Skarb Państwa znajduje zastosowanie również do niektórych kategorii kosztów czynności wskazanych w przepisach ustawowych. Są to takie wydatki, które z mocy przepisu nie obciążają stron. Należą do nich niektóre wydatki związane z doręczaniem pism sądowych oraz zwrotem opłat (art. 5 ust. 2 i 3 u.k.s.c.) i zwrotem zaliczek (art. 84 ust. 3 u.k.s.c.).

Finansowanie wydatków w ramach pomocy prawnej

70. Przepisy dotyczące ponoszenia wydatków na poczet czynności dokonanych w ramach pomocy sądowej nie wprowadzają odmiennych reguł finansowania wydatków (niż omówione wyżej). Ustanawiają one jedynie szczególny reżim w zakresie kompetencji organów procesowych do żądania zaliczki oraz pokrywania wydatków.

71. Z reguły czynności procesowe są dokonywane przez sąd rozpoznający sprawę (tzw. sąd orzekający). Sąd ten może jednak zlecić przeprowadzenie czynności innemu sądowi (tzw. sądowi wezwanemu). Podstawę takiego zlecenia stanowi art. 235 § 1 k.p.c., który dotyczy postępowania dowodowego. Przeprowadzenie dowodu przez sąd wezwany jest uzasadnione zwłaszcza wtedy, gdy dokonanie tej czynności przez sąd orzekający napotyka na poważne niedogodności albo spowodowałoby koszty niewspółmierne w stosunku do przedmiotu sporu. Zazwyczaj zlecenie czynności sądowi wezwanemu jest stosowane w związku ze znaczną odległością między siedzibą sądu orzekającego a miejscem zamieszkania świadka lub strony albo miejscem położenia rzeczy, która ma być przedmiotem oględzin. Należy dodać, że sądowi wezwanemu mogą być zlecane nie tylko czynności dowodowe, lecz także inne (np. doręczenie dokumentów albo odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku).
72. W sytuacji, w której sąd orzekający zleca sądowi wezwanemu dokonanie czynności (wykonanie „zadania”) połączonej z wydatkami, pojawia się wątpliwość, który sąd powinien pokryć te wydatki oraz z jakich źródeł powinny być one finansowane. Zagadnienia te zostały uregulowane w § 154 ust. 4 reg. sąd., który przewiduje, że jeżeli wykonanie zadania sądu zależne jest od uiszczenia zaliczki, sąd wzywający żąda od strony lub uczestnika postępowania nieprocesowego złożenia zaliczki i przekazuje ją sądowi wezwanemu równocześnie z odezwą. W odezwie należy podać wysokość przekazanej zaliczki. Natomiast § 157 ust. 4 reg. sąd. przewiduje, że jeżeli sąd wezwany przyznał osobom biorącym udział w postępowaniu wynagrodzenie lub zwrot kosztów podróży, wypłaca je sąd wzywający. Przepisy te pozostają zatem ze sobą w sprzeczności, gdyż nie wiadomo, w jakim celu sąd wzywający ma przekazywać zaliczkę sądowi wezwanemu na poczet wynagrodzenia i kosztów podróży. Należy przyjąć, że obowiązek przekazania zaliczki nie odnosi się do zaliczki przeznaczonej na pokrycie należności wymienionych w § 157 ust. 4 reg. sąd. Jest to nieprzemyślane rozwiązanie, a *de lege ferenda* należałoby wprowadzić jednolity model, w którym wszystkie wydatki ustalałby i wypłacał sąd wzywający.
73. Należy zwrócić uwagę na to, że § 157 ust. 4 reg. sąd. nie nakłada na sąd wezwany obowiązku pokrywania wydatków związanych z czynnościami zleconymi przez sąd wzywający. Znajduje on bowiem zastosowanie, „jeżeli sąd wezwany przyznał osobom biorącym udział w postępowaniu wynagrodzenie lub zwrot kosztów podróży”. Stawia on w tej części jedynie odesłanie do odrębnych regulacji.
74. Obowiązek sądu wezwanego do pokrycia wydatków wynika z art. 239 zdanie pierwsze k.p.c. Stwierdza on, że sąd wezwany ma, w zakresie zleconego mu postępowania dowodowego, prawa sądu orzekającego. Wprawdzie w przepisie tym posłużono się wyrażeniem „prawa sądu”, jednakże należy je rozumieć jako synonim wyrazów „kompetencja sądu”. Przepis ten przyznaje zatem sądowi wezwanemu kompetencje tylko w granicach „zleconego postępowania dowodowego”.

75. Odnosząc to do kwestii przyznawania należności (przysługujących np. świadkom, biegłym, stronom), należy rozważyć, czy jest to czynność mieszcząca się w zakresie postępowania dowodowego. W tym zakresie należy uwzględnić, że istnieje grupa przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, które statuują prawo świadka, biegłego, tłumacza i osoby trzeciej do uzyskania wynagrodzenia lub zwrotu innych kosztów. Są one zamieszczone w rozdziale zatytułowanym „Postępowanie dowodowe” (np. art. 254 § 4, art. 277 i art. 288 k.p.c.). Wynika stąd, że pokrywanie należności (wynagrodzenia lub kosztów stawienia się), o których mowa w przepisach o postępowaniu dowodowym, mieści się w zakresie kognicji sądu wezwanego. Względy logiczne i systemowe przemawiają za tym, aby do zakresu kognicji sądu wezwanego zakwalifikować również pokrywanie takich wydatków związanych z czynnościami dowodowymi, które zostały unormowane w przepisach ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (np. koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych, którą sąd wezwany zobowiązał do osobistego stawienia się do celu przesłuchania).
76. Należy jednak podkreślić, że sąd wezwany ma prawa sądu orzekającego tylko w granicach zlecenia pochodzącego od sądu wzywającego (por. jednak art. 240 § 2 k.p.c.). Przepis art. 239 zdanie pierwsze k.p.c., w części dotyczącej tej kwestii, można rozumieć szeroko lub wąsko. Po pierwsze, można przyjąć, że jeżeli sąd wzywający zlecił przeprowadzenie określonego dowodu sądowi wezwanemu (np. przesłuchanie świadka), to w ramach tego zlecenia mieszczą się również czynności z zakresu pokrywania wydatków związanych z przeprowadzeniem tego dowodu (np. przyznania świadczeń należnych mu kosztów z tytułu stawienia się w sądzie). Po drugie, można argumentować, że kompetencja sądu wezwanego do pokrywania wydatków związanych z przeprowadzeniem dowodu musi wyraźnie wynikać ze zlecenia pochodzącego od sądu wzywającego (tzw. odezwy). Za tym drugim poglądem może przemawiać fakt, że w niektórych przypadkach decyzja o wysokości przyznawanej należności powinna uwzględniać szerszy zakres okoliczności niż te, które wynikają z materiału udostępnionego sądowi wezwanemu (np. przyznanie wynagrodzenia biegłemu). Przeciwno temu podejściu przemawia jednak to, że nakłada ono na sąd wzywający obowiązek szczegółowego określania w zleceniu wszystkich możliwych czynności, które będą się wiązały z przeprowadzeniem postępowania dowodowego. Tymczasem w chwili dopuszczania dowodu nie jest możliwe prognozowanie różnych zdarzeń, które mogą pojawić się w trakcie jego przeprowadzania przez sąd wezwany i podejmowania różnych czynności procesowych (np. stosowanie środków przymusu, środków policji sesyjnej, wyznaczanie terminów).
77. Z powyższych względów należy uznać za trafny pierwszy pogląd, według którego zlecenie przeprowadzenia określonego dowodu przez sąd wezwany upoważnia ten sąd także do dokonywania czynności z zakresu pokrywania wydatków związanych z przeprowadzeniem tego dowodu. Reguła ta znajduje zastosowanie także wtedy, gdy sądowi wezwanemu zleca się przeprowadzenie czynności nienależących do postępowania do-

wodowego (np. doręczenie dokumentu, odebranie oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku). Wobec braku odrębnych przepisów należy przyjąć, że do kompetencji sądu wezwanego znajduje zastosowanie art. 239 zdanie pierwsze k.p.c.

78. Zobowiązanie strony do uiszczenia zaliczki należy do sądu wzywającego. Ten sąd decyduje bowiem o przeprowadzeniu czynności połączonej z wydatkami, a uiszczenie zaliczki warunkuje podjęcie tej decyzji. Dopiero po uiszczeniu zaliczki sąd decyduje o dokonaniu czynności i zleca jej przeprowadzenie sądowi wezwanemu. Wraz z pismem o udzielenie pomocy prawnej (tzw. odezwą) sąd wzywający przekazuje zaliczkę sądowi wezwanemu. W odezwie należy wówczas wskazać fakt przekazania zaliczki i podać jej wysokość. Ten ostatni wymóg wynika stąd, że odezwa i zaliczka są przekazywane w inny sposób (pocztą i przelewem bankowym), co może prowadzić do tego, że dotrą one do sądu wezwanego w odmiennych terminach. Nie dotyczy to jednak należności z tytułu wynagrodzenia oraz zwrotu kosztów podróży, gdyż sąd wezwany może jedynie je przyznać, a wypłata jest dokonywana przez sąd wzywający.
79. W aktualnym stanie prawnym nie jest dopuszczalne wezwanie do uiszczenia zaliczki przez sąd wezwany. Jeżeli zaliczka przekazana przez sąd wzywający nie wystarcza na pokrycie wydatków, które wypłaca sąd wezwany, to powinien on zwrócić się do sądu wzywającego o podjęcie czynności w celu uzupełnienia zaliczki i przekazania zaliczki uzupełniającej sądowi wezwanemu. Jeżeli termin do uzupełnienia zaliczki upłynął bezskutecznie, to sąd wzywający jest uprawniony do podjęcia decyzji w przedmiocie zleconej czynności (np. może zmienić postanowienie dowodowe i zwrócić się do sądu wezwanego o zwrot odezwy). Nie jest obecnie możliwe, aby sąd wezwany przyznawał należności związane z przeprowadzoną czynnością, częściowo z zaliczki, a częściowo ze środków budżetowych Skarbu Państwa.
80. Regulacje dotyczące pokrywania wydatków przez sąd wezwany są więc niespójne z regulacjami zawartymi w Kodeksie postępowania cywilnego. Kompetencje sądów (wezwanego i wzywającego) w zakresie pokrywania wydatków przez sąd wezwany powinny być uregulowane w sposób jednolity w przepisach rangi ustawowej (w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych albo Kodeksie postępowania cywilnego). Przepisy te bezpośrednio oddziałują na prawa i obowiązki stron oraz uczestników postępowania, choćby w kontekście właściwości miejscowej lub rzeczowej sądu, który orzeka o przyznaniu należności przysługujących stronom lub innym osobom biorącym udział w postępowaniu.
81. W przypadku pomocy prawnej udzielanej przez sądy polskie na wniosek sądów i innych organów państw obcych obowiązują szczególne regulacje dotyczące finansowania czynności. Przepis art. 1135¹ § 3 k.p.c. przewiduje, że jeżeli przy wykonywaniu takich czynności mogą powstać koszty związane z udziałem biegłych, tłumaczy, świadków lub innych osób, sąd wykonuje wniosek dopiero po złożeniu w wyznaczonym terminie

stosownej zaliczki przez sąd lub inny organ państwa obcego. To samo dotyczy kosztów mogących powstać w wyniku zastosowania innego sposobu wykonania wniosku niż przewidziany przez prawo polskie. W razie nieuiszczenia zaliczki sąd polski odmawia wykonania czynności (art. 1135 § 2 pkt 4 k.p.c.). Przepisy te nie są stosowane w tych sprawach, w których prawo Unii Europejskiej albo postanowienia umów międzynarodowych zawierają odmienne unormowania.

Rodzaje wydatków

Wydatki – kryteria wyodrębnienia

82. Przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie definiują terminu „wydatek” ani nie zawierają wyczerpującego katalogu wydatków. Jak wyżej przyjęto, wydatki są kosztami czynności procesowych, które w przypadkach przewidzianych w przepisach są pokrywane przez sąd (w znaczeniu instytucjonalnym) ze środków budżetu państwa albo z zaliczek wpłaconych przez strony. Przepisy dotyczące obowiązku pokrycia kosztów czynności procesowych zostały zamieszczone nie tylko w komentowanej ustawie, lecz także w innych ustawach.
83. Katalog wydatków został w art. 5 u.k.s.c. określony dwójako. Po pierwsze, posłużono się kryterium pozytywnym, co polega na wymienieniu przykładowych wydatków ponoszonych w sprawach cywilnych. O egzemplifikacyjnym charakterze tego katalogu świadczą wyrazy „w szczególności” użyte w art. 5 ust. 1 u.k.s.c. Po drugie, użyto również kryterium negatywnego, przy czym nie służy ono delimitacji zakresu pojęcia wydatku, ale wyodrębnieniu w grupie wydatków takich ich rodzajów, które nie obciążają stron, lecz są ponoszone przez Skarb Państwa (art. 5 ust. 2 i 3 u.k.s.c.). Przepisy art. 5 ust. 2 i 3 służą jedynie wyłączeniu tych wydatków z kategorii wydatków obciążających stronę (A. Zieliński, *Koszty...*, s. 66). Innymi słowy, koszty doręczania pism sądowych i zwrotu opłat są wydatkami, ale są ponoszone przez Skarb Państwa, z wyjątkiem kosztów doręczenia za pośrednictwem komornika oraz dodatkowych kosztów doręczenia za granicą, w tym kosztów tłumaczenia. To samo należy odnieść do wydatków, o których mowa w art. 47 i art. 84 ust. 3 u.k.s.c. (por. też uwagi do art. 93 ust. 2 u.k.s.c.).
84. W przeszłości nie stanowiły wydatków koszty mediacji. Wynikało to z art. 6 u.k.s.c., który stanowił, że koszty mediacji nie są wydatkami. Przepis ten został jednak uchylony z dniem 1.01.2016 r. na mocy ustawy z 10.09.2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów (Dz.U. poz. 1595).

Koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych

85. Z art. 5 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c. wynika, że do wydatków należą koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych związane z nakazanym przez sąd jej osobistym

stawiennictwem. Przepis ten jest powiązany z art. 91 u.k.s.c., zgodnie z którym jeżeli obowiązujące przepisy przewidują przyznanie stronie należności w związku z jej udziałem w postępowaniu sądowym, należności te przyznaje się stronie w wysokości przewidzianej dla świadków. Poza komentowanym przepisem w ustawie o kosztach sądowych w sprawach cywilnych nie ma innych „obowiązujących przepisów”, o których mowa w art. 91 u.k.s.c.

86. Wynika stąd, że art. 5 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c. stanowi podstawę prawną do przyznania zwrotu kosztów podróży stronie zwolnionej od kosztów sądowych. Natomiast art. 85 ust. 1, 2 i 4 u.k.s.c. (dotyczący zwrotu kosztów podróży świadkowi) w zw. z art. 91 u.k.s.c. będą podstawą określenia wysokości tych należności. W trakcie postępowania sąd powinien zatem zwrócić takiej stronie koszty podróży. Wydana na ten cel suma jest zazwyczaj ponoszona tymczasowo przez Skarb Państwa, a następnie „rozliczana” w orzeczeniu kończącym postępowanie w instancji stosownie do art. 113 lub art. 96 ust. 4 u.k.s.c. W przypadku spraw, w których to Skarb Państwa ponosi wydatki (np. w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych), wydatek ten jest ponoszony z sum budżetowych bez możliwości obciążenia nim stron. Nie da się jednak wykluczyć, że wydatek, o którym mowa w art. 5 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c., zostanie pokryty z zaliczki wpłaconej na ten cel przez inną stronę. Ta ostatnia sytuacja może mieć miejsce wtedy, gdy konieczność dojazdu do sądu strony zwolnionej od kosztów sądowych będzie wynikiem uwzględnienia wniosku innej strony o dokonanie czynności wymagającej osobistego stawiennictwa zwolnionej strony (np. wniosku jednego ze współuczestników o przesłuchanie stron, a w tym innego współuczestnika zwolnionego od kosztów sądowych).
87. Zagadnienie zwrotu kosztów podróży stronie zwolnionej od kosztów sądowych pojawiło się w doktrynie jeszcze na gruncie przepisów ustawy z 13.06.1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Nie przewidywały one wprawdzie wyraźnej podstawy do przyznania takiej stronie należności od sądu, ale konieczność zwrotu takiej należności wywodzą z przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, stwierdzających, że za stronę zwolnioną od kosztów sądowych wydatki wykląda Skarb Państwa (F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty...*, s. 31–33; A. Zieliński, *Koszty...*, s. 47). Aktualnie obowiązujący art. 5 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c. jednoznacznie wyraża tę regułę.
88. Przedmiotowa regulacja odnosi się wyłącznie do strony zwolnionej od kosztów sądowych. Jest ona przejawem ułatwienia takiej osobie dostępu do sądu. Przepis nie różnicuje wyraźnie uprawnień takich stron w zależności od tego, czy chodzi o zwolnienie całkowite lub częściowe, ani od tego, czy wynika ono z mocy ustawy czy orzeczenia sądu.
89. Odnosząc się do pierwszej kwestii, należy przyjąć, że koszty podróży powinny być zwracane stronie przez sąd tylko wtedy, gdy jest ona zwolniona od kosztów sądowych

w całości albo w części obejmującej wydatki. Przykładowo można wskazać sytuację, w której sąd zwolnił stronę wyłącznie od opłat i odmówił zwolnienia od wydatków, uznając, że jest ona w stanie je ponieść. Nie znajdowałoby wówczas uzasadnienia rozwiązanie, według którego sąd miałby zwracać takiej stronie wydatki poniesione przez nią na poczet kosztów podróży, które sama powinna uiścić. Sąd nie wykląda wydatków za taką stronę (por. też J. Litowski, *Prawo...*, s. 146).

90. W zakresie drugiej kwestii (relewancji podstawy zwolnienia) istnieją w doktrynie dwa stanowiska. Według K. Gonery zwrot kosztów podróży z tytułu nakazanego osobistego stawienia wchodzi w rachubę tylko wobec strony zwolnionej od kosztów sądowych na mocy orzeczenia sądu albo referendarza sądowego ze względu na sytuację majątkową. Ustawowe zwolnienie od kosztów sądowych (podmiotowe lub przedmiotowe) jest w istocie oderwane od rzeczywistej sytuacji majątkowej strony zwolnionej od ich ponoszenia (K. Gonera, *Ustawa...*, s. 95). Natomiast J. Litowski wskazuje, że podstawa zwolnienia nie ma znaczenia, gdyż przepis tego nie różnicuje, oraz konstatuje, iż warunki określone w komentowanym przepisie spełnia zarówno strona zwolniona od kosztów sądowych *ex lege*, jak i zwolniona od tych kosztów przez sąd (J. Litowski, *Prawo...*, s. 145).
91. Za tym drugim stanowiskiem, poza przytoczonym argumentem *lege non distinguente*, przemawia też to, że strona zwolniona od kosztów sądowych z mocy ustawy również może znajdować się w takiej sytuacji majątkowej, która uzasadniałaby przyznanie jej zwrotu kosztów podróży. Objęcie jej zwolnieniem ustawowym wyklucza udzielenie jej zwolnienia przez sąd lub referendarza sądowego. Nie można też pomijać argumentu o charakterze systemowym. Skoro ustawa zwalnia stronę od kosztów sądowych i nakłada na Skarb Państwa obowiązek pokrywania wydatków za taką stronę, nie wprowadzając przy tym wyjątków, to należy przyjąć, że chodzi o wszystkie wydatki, w tym również te, które wymieniono w art. 5 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c.
92. Nie wszystkie koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych są pokrywane przez sąd, ale tylko takie, które wynikają z nakazanego przez sąd osobistego stawienia. Wezwanie strony do osobistego stawienia zostało przewidziane w art. 216 k.p.c., który stanowi, że sąd może w celu dokładniejszego wyjaśnienia stanu sprawy zarządzić stawienie się stron lub jednej z nich osobiście lub przez pełnomocnika. Wezwanie strony do osobistego stawienia jest stosowane np. w celu przeprowadzenia informacyjnego przesłuchania stron (art. 212 k.p.c.), dowodu z przesłuchania stron (art. 299 k.p.c.), zawarcia ugody (art. 223 § 1 k.p.c.), wysłuchania uczestników na posiedzeniu sądowym (art. 514 § 1 k.p.c.) albo odebrania zapewnienia spadkowego od spadkobiercy (art. 671 k.p.c.). Przepis art. 208 § 1 pkt 1 k.p.c. przewiduje, że także przewodniczący może wezwać strony do stawienia się osobiście na rozprawę. Nie jest to wprowadzić osobiste stawienie „nakazane przez sąd”, ale należy przyjąć, że w takim przypadku strona zwolniona od kosztów sądowych też ma prawo do zwrotu

kosztów podróży (tak K. Gonera, *Ustawa...*, s. 94). Analogicznie należy potraktować sytuację, w której osobiste stawiennictwo nakazuje referendarz sądowy.

93. Jeżeli strona zwolniona od kosztów sądowych poniosła koszty podróży w celu wzięcia udziału w posiedzeniu sądu lub innych czynnościach, ale nie była zobowiązana do osobistego stawiennictwa, to sąd nie pokrywa takich należności. Nie są one zatem kosztami sądowymi. Takie nakłady finansowe strony mogą być natomiast zaliczone do kosztów procesu (por. art. 98 § 2 i 3 k.p.c.).
94. Chodzi tu nie tylko o koszty podróży z miejsca zamieszkania do sądu (np. w celu wzięcia udziału w rozprawie), lecz także koszty podróży do innego miejsca, w którym są dokonywane czynności przez sąd (np. miejsce przeprowadzenia oględzin). Wynika to z art. 85 ust. 1 u.k.s.c., który przewiduje, że koszty podróży to rzeczywiście poniesione, racjonalne i celowe koszty przejazdu własnym samochodem lub innym odpowiednim środkiem transportu z miejsca zamieszkania do miejsca wykonywania czynności sądowej (co do sposobu określania wysokości należnych kosztów por. uwagi do art. 85 u.k.s.c.).
95. Porównanie treści art. 5 ust. 1 pkt 1 i 2 u.k.s.c. wskazuje, że wśród wydatków zwracanych stronie zwolnionej od kosztów sądowych wymieniono wyłącznie koszty podróży związane z nakazaniem przez sąd jej osobistym stawiennictwem. Pominęto zaś koszty noclegu i utraconych zarobków lub dochodów. Pojawia się zatem wątpliwość, czy strona zwolniona od kosztów sądowych może skutecznie domagać się zwrotu tych innych niż koszty podróży rodzajów wydatków (np. zwrotu kosztów noclegu związanego z nakazaniem przez sąd osobistym stawiennictwem). Wątpliwość ta jest uzasadniona faktem, że art. 5 ust. 1 u.k.s.c. zawiera wyłącznie egzemplifikacyjny katalog wydatków.
96. Należy jednak zwrócić uwagę na art. 91 u.k.s.c., z którego wynika, że sąd może przyznać należność stronie tylko wtedy, gdy przewidują to obowiązujące przepisy. Jak już wskazano, art. 5 ust. 1 u.k.s.c. jest jedynym w tej ustawie, który przewiduje przyznanie należności stronie. Wynikałoby stąd, że stronie zwolnionej od kosztów nie przysługuje zwrot innych należności niż koszty podróży. J. Litowski wskazuje, że przyjęcie odmiennego poglądu wiązałoby się z koniecznością uznania, iż sąd powinien też zwrócić stronie zwolnionej od kosztów sądowych inne koszty (np. opłat pocztowych, sporządzania pism procesowych i ich odpisów) ponoszone przez nią w trakcie postępowania. Autor wskazuje też, że jeżeli strona zwolniona od kosztów sądowych byłaby uprawniona także do uzyskania od sądu zwrotu kosztów noclegu oraz utraconego zarobku lub dochodu, to przepisy art. 5 ust. 1 pkt 1 i 2 u.k.s.c. brzmiałyby identycznie (J. Litowski, *Prawo...*, s. 141–142). Podobnie wypowiadają się M. Manowska i A. Rafalska, odwołując się również do wyników wykładni gramatycznej art. 5 ust. 1 i 2 u.k.s.c. (M. Manowska, A. Rafalska, *Koszty procesu...*, s. 213–214). Odmienne stanowisko, jak się zdaje,

prezentuje A. Daczyński, który do należności stron zalicza takie, które przysługują świadkowi (np. koszty noclegu i koszty utraconego zarobku). Autor ten odwołuje się jednak do art. 98 § 4 k.p.c., co sugeruje, że chodzi tu raczej o składniki kosztów procesu, a nie o wydatki, które sąd zwraca stronie zwolnionej od kosztów sądowych (A. Daczyński [w:] L. Błystak i in., *Koszty...*, s. 380–382). Wydatki, o których mowa w art. 5 u.k.s.c., to koszty pokrywane przez sąd, które nie mogą być identyfikowane z kosztami procesu.

97. Rozstrzygając powyższy problem, należy rozważyć, jaki jest zakres desygnatów pojęcia koszty podróży użytego w przepisach ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. W niektórych przepisach pojęcie to jest używane w znaczeniu szerokim i obejmuje zarówno koszty przejazdu, jak i koszty noclegu i utrzymania. W takim znaczeniu wyrażenie to zostało użyte np. w art. 92 ust. 1 u.k.s.c. Znacznie częściej jednak pojęcie to jest używane w znaczeniu węższym, co oznacza, że koszty podróży to tylko koszty przejazdu (por. np. art. 5 ust. 1 pkt 2, art. 85 ust. 1, art. 90b u.k.s.c.). Wnioski wynikające z wykładni gramatycznej art. 5 ust. 1 pkt 1 u.k.s.c. prowadzą zatem do istotnego zawężenia należności związanej ze stawiennictwem strony zwolnionej od kosztów sądowych. Konieczne jest natomiast uwzględnienie celu tej regulacji. Przyznanie należności stronie zwolnionej od kosztów sądowych ma umożliwiać jej wzięcie udziału w czynnościach sądowych wymagających jej obecności (osobistego stawiennictwa). Instytucja ta należy zatem do gwarancji konstytucyjnego prawa do sądu (dostępu do sądu). Jeżeli stawiennictwo takiej osoby w konkretnych okolicznościach wymaga nie tylko odbycia podróży, lecz także skorzystania z noclegu lub poniesienia wydatków na utrzymanie (np. wyżywienie), a strona zwolniona od kosztów nie jest w stanie ich ponieść, to powyższy cel można osiągnąć tylko wtedy, gdy tej stronie zostanie przyznana zaliczka albo zwrot wydatków poniesionych także w związku z noclegiem i utrzymaniem. Wyniki wykładni funkcjonalnej przemawiają za przyjęciem, że stronie zwolnionej od kosztów sądowych przysługuje należność obejmująca poniesione przez nią koszty podróży, czyli koszty przejazdu, noclegu i utrzymania niezbędne w celu jej osobistego stawienia się przed sądem. Cytowany wyżej (odmienny) pogląd J. Litowskiego wynika z niedostatecznej specyfikacji celu, któremu służy komentowany przepis. Nie chodzi tu bowiem o zwrot wszelkich nakładów finansowych ponoszonych przez stronę zwolnioną od kosztów (np. opłaty pocztowe), ale kosztów niezbędnych w celu stawienia się przed sądem.
98. W związku z pokrywaniem kosztów podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych pojawia się pytanie, czy jest też możliwe wypłacenie stronie zaliczki na poczet tych kosztów. Możliwość wypłacenia zaliczki świadkowi przewiduje przepis art. 277 zdanie drugie k.p.c., wskazując, że przewodniczący może przyznać świadkowi zaliczkę na koszty podróży i na utrzymanie w miejscu przesłuchania. Natomiast art. 304 zdanie trzecie k.p.c. stanowi, że do przesłuchania stron i składania przyrzeczenia stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące świadków, z wyjątkiem przepi-